

Miljoenennota 1969

Handwritten signature

Zitting 1968-1969 – **9800**

RIKSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1969

NOTA OVER DE TOESTAND

VAN 'S RIJKS FINANCIËN

(aangeboden 17 september 1968)

NR. 1

De bedragen, die in de nota en de bijlagen zijn vermeld, zijn uitgedrukt in miljoenen guldens, tenzij anders is aangegeven.

2 Inhoud

	blz.
Inleiding	3
Hoofdstuk 1. Sociaal-economische ontwikkeling	4
1.1 Conjunctuurherstel en structurele verstoringen	4
1.2 Prijzen, lonen en concurrentiepositie	8
1.3 Conclusies	9
Hoofdstuk 2. Vermoedelijke uitkomsten van de begroting 1968	11
2.1 Totaalbeeld begroting 1968 en vermoedelijke uitkomsten	11
2.2 Wijzigingen	11
2.3 De financiering van het begrotingstekort 1968	15
Hoofdstuk 3. Begroting 1969	16
3.1 Het beleid ten aanzien van de uitgaven en de niet-belastingontvangsten	16
3.2 Het belastingbeleid	20
3.3 Totaalbeeld begroting 1969	25
3.4 Toetsing aan de trendmatige begrotingsruimte	28
3.5 De financiering van het begrotingstekort 1969	32
3.6 De begroting 1969 en de conjunctuur	33
3.7 De gemeentelijke financiën	34
Hoofdstuk 4. De uitgaven	37
4.1 De totale uitgaven 1960—1969	37
4.2 De uitgaven 1968—1969 ingedeeld naar onderwerpen van staatszorg	37
Hoofdstuk 5. De ontvangsten 1968—1969	66
5.1 Totaaloverzicht	66
5.2 Belastingontvangsten	66
5.3 Niet-belastingontvangsten	72
Hoofdstuk 6. Meerjarenramingen 1969—1971	75
6.1 Inleiding	75
6.2 De financiële gevolgen van het beleid	75
6.3 Kritische bezinning op bestaande regelingen	76
6.4 Betekenis van meerjarenramingen voor begroting 1969	76
6.5 Begrotingsruimte 1970—1971	77
6.6 Uitgavenramingen 1969—1971	78
6.7 Belastingbeleid	82
Hoofdstuk 7. Slotbeschouwing	84
Bijlagen	
1. Algemene verzamelstaat van de totalen per hoofdstuk volgens de vermoedelijke uitkomsten 1968 en de begroting 1969	91
2. De conjuncturele impuls van de rijksfinanciën in 1967, 1968 en 1969	93
3. De uitgaven 1968 en 1969 voor de onderwerpen van staatszorg verdeeld naar begrotingshoofdstukken	95
4. De uitgaven en de ontvangsten 1964—1969, ingedeeld naar economische groepen	98
5. Tienjarenoverzicht 1960—1969	106
6. Binnenlijnse verplichtingenramingen in de begroting	110
7. De kasontwikkeling van het Rijk	113
8. De nationale schuld	117
9. De staatsbalans	119
10. De sterkte van het burgerlijke rijksperoneel	126
11. Enige gegevens over de financiën van de lagere publiekrechtelijke lichamen	128
12. Overzicht van de begrotingen van de fondsen en de staatsbedrijven voor 1969	132

Inleiding

Onze economie heeft de weg ingeslagen die naar evenwichtsherstel voert. Het beleid moet gericht zijn op een beheerste voortzetting van het groeiproces. De begroting voor 1969 kan tot een evenwichtige vooruitgang bijdragen doordat de stijging van de netto uitgaven van het Rijk, die ruim 1200 miljoen of ca. 5½ % bedraagt, binnen de in de regeringsverklaring gestelde grens blijft (§ 3.1).

In verband met enkele maatregelen in de sfeer van de gemeentefinanciën is desondanks nog enige belastingverhoging onmisbaar (§ 3.2). Het ontwerp van de begroting voor 1969 geeft dan het volgende beeld:

Begroting, inclusief aanvullende posten:

Uitgaven	26 093
Ontvangsten	23 553
Saldo	– 2 540

Het begrotingstekort vertoont ten opzichte van 1968 een verbetering (§ 3.3). Toch is het tekort nog omvangrijk, zodat ook in de komende jaren een strikt begrotingsbeleid noodzakelijk blijft om het in gang gezette evenwichtsherstel te doen voortgaan.

Een zorgelijk aspect van de overheidsfinanciën blijft het voortduren van tekorten zowel in het Gemeentefonds als bij de afzonderlijke – en met name de grootste – gemeenten. In § 3.7 wordt uiteengezet, dat de Regering door een gezamenlijke inspanning van Rijk en gemeenten tot een sanering van de financiële positie van de grote gemeenten wil komen.

Binnen het begrotingskader moet aan velerlei taken worden gewerkt. Naast de ontwikkelingshulp blijft één van de belangrijkste opgaven de structurele verbetering van de werkgelegenheidssituatie.

In § 3.1 wordt een nadere uiteenzetting van het uitgavenbeleid gegeven. Gestreefd is naar een zorgvuldige dosering waarbij door beperking op sommige terreinen ruimte wordt gevonden voor urgente uitbreidingen ten aanzien van infrastructuur, onderwijs en welzijnsbehartiging.

In dit licht gezien heeft de Regering ook de meerjarenplanning aangevat. Voor een aantal belangrijke uitgavensectoren zijn afspraken voor de periode tot en met 1971 gemaakt (§ 6.6). Daarmede is een aanzet gegeven tot een over het enkele begrotingsjaar heen beheerste groei. Ook dit kan bijdragen tot wat het hoofdmotief van deze miljoenennota vormt: *voortgaan op de weg naar een evenwichtige groei.*

Hoofdstuk 1. Sociaal-economische ontwikkeling

1.1 Conjunctuurherstel en structurele verstoringen

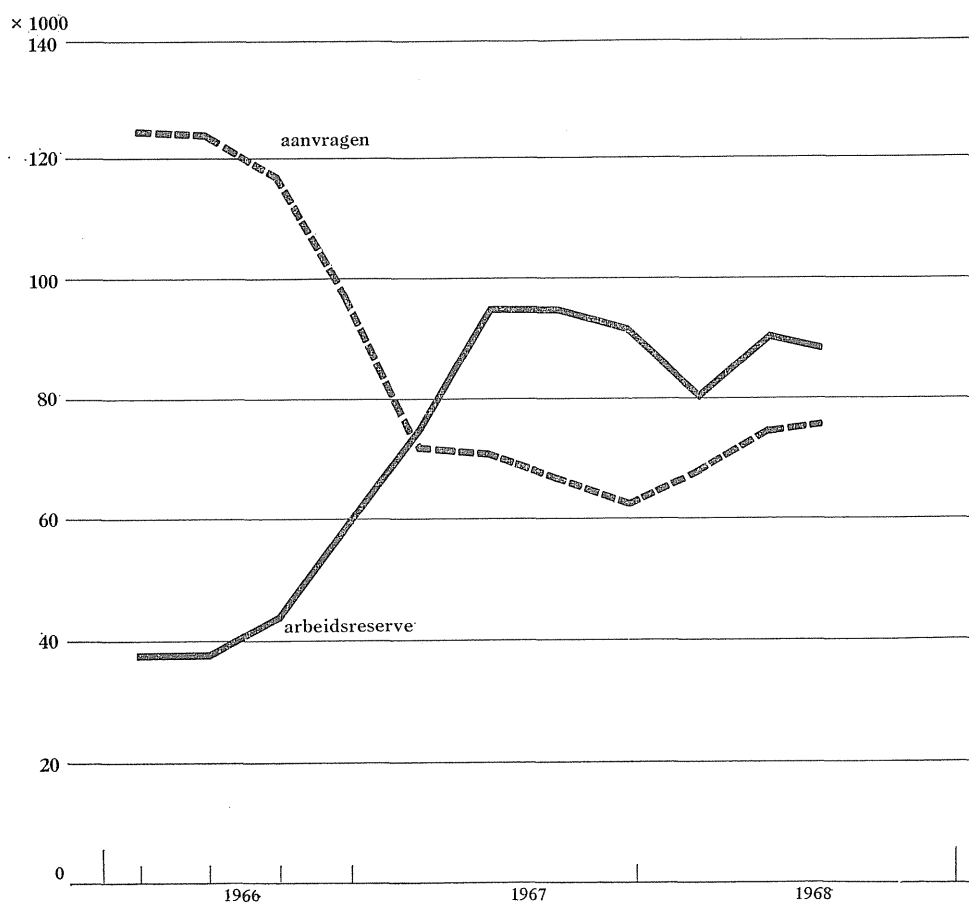
Werkloosheid en een nog onbevredigend saldo op de betalingsbalans bepaalden in hoofdzaak het economische beeld dat in de miljoenennota 1968 werd geschetst. Aan een langdurige periode van hoogconjunctuur was in het najaar van 1966 een einde gekomen. Van een algemene recessie kon echter niet worden gesproken, doch veeleer van een zekere verflauwing van de conjunctuur waardoor de structureel zwakke plekken zichtbaar werden. De optredende werkloosheid deed zich vooral voor in bepaalde bedrijfstakken en gebieden, terwijl in de Randstad een zekere schaarste aan arbeidskrachten bleef bestaan. De werkloosheid was dan ook voor een deel het gevolg van technologische wijzigingen en aanpassing aan internationale markten, met andere woorden van structurele factoren, een constatering die van betekenis was met het oog op het te voeren beleid.

De werkloosheid heeft nadien een nog meer uitgesproken structureel karakter gekregen. Nadat in de eerste helft van 1967 de groei van de produktie vrijwel had gestagneerd trad in de tweede helft van dat jaar een conjunctureel herstel op dat sneller verliep dan aanvankelijk werd verwacht. Mede onder invloed van de gunstige weersomstandigheden die onder meer de landbouwproduktie en de activiteit in de bouwsector belangrijk hebben bevorderd, kon het bruto nationaal produkt in het gehele jaar toch nog reëel met 5,5 % toenemen, tegenover een stijging van 2 % in 1966. Dit resultaat werd bereikt ondanks een vermindering van het aantal werkenden met 1 % ten opzichte van het voorgaande jaar, hetgeen wijst op een stijging van de arbeidsproduktiviteit met niet minder dan 6,5 %. Opmerkelijk was ook het verloop van de uitvoer die een volumestijging te zien gaf met 7,5 % en aldus de volumetoeneming van de wereldinvoer (na weging 4 %) aanzienlijk overtrof.

Het herstel heeft zich in 1968 voortgezet, zowel in ons land als in diverse andere Westeuropese landen, met name ook in het voor onze economie zo belangrijke West-Duitsland. Zoals blijkt uit de grafiek op blz. 5 manifesteert dit herstel zich op de arbeidsmarkt voornamelijk in een stijging van het aantal openstaande aanvragen, terwijl de geregistreerde arbeidsreserve maar weinig is afgenomen. Het verschil tussen deze twee grootheden is in 1968 belangrijk kleiner dan in 1967.

Geregistreeerde arbeidsreserve (mannen en vrouwen) en aanvragen van werkgevers

(kwartaalgemiddelden ¹⁾ na seizoencorrectie)

¹⁾ Het cijfer voor het derde kwartaal 1968 heeft betrekking op juli en augustus.

Hoewel regionaal en per bedrijfstak nog grote verschillen bestaan tussen vraag en aanbod bevindt de arbeidsmarkt zich thans – in totaal gezien – niet ver van het evenwicht. Het totaal aantal werklozen – dat niet uit de grafiek kan worden afgelezen omdat dit getal lager ligt dan dat van de geregistreeerde arbeidsreserve ¹⁾ – bedroeg eind augustus 1968 ruim 54 000, dat wil zeggen ca. 1,4 % van de afhankelijke beroepsbevolking (tegenover 1,9 % per ultimo augustus 1967). Deze werkloosheid is voornamelijk geconcentreerd in bepaalde gebieden en bedrijfstakken, terwijl zich daartegenover elders vacatures voordoen.

Het aantal mutaties dat jaarlijks op de arbeidsmarkt plaats heeft is zeer groot; per jaar worden naar ruwe schatting ca. $\frac{3}{4}$ miljoen werknemers in dienst genomen.

¹⁾ De geregistreeerde arbeidsreserve omvat namelijk, behalve werklozen, eveneens diegenen die zijn te werk gesteld op aanvullende werken en in de gemeentelijke sociale werkvoorziening (voor zover zij in aanmerking komen voor bemiddeling naar het vrije bedrijf).

Dat de aansluiting tussen het aanbod en de vraag naar arbeid nu met meer moeilijkheden gepaard gaat, duidt, behalve op een zeker gebrek aan mobiliteit, vooral op de aanwezigheid van een structureel werkgelegenheidsprobleem.

De lopende rekening van de betalingsbalans was in 1967 nog onbevredigend. Weliswaar liep het tekort op lopende rekening terug van 686 miljoen in 1966 tot 355 miljoen in 1967 (beide cijfers op transactiebasis), maar het saldo van de lopende rekening tezamen met de voorraadvorming beliep in 1967 slechts 1 % van het nationale inkomen (zie tabel 1-1). Aldus bleef dit cijfer in iets verminderde maar toch nog aanmerkelijke mate achter bij het niveau van omstreeks 2,5 % dat op wat langere termijn als wenselijk wordt beschouwd. Anders gezegd: de nationale overbesteding bedroeg in 1967 ongeveer 1,5 % van het nationale inkomen.

Tabel 1-1 – Voorraadvorming en saldo lopende rekening betalingsbalans vanaf 1959 (in % van het netto nationale inkomen tegen marktprijzen)

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Vorraadvorming.	0,8	3,6	3,1	1,7	1,0	3,3	2,1	1,3	1,5	1,5	1,5
Saldo lopende rekening betalingsbalans.	5,1	3,2	1,5	1,1	0,8	—1,1	0,1	—1,0	—0,5 ¹⁾	0,6 ¹⁾	0,8
Totaal.	5,9	6,8	4,6	2,8	1,8	2,2	2,2	0,3	1,0	2,1	2,3

¹⁾ Eind 1967 vonden anticipatie-aankopen plaats in verband met de verhoging van de invoerbelasting per 1 januari 1968. Daarvoor gecorrigeerd zou het betalingsbalanssaldo voor 1967 gunstiger worden en voor 1968 ongunstiger.

Voorts blijkt uit deze tabel, dat het beeld voor 1968 belangrijk is verbeterd. Indien de verwachtingen neergelegd in de Macro-Economische Verkenning 1969 worden bewaarheid zal in het komende jaar dit evenwicht nog verder worden benaderd. Het is daartoe noodzakelijk de expansie op zodanige wijze te doen verlopen dat aan de veronderstellingen die aan deze prognose ten grondslag liggen zoveel mogelijk zal worden voldaan. Dit vergt een behoedzaam beleid waarbij enerzijds het verdere herstel niet wordt belemmerd en anderzijds moet worden voorkomen dat de expansie dóórschiet in een nieuwe overspanning, met alle schadelijke gevolgen vanden ook voor de minstdraagkrachtigen. De noodzaak van een dergelijk beleid is des te groter, omdat de gevolgen van een nieuwe overspanning thans moeilijker kunnen worden opgevangen dan in een vorige periode van herstel. De betalingsbalans op lopende rekening vertoont immers nog geen voldoende overschot, terwijl ook in de concurrentiepositie geen marge meer aanwezig lijkt.

Voor een nadere analyse van de oorzaken die tot de in tabel 1-1 aangegeven ontwikkeling hebben geleid dient het verloop van de binnenlandse bestedingen te worden gezien. Daartoe zij verwezen naar tabel 1-2 die een overzicht geeft van de binnenlandse bestedingen sinds 1960, uitgedrukt in procenten van het bruto nationale inkomen ¹⁾.

¹⁾ De cijfers inzake voorraadvorming en saldo lopende rekening betalingsbalans zijn niet in beide tabellen dezelfde. Dit wordt veroorzaakt doordat in tabel 1-1 het netto nationale inkomen als basis is gebruikt en in tabel 1-2 het bruto nationale inkomen, inclusief saldo van aan het buitenland betaalde en van het buitenland ontvangen inkomensoverdrachten om niet.

Tabel 1-2 – Binnenlandse bestedingen ¹⁾ (in procenten van het bruto nationale inkomen tegen marktprijzen ²⁾)

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Consumptieve bestedingen										
Particuliere sector	56,6	57,6	58,6	59,5	57,4	57,7	58,1	57,3	56,4	56,0
Overheid	13,6	14,1	14,8	15,5	15,7	15,7	16,2	16,2	16,1	16,1
	70,2	71,7	73,4	75,0	73,1	73,4	74,3	73,5	72,5	72,1
Bruto investeringen in vaste activa										
Bedrijven *)	15,3	15,7	15,7	14,9	15,4	14,9	15,5	15,0	14,9	14,9
Woningbouw	4,2	4,1	3,9	3,8	4,7	5,0	5,3	5,7	5,6	5,6
Overheid	4,1	4,3	4,4	4,7	4,8	4,7	4,6	4,9	5,1	5,4
	23,6	24,1	24,0	23,4	24,9	24,6	25,4	25,6	25,6	25,9
Totaal exclusief voorraadvorming	93,8	95,8	97,4	98,4	98,0	98,0	99,7	99,1	98,1	98,0
Vorraadvorming	3,3	2,8	1,6	0,9	3,0	1,9	1,2	1,3	1,3	1,3
Totaal inclusief voorraadvorming	97,1	98,6	99,0	99,3	101,0	99,9	100,9	100,4	99,4	99,3
Saldo lopende rekening betalingsbalans	2,9	1,4	1,0	0,7	—1,0	0,1	—0,9	—0,4	0,6	0,7
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Overheid (consumptie en investeringen in vaste activa)	17,7	18,4	19,2	20,2	20,5	20,4	20,8	21,1	21,2	21,5
waarvan onderwijs	4,9	5,1	5,4	5,5	5,9	6,1	6,4	6,6	6,7	6,8
*) waarvan overheidsbedrijven.	2,8	2,6	2,5	2,7	3,5	3,6	3,9	3,4	3,2	3,0

¹⁾ Gebaseerd op gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek, c.q. ramingen van het Centraal Planbureau.

²⁾ Inclusief saldo van aan het buitenland betaalde en van het buitenland ontvangen inkomensoverdrachten om niet.

De verbetering na 1966 blijkt voor een belangrijk deel het gevolg te zijn van een relatieve daling van de consumptieve bestedingen in de particuliere sector. Dit hangt zowel samen met het zwaarder worden van de belastingdruk als met een vergroting van de particuliere besparingen (zie ook tabel 7-1). Voorts kan worden gewezen op de loonbeweging die in de jaren na 1966 een wat rustiger ontwikkeling te zien gaf, doch niettemin zich aan de grens bleef bewegen – zie ook § 1.2 – van hetgeen in verband met de internationale concurrentiepositie verantwoord lijkt.

In totaal gezien zijn de bruto investeringen in vaste activa bij bedrijven na 1966 wat achter gebleven. Elimineert men het aandeel van de overheidsbedrijven, dan resteert voor de particuliere investeringen echter een lichte stijging. De overheidsinvesteringen zijn in deze jaren voortdurend toegenomen, terwijl ook de investeringen in de woningbouw op een hoger niveau kwamen te liggen.

Beziet men de gehele periode vanaf 1960 die in de tabel wordt omvat, dan is de gestadige toeneming van het overheidsaandeel in het totaal van de binnenlandse bestedingen opmerkelijk. Dit accres wordt voor de helft veroorzaakt door de onderwijsbestedingen.

De woningbouw bereikte in 1967 een record met bijna 130 000 gereedgekomen woningen. De bruto investeringen in andere vaste activa namen echter in dat jaar, naar volume gemeten, met slechts 3 % toe (tegenover 7,5 % in 1966). Naar recente schatting van het Centraal Planbureau zal 1968 hiervoor een volumestijging van 6 % te zien geven. Het volume van de overheidsinvesteringen zal naar verwachting met 13 % toenemen.

De rentestand, die in de afgelopen periode van acute schaarste op de kapitaalmarkt is gestegen, blijft afgezien van lichte fluctuaties op een onveranderd niveau. Dit moet in de eerste plaats worden toegeschreven aan de omstandigheid dat het binnenlandse bestedingsniveau in de afgelopen jaren hoog is gebleven. Anders dan in 1958, toen vooral als gevolg van bestedingsbeperkende maatregelen de investeringen terugliepen en van een duidelijke recessie kon worden gesproken, was thans slechts een lichte conjuncturele verflauwing waarneembaar, waarbij de investeringen op een hoog niveau bleven. Hierbij dient ook te worden bedacht dat door de loonontwikkeling en de langdurige krapte op de arbeidsmarkt het gebruik van meer kapitaalintensieve produktiemethoden werd gestimuleerd, hetgeen een achteruitlopen van de bedrijfsinvesteringen vermoedelijk heeft geremd. Mede in verband hiermee is dan ook thans niet het overschot op de betalingsbalans opgetreden dat in 1958 heeft bijgedragen tot de verruiming van de geld- en kapitaalmarkt. Wel doet zich nu op de kapitaalmarkt een tendens naar evenwicht voor. Gezien echter de potentiële vraag naar kapitaal van de zijde der gemeenten is een daling van het binnenlandse renteniveau op korte termijn niet waarschijnlijk. Bovendien is een belangrijk element, dat ook internationale factoren een rentedaling belemmeren. In dit verband kan worden gewezen op het hoge internationale peil van de kapitaalrente bij een voortgaande liberalisatie van het kapitaalverkeer in Europa terwijl de Amerikaanse kapitaaluitvoer werd geremd. Ook wordt het binnenlandse renteniveau beïnvloed door een zekere mate van gewinning aan een rente die hoger is dan vroeger gebruikelijk was.

De hoge rentestand heeft belangrijke budgettaire gevolgen zowel voor Rijk als gemeenten.

1.2 Prijzen, lonen en concurrentiepositie

De aanhoudende spanningen in de economie hebben het prijspeil vrij sterk beïnvloed. In de afgelopen vijf jaar is een gemiddelde jaarlijkse prijsstijging opgetreden van bijna 5 % (tegenover 2 % per jaar in de vijf daaraan voorafgaande jaren). Nadat in 1966 de prijsstijging van de particuliere consumptie nog bijna 6 % had bedragen nam deze stijging in 1967 af tot 3 %. In de prijsstijgingen spelen ook autonome factoren (o.a. indirecte belastingen) een rol. Exclusief indirecte belastingen bedragen deze percentages voor 1966 en 1967 resp. bijna 5 en ruim 2. De geringere stijging in 1967 hangt samen met het afnemen van de inflatoire spanningen. Zowel uit economische als sociale overwegingen is het van belang te voorkomen dat de prijzen opnieuw onder een opwaartse druk komen te staan.

De positie van een land in de internationale concurrentie kan moeilijk rechtstreeks nauwkeurig worden gemeten. Dit geldt zowel voor deze positie in absolute zin als voor de wijzigingen waaraan zij regelmatig is blootgesteld. Wel kan worden gewezen op enkele factoren die op deze wijzigingen van invloed zijn. Uiteindelijk komt deze concurrentiepositie tot uitdrukking in de verhouding van de betalingsbalanspositie en de werkgelegenheid.

In het begin van de jaren zestig waren de loon- en salarisstijgingen betrekkelijk gematigd maar de concurrentiepositie ondervond toen de verzwakkende invloed van een aantal andere maatregelen die in die tijd zijn genomen. Zo werd de werktijd met drie uur per week verkort en vond een revaluatie van onze munteenheid plaats, die zijn motivering vond in de fundamentele overschotpositie van onze betalingsbalans. Van belangrijke betalingsbalansoverschotten op lopende rekening zoals in het begin van de jaren zestig, was na 1962/1963 geen sprake meer. Wel liep in

1963 bij een betrekkelijk evenwichtige betalingsbalans de spanning op de arbeidsmarkt zo hoog op, dat in 1964 een forse loonaanpassing plaats vond. Ook in de volgende jaren bleven de loonstijgingen nog fors al vond geleidelijk aan een zekere afzwakking plaats. Zo is in de periode 1964 t/m 1967 de loonsom per werknemer gestegen met respectievelijk 15, 11, 11 en $8\frac{1}{2}$ %. Gemiddeld was dit ruim het dubbele van de produktiviteitsstijging in die jaren. Voor de gezamenlijke concurrerende landen bedroeg de loonstijging respectievelijk $8\frac{1}{2}$, $7\frac{1}{2}$, 7 en $5\frac{1}{2}$ %. De verwerkende industrie ondervond in ons land in diezelfde periode een loonkostenstijging per eenheid produkt van ruim 22 % tegenover gemiddeld 10 % in de concurrerende landen.

Desondanks heeft de export in de afgelopen jaren een bevredigend verloop gehad. Bij de beoordeling van de concurrentiepositie dient echter evenzeer naar de import te worden gekeken. Verschillende bedrijfstakken die in moeilijkheden zijn geraakt hebben ondervonden hoezeer de buitenlandse concurrentie op de binnenlandse markt is doorgedrongen. Voorts moet worden bedacht dat de overschotten uit het dienstenverkeer al sinds geruime tijd een trendmatige daling te zien geven zodat een verhoging van het dekkingspercentage van de goederenimport wenselijk is. Een en ander heeft bijgedragen tot het ontstaan van een sociaal-economische problematiek, waarbij werkloosheid gepaard gaat met een onvoldoende overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans. Dit wijst op een kostenpeil, waarbij in de concurrentiepositie geen marge meer aanwezig lijkt.

Het is voor de toekomst van groot belang te voorkomen dat opnieuw een te hoge spanning zou ontstaan die wederom tot te sterke inkomens- en prijsstijgingen zou leiden. Daarbij zal het arbeidsvoorwaardenbeleid als instrument niet kunnen worden gemist.

1.3 Conclusies

In het voorgaande bleek dat onze economie tendeert in de richting van een evenwichtsherstel. Zo komen onder meer het evenwicht op de betalingsbalans en de kapitaalmarkt in 1969 dichterbij het bereik. Ook is de druk op het prijsniveau – afgezien van autonome factoren – geringer geworden, al is het doel van prijsstabiliteit nog niet bereikt. Dit evenwichtsherstel vloeit voort uit de veronderstellingen die aan de Macro-Economische Verkenning 1969 ten grondslag liggen. Hieraan zal echter niet min of meer automatisch worden voldaan. Het is integendeel noodzakelijk dat alle beleidsinstrumenten worden ingezet om de expansie geleidelijk te doen verlopen. Versnellingen waardoor opnieuw spanningen zouden ontstaan dienen te worden vermeden met name omdat – zoals in § 1.1 nader is uiteengezet – deze spanningen thans in mindere mate kunnen worden opgevangen dan in een vorige periode van herstel.

Ten aanzien van de budgetpolitiek leidt dit in de geschetste situatie tot de eis dat aan de trendmatig bepaalde ruimte strikt de hand moet worden gehouden. De werkgelegenheid moet worden bevorderd door een selectief beleid binnen het kader van de begrotingsruimte.

Voorts zij opgemerkt dat ook de 150 miljoen die in 1969 extra (namelijk buiten de trendmatige ruimte) wordt aangewend ter bestrijding van de werkloosheid niet expansief op de bestedingen werkt omdat de financiering daarvan plaatsvindt uit het bedrag dat als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting voor één keer ter beschikking komt.

De monetaire politiek, die onder de geschetste omstandigheden dient te zijn gericht op een zoveel mogelijk gelijkblijvend rentepeil, heeft tot taak op te treden wanneer zich ongewenste versnellingen zouden voordoen. Bij een evenwichtige ontwikkeling dient anderzijds ook te worden gezorgd dat de liquiditeitsvoorziening op peil blijft. De financieringspolitiek van het Rijk dient in dit licht te worden gevoerd.

Naast het begrotingsbeleid en de monetaire politiek zal ook het arbeidsvoorwaardenbeleid een bijdrage moeten leveren tot het voorkomen van nieuwe spanningen. Van belang is daarbij het verloop van de arbeidsproduktiviteit. Hoewel dit verloop als geheel gezien in 1967 gunstig was mag niet uit het oog worden verloren dat bepaalde sectoren (b.v. aardgas, chemie) tot dit resultaat meer dan evenredig hebben bijgedragen. Dit geeft geen verlichting voor de problematiek in die bedrijfstakken en gebieden, waar de structurele werkloosheid is ontstaan. Daarbij kan worden opgemerkt dat door het hoge loonniveau de inkrimping van een aantal marginale – veelal arbeidsintensieve – bedrijfstakken versneld heeft plaatsgevonden.

De bestrijding van deze structurele werkloosheid vormt één der belangrijkste doelstellingen van de Regering. Dit werkt diep in op de begrotingspolitiek. Van de uitgaven in verband met de werkloosheid die in de begroting 1969 zijn opgenomen is een overzicht gegeven in hoofdstuk 3, tabel 3-1.

Hoofdstuk 2. Vermoedelijke uitkomsten van de begroting 1968

2.1 Totaalbeeld begroting 1968 en vermoedelijke uitkomsten

Tabel 2-1

	Oorspronkelijk ingediende begroting 1968 ¹⁾	Vermoedelijke uitkomsten 1968 ²⁾	Wijzigingen
Uitgaven	23 137	24 133	+ 996
Ontvangsten	20 360	21 321	+ 961
Saldo	—2 777	—2 812	— 35

¹⁾ Inclusief de op blz. 30 van de miljoenennota 1968 vermelde aanvullende posten.

²⁾ Zoals gebruikelijk is in tussentijdse overzichten, is geen rekening gehouden met transacties met het Internationale Monetaire Fonds. Per 1 juli 1968 beliepen de trekkingen en leningen ten laste van de begroting 1968 rond 740 miljoen.

2.2 Wijzigingen

Een specificatie van de wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijk ingediende begroting 1968 is opgenomen in tabel 2-2. Ter toelichting van de belangrijkste verschillen wordt het volgende opgemerkt:

Uitgaven

Voor de thans verwachte overschrijding met 996 miljoen aan de uitgavenzijde zijn in hoofdzaak de volgende oorzaken aan te wijzen:

1. de werkloosheid en de bevordering van de werkgelegenheid . . . 215 miljoen
2. de algemene salaris- en pensioenmaatregelen 358 „
3. saldo van met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet over te brengen begrotingsbedragen . . . 105 mln.
waarvan begrepen onder 1 per saldo 40 „
65 „
4. enkele transacties in de kapitaalsfeer 173 „
5. definitieve uitkeringen voor materiële uitgaven lager onderwijs 100 „

tezamen 911 miljoen

Ad 1. De bestrijding van de werkloosheid is met kracht voortgezet. Bij de algemene politieke en financiële beschouwingen in de Tweede Kamer is een aantal maatregelen aangekondigd, waarvan vooral de volgende van invloed zijn op de begroting 1968:

- a. een (derde) programma van rond 100 miljoen wordt in uitvoering genomen, waarbij bijzondere nadruk is gelegd op het kiezen van werken die de economische structuur van de betrokken gebieden versterken;
- b. uit het hoofdstuk „Onvoorziene uitgaven” wordt een extra bedrag (10 miljoen) beschikbaar gesteld om in ruimere mate subsidies te geven aan eigenaren van

woningen en boerderijen voor uit te voeren verbeteringen en onderhoudswerkzaamheden in de winter.

De benodigde kredieten voor het onder *a* bedoelde programma zijn bij nota van wijziging in de begroting 1968 opgenomen. De feitelijke uitgaven uit dezen hoofden laste van de begroting 1968 worden geraamd op rond 40 miljoen; 60 miljoen zal naar verwachting na 1968 tot besteding komen. Hiertegenover staat dat ten laste van de begroting 1968 100 miljoen zal worden besteed van met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet van 1967 naar 1968 over te brengen kredieten voor de eerdere werkverruimingsprogramma's, die in 1967 in gang zijn gezet. De totale uitgaven in 1968 voor de drie programma's worden aldus geraamd op rond 140 miljoen.

De stand van de werkgelegenheid in de afgelopen winter noopte tot het nemen van verdere beslissingen om daarin verbetering te brengen. Zo werd boven het bedrag van 10 miljoen, dat uit het hoofdstuk „Onvoorziene uitgaven” beschikbaar was gesteld voor verbetering en onderhoud van woningen en boerderijen, nogmaals 17 miljoen voor dat doel toegestaan.

In de oorspronkelijke begroting 1968 is een aantal posten geraamd op basis van een werkloosheidsspeil bij normale conjunctuur. Aangezien de feitelijke werkloosheid hoger ligt moet voor deze posten (in hoofdzaak uitgaven ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening en voor complementaire arbeidsvoorzieningen en aanvullende werken) met overschrijdingen worden gerekend en wel tot een totaal van 150 miljoen.

De hiervoor genoemde maatregelen in verband met werkloosheid en werkloosheidsbestrijding vergen tezamen rond 315 miljoen. Hiertegenover kan de op het hoofdstuk „Onvoorziene uitgaven” geraamde conjuncturele reserve ad 100 miljoen vervallen, zodat de netto verhoging 215 miljoen bedraagt.

Ad 2. In de ontwerp-begroting van het hoofdstuk Binnenlandse Zaken is een stelpost van 350 miljoen opgenomen voor de gevolgen van algemene loon- en salariswijzigingen. Daarbij is gerekend met de nacalculatie 1967 en met nieuwe salarismaatregelen in 1968 van in totaal 4 %. De realisatie van deze post geeft een belangrijke stijging te zien en zal naar verwachting uitkomen op 708 miljoen (zie tabel 4-3 met de daarbij gegeven toelichting).

Ad 3. De extra bestedingen in 1968 van kredieten, die per saldo met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet zijn of zullen worden overgebracht, worden geschat op 105 miljoen. Hiervan heeft – zoals ad 1 vermeld – 40 miljoen betrekking op de werkgelegenheidsprogramma's. Voorts betreffen deze bestedingen in hoofdzaak de woningwetleningen (20 miljoen), de ontwikkelingshulp (10 miljoen), de civiele verdediging (11 miljoen) en de aankoop van muntmetaal (13 miljoen).

Ad 4. Enkele transacties in de kapitaalsfeer, die bij het opstellen van de oorspronkelijke begroting niet konden worden voorzien, vergen extra uitgaven ad 173 miljoen. Dit betreft een garantielening aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten in verband met de aanmelding voor aflossing tegen 150 % van 50 miljoen nominaal aan rentespaarbrieven, de deelneming door de Staat in de door de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij uitgegeven converteerbare obligatielening en de overneming door het Rijk van de aandelen van de provincie en de gemeente Groningen in de eigendommen van het Algemeen Provinciaal, Stads- en Academisch Ziekenhuis te Groningen.

Ad 5. Deze verhoging betreft nabetalings over 1963 en volgende jaren. Tegenover deze nabetalings staan onbesteed gebleven bedragen in vorige dienstjaren.

Belastingontvangsten

Een specificatie van de oorspronkelijke en de herziene belastingramingen voor 1968 is opgenomen in tabel 5-2. In de vermoedelijke uitkomsten 1968 is rekening gehouden met een aandeelpercentage van het Gemeentefonds van 13,49, d.i. 0,35 % hoger dan aanvankelijk was aangenomen. Deze verhoging hangt samen met de omstandigheid, dat de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten in 1968 niet onmiddellijk volledig in werking is getreden. Het aandeel van het Rijk wordt hierdoor circa 70 miljoen lager. Voorts zijn de ramingen thans, vóór aftrek van de aandelen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, verhoogd met circa 1,1 miljard op grond van andere inzichten omtrent de economische ontwikkeling. Het overgrote deel van de hogere ramingen betreft de inkomstenbelasting, waarvan de verwachte opbrengst is aangepast aan de meest recente schatting van de groei van het niet-looninkomen gedurende de laatste jaren.

Niet-belastingontvangsten

Deze ontvangsten worden per saldo 85 miljoen hoger geraamd. De belangrijkste verhogingen betreffen de verkoop van militaire vliegtuigen (75 miljoen), de versnelde aflevering van nikkelguldens door het Staatsmuntbedrijf (35 miljoen), de liquidatie van het Staatsprijsfonds (32 miljoen), de terugbetaling door Rotterdam van de kosten van verdieping van de vaargeul in de Noordzee (32 miljoen) en de terugbetaling van voorschotten op onderwijssubsidies (25 miljoen). Lagere ontvangsten worden onder meer geraamd als gevolg van vertraging in de totstandkoming van de wettelijke regeling voor de heffing van huurders van woningwetwoningen (70 miljoen), lagere uitkering van de P.T.T. o.a. door tegenvallende resultaten in de telefonie- en postcheque- en girodienstsectoren (64 miljoen) en wegens lagere rente-ontvangsten van woningwetleningen (30 miljoen).

Tabel 2-2 - Specificatie van de verschillen tussen de vermoedelijke uitkomsten 1968 en de ontwerp-begroting 1968

Uitgaven

1. In verband met werkloosheid en bevordering werkgelegenheid:			
a.	derde programma voor uitvoering van rijkswerken	98	
	waarvan naar verwachting na 1968 zal worden uitgegeven		
	(toepassing artikel 24 Comptabiliteitswet)	60	
		—	+ 38
b.	besteding van overlopende kredieten met betrekking tot eerdere programma's (toepassing artikel 24 Comptabiliteitswet)		+ 100
c.	bijdragen aan gemeenten voor verbetering en splitsing van woningen		+ 27
d.	vergoedingen aan gemeenten ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening		+ 70
e.	subsidies in verband met complementaire arbeidsvoorzieningen		+ 54
f.	kosten van arbeidsvoorzieningen in het kader van aanvullende werkgelegenheid		+ 21
g.	bijdrage rijksgroepsregeling werkloze werknemers		+ 5
			+ 315
h.	af: de op het hoofdstuk „Onvoorziene Uitgaven” opgenomen post van 100 miljoen voor maatregelen ter bestrijding van conjuncturele werkloosheid	— 100	
		—	+ 215

14 Vermoedelijke uitkomsten begroting 1968

2. Saldo van met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet over te brengen begrotingsbedragen	105	
waarvan opgenomen onder de posten 1a en 1b (saldo)	40	
		+ 65
3. Onderwijsuitgaven		
a. kosten kleuteronderwijs (grotere aantallen kleuters, leidsters en lokalen)	+ 13	
b. kosten algemeen voortgezet onderwijs (nieuw salarissysteem, vergoeding kosten vakonderwijzers en meer leerkrachten bij het bijzonder m.a.v.o.)	+ 12	
c. kosten technisch beroepsonderwijs (groter aantal leerlingen en grotere bouwactiviteit)	+ 29	
d. definitieve uitkeringen voor materiële uitgaven lager onderwijs (begroting Binnenlandse Zaken)	+ 100	
		+ 154
4. Rente van staatsschuld		
a. rente van gevestigde schuld (wegens rente leningen 1967)	+ 56	
b. rente van vlottende schuld (verlaging wegens consolidatie, welke ten dele wordt teniet gedaan door nieuwe rentelasten als gevolg van trekkingen door het Internationale Monetair Fonds)	— 15	
		+ 41
5. Staatsgaranties in verband met het handels- en dienstenverkeer met het buitenland (als gevolg van consolidatie)	+ 14	
6. Uitgaven als gevolg van liquiditeitsgaranties aan de N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	+ 76	
7. Deelneming in de emissie van de N.V. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij	+ 74	
8. Overneming door het Rijk van de aandelen van de provincie en de gemeente Groningen in de eigendommen van het Algemeen Provinciaal, Stads- en Academisch Ziekenhuis te Groningen	+ 23	
9. Kosten van de verdieping van de vaargeul in de Noordzee (deze kosten komen voor rekening van de gemeente Rotterdam: zie post 29)	+ 32	
10. Bijdrage aan het Landbouw-Egalisatiefonds (door stijgende uitgaven t.b.v. de zuivelsector)	+ 5	
11. Rijksbijdrage krachtens de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (als gevolg van de gefaseerde inwerkingtreding — zie ook post 19)	— 70	
12. Uitgaven en voorschotten voor volksverzekeringen voor 1968 en afgesloten dienstjaren (als gevolg van te hoge stortingen in vorige jaren voor premiebijdragen t.b.v. verzekerden beneden de inkomensgrens, kan de bijdrage voor 1968 worden verminderd)	— 28	
13. Uitgaven voor afgesloten dienstjaren	+ 18	
14. Te treffen maatregelen op personeelsgebied (de ter zake in de miljoenennota 1968 onder de aanvullende posten opgenomen verlaging ad 25 miljoen wordt slechts voor een deel gerealiseerd)	+ 14	
15. Personeelsuitgaven (wegens het niet vervullen van de vacatures en een groter aandeel van de Sociale Verzekeringsbank)	— 19	
16. Algemene salaris- en pensioenmaatregelen	+ 358	
17. Overige verhogingen en verlagingen (saldo)	+ 24	
Totaal uitgavenverhoging		+ 996

Ontvangsten

Belastingontvangsten

18. Hogere opbrengst	+ 946
19. Hoger aandeelpercentage Gemeentefonds als gevolg van gefaseerde inwerkingtreding van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (zie ook post 11)	— 70
	+ 876

Niet-belastingontvangsten

20. Terugbetalingen van voorschotten op onderwijssubsidies e.d.	+ 25
21. Winst van de Nederlandsche Bank	+ 23
22. Liquidatie van het Staatsprijfsfonds (opgeheven bij de wet van 3 april 1968, <i>Stb.</i> 242)	+ 32
23. Opbrengst verkopen door de Domeinen (de hogere opbrengst heeft voor 75 miljoen betrekking op de voorgenomen verkoop van militaire vliegtuigen; hiertegenover zal Defensie in de jaren 1969 t/m 1971 telkens 25 miljoen meer mogen uitgeven)	+ 70
24. Door het Staatsmuntbedrijf afgeleverde munt (door versnelde aflevering van nikkelguldens)	+ 35
25. Rente van woningwetleningen	— 30
26. Heffingen van huurders van woningwetwoningen (als gevolg van de vertraging in de totstandkoming van de desbetreffende wettelijke regeling worden voor 1968 geen opbrengsten verwacht)	— 70
27. Aflossing van woningwetleningen	+ 10
28. Dividend van de N.V. Koninklijke Luchtvaart Maatschappij	+ 9
29. Terugbetaling door Rotterdam van de kosten van verdieping van de vaargeul in de Noordzee (zie ook post 9)	+ 32
30. Uitkering door de P.T.T. (als gevolg van tegenvallende resultaten in de sectoren telefonie en postcheque- en girodienst)	— 64
31. Overige verhogingen en verlagingen (saldo)	+ 13
	+ 85
Totaal ontvangstenverhoging	+ 961

2.3 De financiering van het begrotingstekort 1968

In de miljoenennota 1968 werd het budgettaire kastekort voor 1968 geraamd op ca. 2600 miljoen; dit was rond 175 miljoen lager dan het begrotingstekort. Thans wordt verwacht, dat het kastekort het saldo van de vermoedelijke uitkomsten nog enigermate zal overtreffen. De belangrijkste oorzaak waardoor het verschil ongunstiger is geworden is gelegen in de thans verwachte snelle stijging van de inkomens in de jaren 1966 t/m 1968. Deze leidt tot een sterker achterblijven van de kasontvangsten aan inkomstenbelasting bij de begrotingsraming. De kasontvangsten hebben nl. voor een groot deel betrekking op de aanslagen over de belastingjaren vóór 1968, terwijl de begrotingsraming is gebaseerd op het belastingjaar 1968. Het kastekort van het Rijk wordt nu op ongeveer 2900 miljoen geschat.

Tezamen met het verwachte tekort op kasbasis in het Gemeentefonds zal in totaal ruim 3050 miljoen moeten worden gefinancierd. Uit de voorinschrijfrekening zal ca. 1200 miljoen beschikbaar komen ¹⁾. Voorts zijn inmiddels langlopende leningen geplaatst tot een bedrag van 500 miljoen. Er resteert dan een nog te financieren tekort van ruim 1350 miljoen.

De conjuncturele omstandigheden in 1968 maakten een gedeeltelijke financiering van het tekort met monetaire middelen aanvaardbaar. Tegen een te sterke groei van de liquiditeiten in de volkshuishouding zal echter moeten worden gewaakt.

¹⁾ Het in de miljoenennota 1968 geraamde bedrag ad 1400 miljoen moet worden verlaagd als gevolg van nadere ramingen en terugbetalingen van in 1966 en 1967 te veel gereserveerde gelden. Door het in werking treden van de nieuwe Pensioenwet was het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds in deze jaren door administratieve oorzaken niet in staat zijn verplichting tot reserveren tijdig exact vast te stellen. Om toch aan zijn verplichting te voldoen heeft het fonds voorlopig gereserveerd aan de hand van ramingcijfers. In 1968 zijn deze verplichtingen exact komen vast te staan.

Hoofdstuk 3. Begroting 1969

3.1 Het beleid ten aanzien van de uitgaven en de niet-belastingontvangsten

Het kabinet heeft in de regeringsverklaring van 18 april 1967 uitgesproken, dat een aanpassing van het uitgavenbeleid onontkoombaar was ten einde een verhoging van belastingtarieven – die een uitgavenstijging boven het bedrag van de begrotingsruimte zou toelaten – zoveel mogelijk te voorkomen. Een aanpassing van het uitgavenbeleid was te meer noodzakelijk omdat een zekere budgettaire ruimte nodig zou zijn voor nieuwe activiteiten en voor uitbreiding van enige bestaande taken.

Aanvaard werd, dat de (relevante) uitgaven in de komende jaren in totaal wat sneller zouden kunnen stijgen dan het reële nationale inkomen, echter tot een maximum van ongeveer 6 % ¹⁾, niet meegerekend de hogere uitgaven voor zover daar hogere niet-belastingontvangsten tegenover staan.

De aangekondigde beleidswijziging kwam in de ontwerp-begroting 1968 op een aantal punten in een afremming van de uitgavenstijging tot uitdrukking. Verschillende redenen – i.c. speciale maatregelen die enerzijds de begroting 1967 gunstig hebben beïnvloed, maar waardoor anderzijds beslag werd gelegd op de begrotingsruimte 1968 en het feit, dat een ombuiging van het uitgavenbeleid niet ineens volledig kan worden verwezenlijkt – hebben ertoe geleid dat de uitgavenstijging in 1968 aanzienlijk boven de 6 % is uitgegaan. In de miljoenennota 1968 (blz. 24) werd, gelet op de vorengenoemde redenen, tot uitdrukking gebracht, dat het mogelijk moest zijn de groei van de netto-relevante uitgaven voor 1969 ongeveer binnen de begrotingsruimte te houden.

Bij de opstelling van de ontwerp-begroting voor 1969 heeft dit streven voorop gestaan. Aan de daarin opgenomen cijfers ligt derhalve een verdere aanpassing van het uitgavenbeleid ten grondslag, ten einde enerzijds ruimte vrij te maken voor de noodzakelijke nieuwe taken en voor uitbreiding van sommige bestaande taken en anderzijds de bestaande taken toch op een verantwoorde wijze te kunnen uitvoeren.

De Regering heeft gestreefd naar een evenwichtige ontplooiing van de verschillende aspecten van het beleid. Met name is de afweging van prioriteiten erop gericht geweest om zowel de economische groei te doen doorgaan als de veelzijdige zorg voor het welzijn van de mens daarin een passende plaats te geven.

Ontwikkelingshulp

De forse stijging van de uitgaven voor ontwikkelingshulp is gebaseerd op de door de Regering aan de Staten-Generaal gedane toezegging om in 1971 een bedrag van 1 % van het nationale produkt te bereiken ²⁾. Het plafondbedrag voor 1969 is 92 miljoen hoger dan voor 1968 en bedraagt 632 miljoen. Hiervan bestaat

¹⁾ Nader gekwantificeerd houdt dit in: een uitgavenstijging die niet groter is dan de trendmatige toename van de belastingontvangsten (6 %) verhoogd met een zekere gemiddelde stijging van de niet-belastingontvangsten.

²⁾ Dit betreft het netto nationale produkt tegen factorkosten. In New Delhi is op de Wereldhandelsconferentie (U.N.C.T.A.D. II) een resolutie aangenomen waarbij aan de ontwikkelde landen wordt gevraagd in de loop van de zeventiger jaren tot een bijdrage te komen van 1% van het bruto nationale produkt tegen marktprijzen. Daarbij is afgesproken, dat zowel de kapitaalstromen van de overheid als van de particulieren tot deze bijdrage worden gerekend. Voor Nederland bedroeg de kapitaalstroom van de overheid en de particulieren in 1967 1,05% van het bruto nationale produkt tegen marktprijzen.

20 miljoen uit leningen die door de nog in oprichting zijnde Nederlandse Financierings Maatschappij voor ontwikkelingslanden op de kapitaalmarkt kunnen worden opgenomen. Boven het bedoelde plafond komt nog een stelpost van 50 miljoen voor trekkingen o.m. door het Europese Ontwikkelingsfonds, waarvoor de verplichtingen reeds in een eerder jaar in het plafondbedrag zijn meegeteld.

Bevordering werkgelegenheid

De Regering hecht groot belang aan een gerichte bevordering van de werkgelegenheid, hetgeen in verschillende posten van de begroting tot uitdrukking komt. Een overzicht hiervan geeft tabel 3-1, waarin ook de overige uitgaven in verband met de huidige werkloosheid zijn vermeld.

Tabel 3-1 – *Uitgaven t.b.v. gerichte bevordering van de werkgelegenheid, alsmede de overige uitgaven i.v.m. de huidige werkloosheid in de ontwerp-begroting 1969 ¹⁾*

I. Regionale werkgelegenheid		
a. industriestimulering	135	
b. verbetering van de infrastructuur	46	
	—	181
II. Steun aan bedrijfstakken		
a. steun aan de mijnindustrie	151	
b. rentesubsidies t.b.v. de scheepsbouw (in totaal over een bedrag van 2 miljard t/m 1970)	6	
c. garantieverlening ad 105 miljoen aan de scheepsbouw (mammoetdok).	p.m.	
d. garantieverlening ad 150 miljoen aan de katoen-, rayon- en linnenindustrie	p.m.	
e. garantieverlening aan de strijkaren wollenstoffenindustrie.	p.m.	
	—	157
III. Werkgelegenheid voor bepaalde groepen van personen		
a. bijdragen aan gemeenten voor woningverbetering en -splitsing (extra accres)	30	
b. subsidies i.v.m. complementaire arbeidsvoorzieningen	279	
c. aanvullende werkgelegenheid	86	
d. overige uitgaven arbeidsvoorziening (w.o. bevordering mobiliteit)	91	
	—	486
IV. Overige uitgaven i.v.m. de huidige werkloosheid		
a. vergoedingen aan gemeenten ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening.	122	
b. rijksgroepsregeling werkloze werknemers	7	
c. onvoorziene uitgaven i.v.m. de werkloosheid	150	
	—	279
		1103
V. Verwachte uitgaven in 1969 uit hoofde van de werkverruimingsprogramma's 1967 en 1968		
		120 ²⁾
		1223

¹⁾ Hierin is begrepen de besteding van 152,5 miljoen uit de tijdelijke meeropbrengsten die voortvloeien uit de invoering van de nieuwe omzetbelasting. Dit bedrag is als volgt verdeeld: onder Ia: 75 miljoen; onder IIIa: 30 miljoen; onder IIIb: 2,5 miljoen; onder IIIc: 40 miljoen; onder IIId: 5 miljoen.

²⁾ Dit bedrag zal t.z.t. met gebruikmaking van artikel 24 Comptabiliteitswet naar de begroting 1969 worden overgebracht.

In de bovenstaande tabel zijn niet opgenomen de subsidies aan zwakke bedrijfstakken die niet speciaal verband houden met de bevordering van de werkgelegenheid (bv. voor de spoorwegen en de binnenscheepvaart).

Bevordering economische groei

De begroting 1969 voorziet ook in groeiende uitgaven voor technologisch onderzoek en voor industriële ontwikkelingsprojecten. Deze komen ten goede aan bedrijfstakken, waarin de toekomstige economische groei voor een belangrijk deel zijn kracht moet vinden.

De steden

Naast voortzetting van het beleid ter verbetering van het plattelandsmilieu geeft de Regering thans een hoge plaats aan het ook op langere termijn belangrijke streven de steden als woon- en werkmilieu beter te doen functioneren. Gewezen kan worden op de hogere uitgaven voor krotopruiming, sanering en stadsreconstructie, zowel in het technische als in het sociaal-culturele vlak, en voor verkeersvoorzieningen in en nabij de steden.

Welzijnsbeleid

Op tal van punten van dit beleid opent de Regering de mogelijkheid dat bestaande activiteiten zich verder kunnen ontplooien.

In dit verband kan o.m. worden genoemd een bescheiden aanloop naar de derde fase van de verlaging van de leerlingenschaal bij het gewoon lager onderwijs. Belangrijk hogere bedragen zijn bovendien uitgetrokken ten behoeve van de uitvoering van de Wet op het voortgezet onderwijs, alsmede voor het wetenschappelijk onderwijs.

Ten behoeve van de onderscheidene activiteiten op het gebied van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk worden in de begroting ruimere mogelijkheden geopend. Zo is b.v. voor de verschillende vormen van jeugdwerk met een belangrijke groei gerekend evenals voor het werk voor gehandicapten en bejaarden. In de sector van het volksontwikkelingswerk wordt enige intensivering voorgesteld. De verdere uitvoering van de in 1968 van kracht geworden subsidieregeling voor sportorganisaties leidt voor 1969 tot een aanmerkelijk hogere uitgavenraming. Ook ten behoeve van de openluchtrecreatie en de subsidies voor de verschillende vormen van kunst zijn hogere bedragen uitgetrokken.

Andere activiteiten

De uitgaven voor verkeer en waterstaat geven voor 1969 een fors accres te zien ten opzichte van 1968. Dit is vooral toe te schrijven aan de nieuwe werken voor de aanleg van scheepvaartwegen en havens, de wegeaanleg, de werken van het Delta-plan en de Zuiderzeewerken.

Zoals in de jongste defensienota is vermeld is het defensieplafond voor 1969, 1970 en 1971 respectievelijk 75, 170 en 265 miljoen hoger gesteld dan het plafond 1968.

Voortzetting aanpassing uitgavenbeleid

De in de begroting 1968 tot uitdrukking gebrachte aanpassing van het uitgavenbeleid is voor 1969 voortgezet. De beperkingen betekenen in de meeste gevallen slechts een afremming van de groei.

Het aantal in 1969 met rijksleningen te financieren woningwetwoningen wordt teruggebracht tot 45 000. Daarnaast is gerekend met de bouw van 10 000 woningen in de gesubsidieerde particuliere sector door woningbouwcorporaties, waarbij maximaal 90 % van de stichtingskosten wordt gefinancierd uit onder gemeentelijke garantie op te nemen leningen. Een zodanige financieringsfaciliteit is ook in 1968 gegeven.

Ten aanzien van een aantal uitgavengroepen met een investeringskarakter die reeds een hoog peil hadden bereikt, wordt geen verdere groei voorgesteld. Dit is met name het geval bij de ramingen voor de Rijksgebouwendienst, de civiele verdediging en T.N.O.

Mede in het kader van het streven van de Regering om op een aantal punten het beleid om te buigen is het vorig jaar besloten een aantal overheidstaken te doen doorlichten door werkgroepen. Ingesteld werden ruim twintig werkgroepen, die in het algemeen voor eind 1967 hun werk hebben aangevangen. De arbeid van sommige werkgroepen heeft tot nuttige resultaten geleid, in het bijzonder op de terreinen van efficiency en tarieven. Andere werkgroepen zijn nog niet gereed met hun arbeid. De Regering stimuleert zoveel mogelijk een spoedige rapportering. Zij is voorts voornemens enkele nieuwe werkgroepen in te stellen. In § 6.3 wordt nadere aandacht geschonken aan de betekenis van de arbeid van de werkgroepen.

De toeneming van de relevante niet-belastingontvangsten van 1968 op 1969 bedraagt 455 miljoen. Boven het trendmatige accres ad 150 miljoen, dat in de structurele begrotingsruimte is opgenomen, treedt dus een extra stijging op met 305 miljoen. Tot dit opvallende accres hebben enkele bijzondere oorzaken sterk bijgedragen. Rond 170 miljoen betreft een stijging van ontvangsten, waartegenover een ongeveer gelijke stijging van daarmee corresponderende uitgaven staat. Dit is met name het geval ten aanzien van de posten voor radio en televisie, voor een aantal posten met betrekking tot de P.T.T. en voor enkele waterstaatswerken (vaargeul in de Noordzee en Schelde-Rijnverbinding). Deze 170 miljoen extra ontvangsten leiden dus niet tot een verbetering van het begrotingsbeeld. Voor het overige (i.c. 135 miljoen) vindt de extra stijging haar oorzaak vooral in enkele bijzondere accressen. Deze treden met name op bij de ontvangsten wegens afgeleverde munt (als gevolg van de aanmunting van nikkel en guldens en rijksdaalders), winst Nederlandsche Bank, dividend K.L.M. en opbrengst van de Staatsloterij. Tot de stijging met een meer trendmatig karakter kunnen worden gerekend de groei van de renteontvangsten (o.a. van P.T.T. en voor woningwetten) en van de opbrengst aardgas en voorts de resultaten van de voortdurende aandacht voor de bijstelling van tarieven.

Indien de zogenaamde niet-relevante posten (zie tabel 3-5) niet worden meerekend komt de cijfermatige weerslag van het hiervoor geschetste beleid uit op een uitgavenstijging van 1514 miljoen. Na aftrek van een bedrag gelijk aan de toeneming van de niet-belastingontvangsten voor zover deze de trendmatige groei overtreft (i.c. 305 miljoen) ontstaat een stijging van de netto uitgaven met 1209 miljoen, dat is ongeveer 5½ %. Daarboven moeten nog enkele bijzondere posten in aanmerking worden genomen, te weten de inhaal van de overschrijding van de begrotingsruimte 1968, de sanering van het Gemeentefonds (die in 1968 is doorgevoerd maar toen slechts voor een vierde in de structurele toetsing is begrepen) en de verruiming van het gemeentelijke belastinggebied. Inclusief deze posten zou een groter ruimtebeslag ontstaan dan de ongeveer 6 % waarvan in de regeringsverklaring is uitgegaan. Dit heeft tot gevolg dat voor een deel van de bijzondere posten aanvullende dekkingsmaatregelen nodig zijn. Ten aanzien van de sanering van het Gemeentefonds werd in de miljoenennota 1968 (blz. 25) reeds opgemerkt dat daarvoor nog een belastingmaatregel nodig zou kunnen blijken. Overigens wordt ten aanzien van de bedoelde bijzondere posten en de dekkingsmaatregelen verwezen naar de paragrafen 3.2, 3.4 en 3.7.

3.2 Het belastingbeleid

Bij het belastingbeleid dienen te worden onderscheiden de dekkingsmaatregelen, die eventueel moeten worden getroffen ter compensatie van de overschrijding van de begrotingsruimte om aldus het begrotingstekort binnen de juiste grenzen te houden en de andere maatregelen op het terrein van de belastingen, die, hoewel zij dikwijls ook een budgettair effect hebben, meer in het bijzonder moeten worden getroffen om de belastingheffing beter te laten beantwoorden aan haar strekking de lasten rechtvaardig en op een doelmatige wijze over de burgers te verdelen dan wel om daarmee een bepaald maatschappelijk effect na te streven. Uiteraard dienen ook de dekkingsmaatregelen zo te worden gekozen dat zij zo goed mogelijk passen in het kader van deze doelstellingen van de belastingheffing.

Ten einde een juist inzicht te verkrijgen in de budgettaire betekenis van de bestaande belastingwetgeving voor 1969, dient in de eerste plaats te worden gewezen op de invloed welke de volgende eerder ingegane belastingmaatregelen in 1969 in verhouding tot 1968 uitoefenen.

Tabel 3-2 – *Invloed in 1969 van een aantal eerder ingegane maatregelen, die van invloed zijn op de toetsing aan de begrotingsruimte voor 1969*

	Opbrengst op jaarbasis	Opbrengst voor 1968	Doorwerking in 1969
a. enige voorzieningen op het gebied van omzetbelasting bij uitvoer en de heffing van omzetbelasting bij invoer . .	+ 190	+ 230	— 40
b. heffing van opcenten op het 10%-tarief van de omzetbelasting	+ 80	+ 66	+ 14
c. compenserende verlaging van de tabaksaccijns in verband met de verhoging van het buitentarief voor ruwe tabak per 1 januari 1968.	— 14	— 11	— 3
d. laatste verlaging E.E.G.-binnentarieven per 1 juli 1968.	— 152	— 76	— 76
e. laatste aanpassing per 1 juli 1968 aan de E.E.G.-buitentarieven rekening houdende met de Kennedy-ronde	+ 130 ¹⁾	+ 65 ²⁾	+ 65 ²⁾
	+ 234	+ 274	— 40
1) verhoging buitentarieven + 200		2) verhoging buitentarieven + 100	
Kennedy-ronde — 70		Kennedy-ronde — 35	
	+ 130		+ 65

In 1967 is in de wetten op de loon- en de inkomstenbelasting de regeling met betrekking tot de buitengewone lasten gewijzigd. Deze wijziging heeft een tijdelijke werking en wel alleen voor het jaar 1968. De voorbereiding voor een definitieve regeling is nog niet zover gevorderd, dat een voorstel daarvoor zou kunnen worden gedaan. Aangezien terugkeer naar de situatie van 1967 niet aanvaardbaar is, wordt een voorstel gedaan de voor 1968 geldende regeling ook de volgende twee jaren toe te passen, terwijl het vraagstuk van de meest wenselijke regeling is voorgelegd aan de Commissie van advies van een aantal fiscale vraagstukken (Commissie-Hofstra). In verband met de voorgestelde verlenging is de vorengenoemde regeling niet opgenomen in tabel 3-2.

Invoering van de nieuwe omzetbelasting

De invoering in 1969 van de nieuwe omzetbelasting, de belasting op de toegevoegde waarde, verhoogt de blijvende opbrengst met 110 miljoen. Dit is de

extra opbrengst ter dekking van hogere overheidsuitgaven door prijsstijgingen ten gevolge van deze invoering. Bovendien leiden de overgangsregelingen tot eenmalige baten die na vermindering met de budgettaire gevolgen van enkele tijdelijk werkende tariefverlagingen de belastingopbrengsten in 1969 vergroten met 236 miljoen, netto voor het Rijk 200 miljoen. Dit bedrag wordt aangewend voor maatregelen ten bate van de werkgelegenheid (zie noot 1 bij tabel 3-1) en voor een extra rijksbijdrage van 47,5 miljoen aan het Algemeen Ouderdomsfonds. Deze bijdrage dient voor bepaalde maatregelen ter compensatie van de stijging van de kosten van levensonderhoud welke in de wijziging van het systeem van de omzetbelasting optreedt voor hen die tengevolge van hun lage inkomen niet van de hierna ter sprake komende tariefverlaging kunnen profiteren.

Wijzigingen in de belastingwetgeving

1. De nieuwe wet op de vennootschapsbelasting zal de opbrengst op batenbasis van die belasting vergroten met 55 miljoen; voor specificatie van dit bedrag moge worden verwezen naar pagina 14 van de tweede nota van wijziging op de ontwerp-wet op de vennootschapsbelasting 1960 (ingezonden bij brief van 29 juli 1968). Het kabinet hoopt tezamen met de volksvertegenwoordiging een zo tijdige invoering van die wet te kunnen verwezenlijken, dat dit bedrag nog als dekking voor het jaar 1969 zal kunnen dienen.

2. Er wordt een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting voorgesteld ingaande 1 januari 1969. Dit voorstel beoogt aan degenen met lagere inkomens, die in de belasting vallen, een compensatie te geven voor de stijging van de kosten van levensonderhoud tengevolge van de invoering van de nieuwe omzetbelasting en voorts te voorkomen dat A.O.W.-uitkeringen voor degenen die geen of slechts geringe andere inkomsten genieten in de belastingheffing zouden vallen. De voor te stellen tariefwijziging komt neer op een verhoging van de vrije voet met f 600 die aan de voet volledig wordt gegeven om dan geleidelijk af te nemen zodanig dat voor inkomens van f 27 000 en hoger het tarief ongewijzigd blijft. Deze tariefwijziging is bedoeld als een tijdelijke maatregel alleen voor 1969, in afwachting van een meer omvattende aanpassing van de tarieven ingaande op 1 januari 1970. De invloed van de verlaging op de belastingopbrengst in 1969 kan worden gesteld op 200 miljoen.

Door de progressiewerking, in het bijzonder van de loon- en inkomstenbelasting, ontstaan ook bij louter nominale inkomensstijgingen extra belastingopbrengsten (louter nominale progressiekop). Bij de berekening van de begrotingsruimte is, overeenkomstig de ter zake steeds gevolgde gedragslijn, met de in de jaren 1968 en 1969 aldus ontstane extra belastingopbrengsten, die het effect van de thans voorgestelde maatregelen ruimschoots overtreffen, geen rekening gehouden. Het is daarom verantwoord voor 1969 af te zien van uitdrukkelijke dekkingsmaatregelen tegenover de hiervoor genoemde tijdelijke tariefwijziging. Deze dekking zal dan in het kader van de meer omvattende belastingplannen voor 1970 moeten worden gerealiseerd.

Dekkingsmaatregelen

Teneinde de ruimte te scheppen die, gelet op de hiervoor ter sprake gekomen stijging van de uitgaven en wijzigingen van de belastingwetgeving, mede nodig is in verband met de sanering van het Gemeentefonds die in 1968 heeft plaatsgevonden, is het noodzakelijk nog een belastingmaatregel te treffen. Daarvoor is

de keuze gevallen op een verhoging van de accijns van tabaksfabrikaten, met name voor zover deze betrekking heeft op sigaretten en kerftabak. De prijs van de meest verkochte pakjes sigaretten, die thans f 1,50 bedraagt, zal daardoor komen op f 1,75. Deze verhoging zal de middelen vergroten met 115 miljoen op jaarbasis en met driekwart hiervan of 87 miljoen in 1969.

Samenvatting

In de onderstaande tabel is een samenvatting gegeven van de budgettaire betekenis van de verschillende hiervoor genoemde belastingmaatregelen.

Tabel 3-3 – Samenvattend overzicht van de hiervoor genoemde belastingmaatregelen.

	Invloed op de opbrengst voor 1969
In 1968 ingegane maatregelen	— 40
Invoering nieuwe wet op de vennootschapsbelasting	+ 55
Verhoging van de tabaksaccijns.	+ 87
	+ 102
Bij de toetsing aan de begrotingsruimte in aanmerking te nemen het netto deel voor het Rijk: + 88 miljoen	
Tijdelijke verlaging van de loon- en de inkomstenbelasting	— 200
Invoering van de nieuwe omzetbelasting:	
a. hogere opbrengst tegenover accres overheidsuitgaven	+ 110
b. tijdelijke meeropbrengst voor 1969	+ 236
Totaal	+ 248
Netto voor het Rijk.	+ 213

Voornemens voor latere jaren

De belastingvoorstellen voor 1969 moeten worden gezien in het kader van de plannen, die de Regering uitwerkt voor de volgende jaren. Een nauwe samenhang hiermede bestaat met name waar de thans voorgestelde wijziging van het tarief van de loon- en de inkomstenbelasting in afwachting van meer omvattende tariefaanpassingen en dekkingsmaatregelen ingaande op 1 januari 1970 reeds in 1969 als tijdelijke maatregel kan worden ingevoerd.

a. Voorgenomen aanpassing van de tarieven van de loon- en de inkomstenbelasting

In de regeringsverklaring (blz. 12) is gesteld, dat de progressiewerking, die voortvloeit uit de inflatie, dus uit de louter nominale stijging van het nationale inkomen, zal worden geneutraliseerd. Daarnaast zou in de tweede helft van de kabinetsperiode worden bezien of de ontwikkeling van de uitgaven ruimte zou laten voor neutralisering van de progressiewerking tengevolge van de reële stijging van het nationale inkomen. De studie van de meerjarenramingen voor 1970 en 1971 heeft het kabinet tot de slotsom gebracht, dat de verschillende doelstellingen van het uitgavenbeleid voor deze reële neutralisering van de progressie geen ruimte zullen laten. Neutralisering van de louter nominale progressiewerking voorkomt stijging van de druk van de loon- en de inkomstenbelasting louter door inflatoire inkomens-

stijging en is geen reële verlaging van belasting voor de contribuabelen. Een reële belastingverlaging lijkt dus in deze kabinetsperiode niet mogelijk.

Van een geheel andere aard is de inflatie-aanpassing. De drukverzwaring van loon- en inkomstenbelasting, veroorzaakt door de gecombineerde werking van prijsstijging en progressie wijzigt het op de eisen van rechtvaardigheid en doelmatigheid gebouwde belastingsysteem tersluiks en buiten parlementaire controle om. Dat de fiscale verdelingsbeginselen geweld wordt aangedaan blijkt b.v. indien men bedenkt dat als gevolg van de progressie de drukverzwaring zich sterker doet gevoelen voor de lagere en middengroepen.

Het kabinet heeft besloten deze inflatie-aanpassing te verwezenlijken door een per 1 januari 1970 in te voeren belastingcorrectie, die betrekking zal hebben op de vier jaren van de huidige parlementaire zittingsperiode 1967/1971. Het effect op de druk van de loon- en de inkomstenbelasting van de in deze periode gerealiseerde resp. te verwachten prijsstijging zal daardoor worden geneutraliseerd. Bij de huidige verwachtingen zal hiermede naar schatting een bedrag van ruim 900 miljoen zijn gemoeid. Ten einde enige ruimte voor een conjunctureel zo geschikt mogelijke aanpassing van deze tariefwijziging te verkrijgen, zal in het in te dienen wetsontwerp de mogelijkheid worden opengelaten een deel daarvan uit te stellen tot uiterlijk 1 januari 1971.

Deze correctie financiert zich zelf grotendeels door de gecombineerde werking van inflatie en progressie op de belastingopbrengst, die buiten de structurele ruimteberekening is gelaten. Deze progressieopbrengst is echter niet geheel toereikend. Van andere belastingen dan de loon- en de inkomstenbelasting, met name van de specifieke accijnzen en de motorrijtuigenbelasting, blijft de stijging van de opbrengst bij inflatie in het algemeen immers achter bij die van de louter nominale stijging van het nationale inkomen. Ten einde een budgettair nadeel te voorkomen ligt het in het voornemen de opbrengst van de accijnzen en de motorrijtuigenbelasting bij te stellen. In verband met dit laatste kan dan ook de voeding van het Rijkswegenfonds worden gezien.

Van de aanpassing van de tarieven van de loon- en de inkomstenbelasting in 1970 zal ook de voor 1969 voorziene verhoging van de belastingvrije voet deel uitmaken. Deze belastingwijziging, die in 1969 uit een niet gebruikte nominale progressie-opbrengst wordt gefinancierd, zal in 1970 door verhoging van de omzetbelasting worden gedekt.

b. Jaarlijkse bijstelling van de tarieven van de loon- en de inkomstenbelasting aan de koopkrachtvermindering van de gulden

Het is gebleken dat de tot nu toe gevolgde methode van correctie van de tarieven van de loon- en de inkomstenbelasting, namelijk schoksgewijze en incidenteel, steeds over een periode van ongeveer vier jaren, op allerlei moeilijkheden stuit. Deze methode noopt er namelijk toe tot tariefwijziging van grote omvang te komen, die daardoor steeds tot vrij grote moeilijkheden op het budgettaire vlak leidt. Daarbij komt dat deze tariefaanpassingen dikwijls ook voor de contribuabelen ten onrechte worden aangemerkt als reële verlagingen van deze belastingen, welk misverstand uiteraard niet bevorderlijk is voor een juiste beoordeling van de tariefwijziging.

Om deze redenen overweegt de Regering een voorstel te doen tot jaarlijkse automatische bijstelling van de tarieven van de loon- en de inkomstenbelasting. Toepassing van een dergelijk stelsel voorkomt de thans door de gecombineerde werking

van inflatie en progressie optredende verzwaring van de loon- en de inkomstenbelasting. Verhoging van deze belastingen zou dan nog slechts langs parlementaire weg door tariefwijziging tot stand kunnen komen. Bovendien zouden tariefverlagingen echte verlagingen zijn en niet, zoals nu veelal, in hoofdzaak bijstellingen van het tarief ter neutralisering van de progressiewerking.

Ter voorbereiding van een zodanig wetsvoorstel zal een voorontwerp worden openbaar gemaakt en aan een aantal instellingen worden toegezonden met het verzoek hun zienswijze daarover kenbaar te maken.

Een dergelijke maatregel zou in conjunctureel opzicht het bezwaar kunnen hebben, dat deze belastingcorrecties niet meer met het oog op het conjuncturele verloop kunnen worden verschoven. Het nieuwe systeem zou daarom een mogelijkheid open moeten laten om de aanpassing in beperkte mate in de tijd te verschuiven. Daarnaast acht de Regering het inbouwen in de belastingwetgeving van een nieuw conjunctuur-politiek instrument wenselijk, waardoor de belastingpolitiek in de toekomst haar conjunctuur-politieke taak op bevredigender wijze zal kunnen vervullen.

c. Loonsomheffing

De verschillen in economisch opzicht tussen het westen en de overige delen van het land spruiten vooral voort uit een voorkeur van het bedrijfsleven voor vestiging in het westen. De voornaamste oorzaak van deze voorkeur is de voorsprong die het westen heeft door zijn geografische ligging en door de aanwezigheid aldaar van tal van factoren op allerlei gebied die vestiging aantrekkelijk maken. Deze gunstige vestigingsvoorwaarden vonden vroeger een tegenhanger in de lagere loonkosten in de overige delen van het land. Thans is er echter van een compenserende werking van enig belang door regionale loonverschillen geen sprake meer. De prikkels tot vestiging in gebieden buiten het westen gaan thans in hoofdzaak uit van het regionale beleid en in het bijzonder het industrialisatiebeleid.

De voorkeur tot vestiging in het westen weerspiegelt zich in de regionale verschillen van de arbeidsmarkt: een krappe arbeidsmarkt in het westen, in het overige gedeelte van het land overschotten, die overigens weer gebied voor gebied verschillen vertonen. Het wordt steeds duidelijker dat deze verschillen in de werkgelegenheidssituatie tussen het westen en het overige gedeelte van Nederland in belangrijke mate van structurele aard zijn.

De geschetste situatie heeft de Regering ertoe gebracht zich af te vragen of er geen aanleiding is om aan de middelen tot het voeren van een regionaal beleid een nieuw instrument toe te voegen. Nu de traditionele regionale verschillen in de lonen vrijwel zijn verdwenen zou het gewenst kunnen zijn maatregelen in het leven te roepen die ten dele tot analoge gevolgen leiden. De Regering heeft zich afgevraagd of een zgn. loonsomheffing, een heffing naar rato van de uitbetaalde lonen een zodanige maatregel zou kunnen zijn. Gezien het oogmerk van de heffing zou men in de eerste plaats denken aan een heffing slechts in bepaalde gebieden of met regionaal verschillende percentages. Een dergelijke heffing echter zou op vrijwel onoverkomelijke bezwaren bij de praktische uitvoering ervan stuiten. Uit een technisch oogpunt gezien zou beter te hanteren zijn een systeem van een voor het gehele land geldende heffing met een ongedifferentieerd percentage, waarvan de opbrengst geheel of gedeeltelijk wordt aangewend voor uitkeringen aan de buiten het westen gevestigde bedrijven, welke uitkeringen lager, gelijk of hoger zouden kunnen zijn dan de door die bedrijven gedragen loonsomheffing. Voorts zou de heffing wellicht mede voor conjuncturele doeleinden kunnen worden aangewend.

Een dergelijke heffing heeft naast de genoemde voordelen ook schaduwzijden. Vermeld zij bijvoorbeeld dat de heffing – in overeenstemming met haar oogmerk – het kapitaalintensieve bedrijf minder zwaar treft dan het arbeidsintensieve. Voorts is er geen aanleiding voor restitutie van de heffing bij export en substitutie bij import. Afgezien van het feit dat voor dergelijke grensafrekeningen geen maatstaf te vinden zou zijn, passen zij niet bij een heffing die niet op produkten als zodanig wordt gelegd, zoals dit bij verbruiksbelastingen (omzetbelasting en accijnzen) het geval is.

Een heffing in de hiervoor aangeduide zin zou formeel als een belasting kunnen worden behandeld. Haar primaire doelstelling ligt echter in het economische gevolg dat zij teweegbrengt. Zij heeft in het bijzonder, en in belangrijke mate, betrekking op belangen van het bedrijfsleven. Om die reden heeft de Regering de Sociaal-Economische Raad gevraagd haar over deze heffing en de problematiek, die met de methode van heffen en van uitkeren is verbonden, van advies te dienen.

d. *De fiscale positie van zelfstandigen*

Aan de verhouding van de fiscale positie van zelfstandigen tot die van loontrekkenden wil het kabinet bijzondere aandacht geven. Het gaat hier om de vraag of de belastingheffing – in het bijzonder de heffing van de inkomsten- en de loonbelasting – op dit punt wel voldoende evenwichtig is. Naar veler mening ontbreekt dit evenwicht, doordat er op de zelfstandigen een relatief zwaardere belastingdruk wordt gelegd. Het betreft hier uiteraard niet de tarieven, die voor beide categorieën gelijk zijn, maar de bepaling van de omvang van de aan de belasting te onderwerpen draagkracht, de regels dus volgens welke de maatstaf voor deze draagkracht, het jaarlijkse inkomen, wordt bepaald. Men kan daarbij b.v. denken aan het feit dat inkomen uit beroep of bedrijf in het consumptieve patroon een andere plaats inneemt dan andere inkomensbestanddelen.

Zou er inderdaad sprake zijn van een onevenwichtigheid bij de fiscale behandeling van zelfstandigen en loontrekkenden, dan dient te worden gezocht naar mogelijkheden tot beëindiging daarvan. Aan dit onderwerp, dat ook belangrijke economische aspecten heeft, zal daarom een studie worden gewijd, waarbij zal worden onderzocht of en in hoeverre de huidige belastingheffing inderdaad tot onevenwichtigheden in de bovenbedoelde zin leidt, en welke mogelijkheden er eventueel zijn om deze op te heffen. Ook de fiscale positie van de zelfstandigen in de landbouw zal in deze studie worden betrokken.

3.3 Totaalbeeld begroting 1969 ¹⁾

De totalen van de uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting 1969 worden samengevat in tabel 3-4. Voor de totalen per begrotingshoofdstuk wordt verwezen naar bijlage 1.

¹⁾ De in de nota en de bijlagen vermelde cijfers betreffen de algemene rijksbegroting, dat wil zeggen de wetsontwerpen tot vaststelling van de hoofdstukken van de begroting van uitgaven (elk meestal een departement van algemeen bestuur betreffend) en het ontwerp van de algemene middelenwet. Met betrekking tot de fondsen en de staatsbedrijven, waarvoor afzonderlijke begrotingen worden opgesteld, bevat de rijksbegroting alleen de posten, die de uitkomsten van en de verrekeningen met het afzonderlijke beheer tot uitdrukking brengen (zoals verliezen, winsten, rentebetalingen, kapitaalverstrekkingen en aflossingen op verstrekt kapitaal). Overigens zijn de uitgaven en de ontvangsten van de fondsen en de staatsbedrijven niet in de cijferopstellingen begrepen. In bijlage 12 wordt een overzicht gegeven van de begrotingen van de fondsen en de staatsbedrijven voor 1969.

Tabel 3-4 – Begrotingsbeeld 1969

*A. Volgens de ontwerp-begrotingen***Gewone Dienst**

Uitgaven	21 194
Ontvangsten	22 551
Saldo	+1 357

Buitengewone Dienst

Uitgaven	4 801
Ontvangsten	1 042
Saldo	—3 759

Gehele Dienst

Uitgaven	25 995
Ontvangsten	23 593
Saldo ontwerp-begroting	—2 402

B. Aanvullende posten

Met de volgende aanvullende posten is in de vorenstaande cijfers geen rekening gehouden:

	Uitgaven	Ontvangsten
1. Reserve t.b.v. prijsstijging als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting	85	
2. Verwachte resultaten van de werkgroep „normering aanschaffingen via Rijksinkoopbureau”	— 8	
3. Voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake gemeentelijke en provinciale belastingen (Wetsontwerp 9538) ¹⁾	21	— 40
	98	— 40
	└───→	98
Vergroting van het tekort		138

C. Begroting 1969 inclusief aanvullende posten

Uitgaven	26 093
Ontvangsten	23 553
Saldo	— 2 540

¹⁾ Aangenomen is dat de wijziging uiterlijk 1 februari 1969 in werking zal treden. De specificatie van de genoemde bedragen volgt hieronder.

Uitgaven	
a. uitkering aan de provincies	30
b. vervallen van de vergoeding aan de provincies als compensatie wegens derving personele belasting	— 9
Ontvangsten	
c. verhoging aandeelpercentage Gemeentefonds met 0,22	— 52
d. opbrengst opcenten personele belasting	12

Het geraamde tekort voor 1969 is rond 250 miljoen lager dan het geraamde tekort voor 1968 ¹⁾. Bovendien wordt het tekort 1969 met 350 miljoen ongunstig beïnvloed als gevolg van de financiering door het Rijk van de investeringen op

¹⁾ Zie tabel 2-1.

grond van de Wet op het voortgezet onderwijs, terwijl hiermede voor 1968 slechts een bedrag van 55 miljoen is gemoeid. Afgezien van de invloed van deze investeringen op het tekort bedraagt de daling dus circa 550 miljoen. Dit verschil vloeit in hoofdzaak hieruit voort, dat thans – anders dan bij het opstellen van de begroting 1968 – niet wordt verwacht, dat de belastingopbrengsten zullen achterblijven door conjuncturele oorzaken.

Voor een goed begrip van de betekenis van het tekort van ruim 2½ miljard zij er op gewezen, dat dit niet het saldo is van lopende uitgaven boven lopende inkomsten; de Gewone Dienst heeft een overschot van 1,3 miljard. Het tekort ontstaat, doordat ook alle kapitaaluitgaven van het Rijk – investeringen, verstrekte leningen, aflossingen – in de opstelling zijn begrepen en het overschot op de Gewone Dienst overtreffen. Deze verhouding, die ook in voorgaande jaren bestond, verklaart het samengaan van een toeneming van de staatsschuld – gevolg van de dekking van het tekort – met een verbetering van het saldo van de staatsbalans.

Is daarmee het bestaan van een tekort toegelicht, de feitelijke omvang van het tekort is van groot belang zowel, op korte termijn, uit een oogpunt van financiering als, op langere termijn, voor het evenwicht tussen nationale besparingen en nationale investeringen. In § 3.5 en in hoofdstuk 7 wordt op deze aspecten nader ingegaan.

Het aantal aanvullende posten is kleiner dan in vorige jaren. Dit vindt zijn oorzaak in het breken met de regel uitgaven en ontvangsten op grond van wettelijke regelingen, die naar verwachting bij de indiening van de begroting nog niet tot stand zullen zijn gekomen, niet in de ontwerp-begroting op te nemen, maar als aanvullende post te vermelden. De overweging daarbij was, dat moest worden voorkomen, dat de Staten-Generaal bij de behandeling van de begroting vooruit zouden moeten lopen op nog te nemen beslissingen over de desbetreffende basisregelingen. Intussen had de methode het bezwaar, dat na het tot stand komen van de basisregeling de begroting alsnog diende te worden aangepast. Ook de ingewikkelde cijfermatige opbouw van het totale begrotingsbeeld bleek een bezwaar. Dit werd versterkt door de toeneming van het aantal aanvullende posten, die in de laatste jaren viel te constateren.

In haar rapport over de herziening van de Comptabiliteitswet sprak de commissie-Simons als haar gevoelen uit, dat het beter ware deze suppletoire begrotingen te vermijden door de desbetreffende bedragen reeds aanstonds in de begroting op te nemen.

In de memorie van toelichting op het ontwerp voor een nieuwe Comptabiliteitswet (Kamerstuk 7760) is het voornemen tot uitdrukking gebracht deze suggestie van de commissie te volgen (slot § 5.6). De Tweede Kamer heeft hiertegen in haar voorlopig verslag geen bedenkingen geuit. Met de toepassing van deze vereenvoudiging van de begrotingspresentatie behoeft niet te worden gewacht op de totstandkoming van de nieuwe Comptabiliteitswet, aangezien deze, noch de bestaande wet ter zake een voorschrift behelst.

In de omschrijving van de desbetreffende begrotingsposten of in de toelichting daarop dient tot uitdrukking te worden gebracht, dat het gaat om bedragen c.q. verhoging van bedragen die pas mogen worden uitgegeven na goedkeuring van de aanhangige of spoedig in te dienen basisregeling. De aanvaarding van de raming mag voorts in generlei opzicht worden beschouwd als een binding tot het goedkeuren van de basisregeling. De ramingen hebben aldus een voorwaardelijk karakter.

Bij de raming van afzonderlijke uitgavenposten is waar dit nodig voorkwam met een prijsstijging van 2 à 3 % gerekend. Aangenomen is dat de invoering van de nieuwe omzetbelasting in het algemeen slechts tot een geringe prijsstijging zal leiden, die binnen de in de cijfers begrepen prijsstijging van 2 à 3 % zal kunnen worden opgevangen. Ten aanzien van sommige groepen uitgaven is niet te verwachten dat dit het geval zal zijn. Omdat een kwantificering van de invloed van de nieuwe omzetbelasting op de afzonderlijke rijksuitgaven thans nog niet goed mogelijk is, is een aanvullende uitgaafpost van 85 miljoen opgenomen. Daartegenover staat een gelijk bedrag, dat als gevolg van de vaststelling van de tarieven van de nieuwe omzetbelasting voor het opvangen van prijsstijging bij de rijksuitgaven beschikbaar komt.

3.4 Toetsing aan de trendmatige begrotingsruimte

In voorgaande miljoenennota's zijn de grondslagen van het trendmatige begrotingsbeleid uitvoerig uiteengezet. In aansluiting aan met name de desbetreffende beschouwingen in de miljoenennota 1968, zou de ondergetekende nog een enkel aspect van het trendmatige begrotingsbeleid willen belichten.

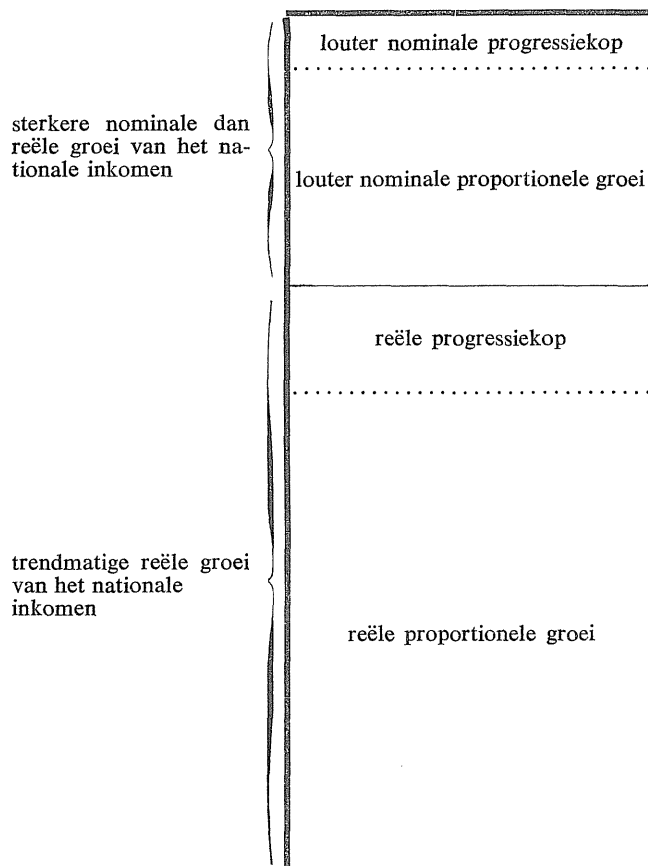
Zoals in die miljoenennota is uiteengezet, wordt de berekening van de trendmatige begrotingsruimte – met name de berekening van de trendmatig toeneming van de belastingontvangsten – gebaseerd op de reële groei van het nationale inkomen. Bij deze calculatie wordt geen rekening gehouden met de groei van de belastingontvangsten die voortvloeit uit inflatoire prijs- en inkomensstijgingen. Deze komen onder meer tot uitdrukking in een grotere nominale dan reële toeneming van het nationale inkomen.

Leidt een grotere nominale dan reële stijging van het nationale inkomen enerzijds tot een extra toeneming van de belastingontvangsten, anderzijds vloeien daaruit lasten voor het Rijk voort, zoals die wegens algemene salarismaatregelen. Het met algemene salarismaatregelen gemoeide bedrag, dat bij de toetsing aan de reële begrotingsruimte buiten beschouwing wordt gelaten, wordt gedekt door de bedoelde extra toeneming van de belastingontvangsten. Globale becijferingen wijzen erop dat de uitgavenstijging wegens algemene salarismaatregelen gemeten over een reeks van jaren voor het Rijk ongeveer even groot is als de met de prijsstijging in die jaren proportionele toeneming van de belastingontvangsten.

Het resterende deel van het accres van de belastingontvangsten, dat voortvloeit uit de sterkere nominale dan reële groei van het nationale inkomen – wel genoemd de louter nominale progressiekop – kan worden bestemd voor andere toepassingen. Het kabinet beoogt dit te benutten voor gedeeltelijke dekking van de voorgenomen correctie van de tarieven van de loon- en de inkomstenbelasting ter neutralisering van de drukverhoging tengevolge van inflatie.

De elementen die bij de toeneming van de belastingontvangsten kunnen worden onderscheiden zijn hiernaast weergegeven.

Toeneming belastingontvangsten
als gevolg van:

Aan de hand van tabel 3-6 kan worden vastgesteld in hoeverre in de ontwerp-begroting 1969 de som van uitgavenstijgingen en belastingmutaties binnen de grens blijft die daaraan op grond van het trendmatige begrotingsbeleid wordt gesteld. De groei van de belastingontvangsten, die voortvloeit uit een sterkere nominale dan reële groei van het nationale inkomen enerzijds en bepaalde budgettaire ontwikkelingen met name de gevolgen van algemene salarismaatregelen anderzijds blijven daarbij zoals gebruikelijk buiten beschouwing.

Tabel 3-5 – *Uitgaven en niet-belastingontvangsten*

	Oorspronkelijk ingediende begroting 1968 ¹⁾	Ontwerp-begroting 1969 ¹⁾
1. Uitgaven	23 137	26 093
Voor de toetsing blijven buiten beschouwing:		
a. bruto aflossingen gevestigde staatsschuld	563	588
b. investeringen op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs (wijziging in de methode van financiering) ²⁾	55	349
c. algemene salaris- en pensioenmaatregelen ³⁾	—	763
d. defensie- uitgaven uit opbrengst verkoop vliegtuigen ⁴⁾	—	25
e. verhoging reservepost voor kosten i.v.m. conjuncturele werkloosheid (hoofdstuk Onvoorziene Uitgaven) ⁵⁾ .	—	50
f. financiering van uitgaven uit de tijdelijke meeropbrengst van de nieuwe omzetbelasting	—	200
g. reserve t.b.v. prijsstijging als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting (zie slot § 3.3)	—	85
	— 618	— 2 060
	22 519	24 033
		22 519
Toeneming van de (gecorrigeerde) uitgaven 1969 . .		1 514
2. Niet-belastingontvangsten	2 290	2 797
Voor de toetsing blijven buiten beschouwing:		
a. liquidatie Muntfonds	4	56
b. aflossing door de Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabrieken N.V. in verband met overdracht aandelen Breedband N.V.	27	27
	— 31	— 83
	2 259	2 714
		2 259
Toeneming van de (gecorrigeerde) niet-belastingontvangsten 1969		455
Trendmatige stijging		150
Extra groei		305

¹⁾ Inclusief aanvullende posten.²⁾ Voor deze investeringen werden tot voor kort door de betrokken instellingen (gemeenten, schoolbesturen) leningen geplaatst op de kapitaalmarkt. Het Rijk vergoedde vervolgens rente en aflossing. Op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs worden de bedoelde investeringen met ingang van 1 augustus 1968 rechtstreeks ten laste van de rijksbegroting gebracht. Deze wijziging in financieringsmethode mag meebrengen dat het tekort van de rijksbegroting met het bedrag van deze investeringen wordt vergroot. Voor dit bedrag kan een aanvullend beroep op de kapitaalmarkt worden gedaan, omdat de betrokken instellingen voor deze investeringen niet meer zelf een beroep op de kapitaalmarkt behoeven te doen.³⁾ Zie tabel 4-3.⁴⁾ De verkoop van een aantal vliegtuigen zal in 1968 naar verwachting 75 miljoen opbrengen. Hiertegenover zal Defensie in de jaren 1969 t/m 1971 telkens 25 miljoen meer mogen uitgeven.

Voor vervolg voetnoten zie blz. 31.

Tabel 3-6 – Toetsing aan de trendmatige begrotingsruimte 1969

1. <i>Begrotingsruimte, beschikbaar voor relevante wijzigingen bij de uitgaven en de ontvangsten</i>	
a. trendmatige gemiddelde begrotingsruimte (zie miljoenennota 1968, bijlage 2, onder A)	1 250
b. invloed niet indexeren rijksbijdrage A.W.B.Z. ⁶⁾	25
	1 275
2. <i>Beslag op de begrotingsruimte door uitgavenstijging</i>	
toeneming van de (gecorrigeerde) uitgaven (zie tabel 3-5)	1 514
3. <i>Beslag op c.q. verruiming van de begrotingsruimte door mutaties bij de ontvangsten</i>	
a. extra groei niet-belastingontvangsten (zie tabel 3-5)	—305
b. autonome wijzigingen belastingontvangsten (zie tabel 3-3)	— 88
c. opheffing tekort Gemeentefonds ($\frac{1}{4}$ deel van 300 miljoen)	75
d. voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake gemeentelijke en provinciale belastingen (wetsontwerp 9538) ⁷⁾	40
	—278
4. Totaalbeslag op de begrotingsruimte	1 236
5. Beschikbaar voor inhaal overschrijding begrotingsruimte 1968 ad 123 miljoen	39

⁶⁾ In de begroting 1968 en die voor 1969 is een automatisch werkend anti-cyclisch element aan de uitgavenzijde ingebouwd door de raming van direct met de conjunctuur samenhangende uitgaafposten te baseren op een gemiddeld werkloosheidspeil. Voor zover de werkloosheid boven dit peil uitgaat leggen de daaruit voortvloeiende meeruitgaven geen beslag op de begrotingsruimte (miljoenennota 1968, blz. 18). De verhoging van de raming voor kosten van bestrijding van eventuele conjuncturele (d.w.z. boven het gemiddelde peil liggende) werkloosheid op het hoofdstuk Onvoorziene Uitgaven tot 100 miljoen voor 1968 bleef dan ook bij de toetsing buiten beschouwing. Om dezelfde reden legt de verhoging van de bedoelde raming van 100 tot 150 miljoen voor 1969 geen beslag op de begrotingsruimte.

⁶⁾ In de miljoenennota 1968 werd gesteld dat de overschrijding van de begrotingsruimte 1968 verantwoord was, omdat uit het begrotingsbeleid 1968 enkele bezuinigingen voortvloeiden, die pas na 1968 zouden worden gerealiseerd. Een van de bezuinigingen betrof het niet indexeren gedurende drie jaren van de rijksbijdragen krachtens de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. In het voorgaande is uiteengezet dat algemene salarismaatregelen, waaronder tevens worden gerekend bepaalde parallele verhogingen van uitkeringen van sociale aard, beslag leggen op een deel van de toeneming van de belastingontvangsten, die voortvloeit uit een sterkere nominale dan reële groei van het nationale inkomen. Indien beperkende maatregelen, zoals het uitstel van de in de A.W.B.Z. voorziene indexering, worden genomen vergroot dit hetgeen beschikbaar is voor andere aanwendungen.

⁷⁾ Verhoging aandeelpercentage Gemeentefonds met 0,22 (— 52 miljoen) en opbrengst opcenten personele belasting (12 miljoen).

Uit de vorenstaande tabel blijkt dat de inhaal van de overschrijding van de begrotingsruimte 1968, die 123 miljoen beliep, voor ongeveer een derde deel in 1969 kan geschieden. De Regering meent dat op deze wijze een redelijk begin wordt gemaakt met de inhaal van de genoemde overschrijding.

3.5 De financiering van het begrotingstekort 1969

Met inbegrip van aanvullende posten beloopt het begrotingstekort voor het jaar 1969, zoals aangegeven in § 3.3, 2540 miljoen. Het budgettaire kastekort zal waarschijnlijk circa 2350 miljoen bedragen. Naast de verwachting, dat de betalingen enigermate bij de begrote uitgaven zullen achterblijven, staat het vooruitzicht dat de ontvangsten van de kohierbelastingen wat hoger zullen zijn dan de begrotingsraming. Bij dit laatste is in aanmerking genomen dat deze kasontvangsten enerzijds in het algemeen achterblijven bij de begrotingsraming en anderzijds ditmaal de verhogende invloed zullen ondervinden van het streven de marge tussen voorlopige en latere aanslagen in de inkomstenbelasting te verkleinen. Het kastekort van het Gemeentefonds wordt voor 1969 geraamd op 300 miljoen. In totaal kan de financieringsbehoefte van het Rijk ter dekking van beide tekorten voor het komende jaar op rond 2650 miljoen worden geraamd.

De via de voorinschrijfrekening voor het Rijk netto beschikbaar komende reserveringen worden geschat op 1450 miljoen, zodat nog 1200 miljoen op andere wijze moet worden gefinancierd. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen dat als gevolg van de wijziging in het systeem van financiering van scholenbouw in het kader van de Wet op het voortgezet onderwijs thans een bedrag van 350 miljoen uit dien hoofde op de rijksbegroting is opgenomen, hetgeen een verlichting voor andere sectoren betekent.

Ook afgezien daarvan blijft de financieringsbehoefte van het Rijk echter omvangrijk. Dit illustreert duidelijk, welk een moeilijke opgave de sanering van de overheidsfinanciën vormt. Terwijl de rijksbegroting 1969 binnen de structurele begrotingsruimte blijft, de overschrijding van deze ruimte in 1968 ten dele wordt ingehaald en een extra bedrag voor de in 1968 tot stand gebrachte sanering van het Gemeentefonds uit deze begrotingsruimte wordt vrij gemaakt, ontstaat door nieuwe tekorten bij het Gemeentefonds weer een vergrote financieringsbehoefte.

Deze ontwikkeling kan ernstige problemen meebrengen. Daardoor wordt tevens de noodzaak onderstreept om deze sanering van de overheidsfinanciën met kracht voort te zetten en – wanneer de resultaten zijn verkregen van het onderzoek naar de gemeentelijke sociale uitgaven, waarop in § 3.7 nader wordt ingegaan – in de komende jaren tot een definitieve sanering van het Gemeentefonds te geraken. Dat de rijksbegroting ook in de komende jaren binnen de gestelde grenzen zal moeten blijven, behoeft in dit licht nauwelijks meer te worden herhaald. Op het perspectief voor de komende jaren dat dan kan ontstaan, wordt in de slotbeschouwing van deze nota nader ingegaan.

De dekking van de hierboven becijferde financieringsbehoefte voor het Rijk zal zoveel mogelijk op de kapitaalmarkt moeten geschieden. De in de Macro-Economische Verkenning geschetste ontwikkeling, waarbij het evenwicht op de kapitaalmarkt aanzienlijk dichter zou worden benaderd dan in de afgelopen jaren het geval was, zou hiertoe mogelijkheden moeten bieden, zonder dat vergrote spanningen worden veroorzaakt. De in hoofdstuk 1 bepleite waakzaamheid ten opzichte van een eventuele versnelling van de conjuncturele opgang vereist ook dat de liquiditeitsspelende in de volkshuishouding beperkt wordt gehouden. De geldvoorziening zal dus niet meer mogen toenemen dan overeenkomt met de behoefte die bij de verwachte, naar het evenwicht gerichte ontwikkeling zou ontstaan. De overheidsfinanciering zal deze doelstelling van de monetaire politiek moeten ondersteunen.

3.6 De begroting 1969 en de conjunctuur

In de miljoenennota 1968 werd op basis van de toen beschikbare gegevens berekend, dat de ontwerp-begroting van het Rijk en die van het Gemeentefonds tezamen voor rond 700 miljoen ongunstig waren beïnvloed door de verflauwing van de conjunctuur in 1967 en 1968, ten dele door hogere uitgaven voor werkloosheidsbestrijding maar vooral door achterblijven van de belastingontvangsten. De werkelijk in 1967 opgetreden volume-ontwikkeling van het nationale produkt en de verwachting daaromtrent voor 1968 wijzen er op, dat van een conjuncturele tegenvaller bij de belastingen niet of nauwelijks meer mag worden gesproken. De belastingramingen zijn dan ook in de vermoedelijke uitkomsten aanzienlijk hoger gesteld.

Ook de belastingramingen voor 1969, die zijn geënt op de schets van onze economie, weergegeven in de Macro-economische Verkenning van het komende jaar, bevatten nagenoeg geen conjuncturele componenten. Anderzijds komt bij de uitgaven wel het belang tot uiting, dat de Regering hecht aan een verder terugdringen van de werkloosheid. Die werkloosheid heeft echter, zoals ook in hoofdstuk 1 is toegelicht, overwegend een structureel karakter. Daarmede is zowel bij de vormgeving van de desbetreffende maatregelen als met de inpassing in het totale begrotingsbeeld rekening gehouden, wat dit laatste aangaat door dekking hetzij binnen de begrotingsruimte hetzij uit de tijdelijke meeropbrengst van de nieuwe omzetbelasting. De conclusie kan zijn, dat, afgezien van de 50 miljoen hoger gestelde reservepost voor kosten in verband met conjuncturele werkloosheid, de ontwerp-begroting niet de weerslag heeft ondervonden van bijzondere conjuncturele omstandigheden.

Een berekening van de zgn. conjuncturele impuls kan een indruk geven van de invloed die van de begroting uitgaat op de omvang van de effectieve vraag in onze volkshuishouding. De uitwerking op de vraag in vergelijking met het voorgaande jaar wordt in de eerste plaats afgemeten aan de wijzigingen in het peil van de rijksuitgaven en aan wijzigingen in het belastingregime. Een stijging van uitgaven en een verlaging van belastingtarieven hebben een stimulerende werking. Daarnaast wordt aan het progressie-element bij de belastingen een remmende werking toegekend.

In bijlage 2 zijn de berekeningen weergegeven voor de jaren 1967, 1968 en 1969. Wat 1969 aangaat is daarbij een vergelijking gemaakt tussen de ontwerp-begroting 1969 en de waarschijnlijke realisatie voor 1968, d.w.z. de vermoedelijke uitkomsten voor dat jaar. Deze vergelijking toont een uitgavenstijging van $7\frac{1}{2}$ %. Daartegenover staat een remmende werking aan de kant van de belastingen – de netto belastingverhoging en de progressiewerking – waardoor de netto impuls uitkomt op 5,8 %. Daarnaast gaat ook van de stijging van de niet-belastingmiddelen een remmende werking uit. Voorts moet in aanmerking worden genomen, dat de uitgavenstijging voor een deel louter nominaal is: $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{4}$ ervan is salarisstijging en 85 miljoen betreft een reserve tegenover prijsstijging in de rijkssector als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting.

Neemt men alle factoren in aanmerking dan kan de gevolgtrekking luiden, dat uitgaande van de ontwerp-begroting 1969 de impuls de trendmatige groei van het reële nationale inkomen ad 4,8 % niet zal overtreffen. Bij de te verwachten economische ontwikkeling is dit een goed uitgangspunt. In hoofdstuk 1 is tot uitdrukking gebracht, dat moet worden gewaakt tegen een te expansieve ontwikkeling van onze economie. Voor het begrotingsbeleid betekent dit, dat er met

kracht naar moet worden gestreefd, de realisatie van de uitgaven zo dicht mogelijk te doen aansluiten bij de ingediende begroting, met andere woorden begrotingsoverschrijdingen zoveel mogelijk te voorkomen.

3.7 De gemeentelijke financiën

De ontwikkeling van de gemeentelijke financiën baart zorgen. Er zijn geen aanwijzingen dat de spanning tussen de uitgavendrang van de gemeenten en de beschikbare middelen afneemt. Dit geldt zowel voor de gewone dienst als voor de kapitaaluitgaven. Dit actuele probleem heeft grote aandacht bij de Regering.

De gewone dienst

Het aandeel van het Gemeentefonds in de belastingopbrengst is in 1968 met 1,46 % verhoogd om aan de steeds toenemende tekorten van het fonds tegemoet te komen. Dit aandeel zou hiermede op 15 % zijn gekomen. Invoering van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten in hetzelfde jaar bracht echter mede dat de uitgaven voor deze sector van sociale zorg geleidelijk overgingen van de gemeentelijke budgetten naar de rijksbegroting. Deze lastenverschuiving is gecompenseerd door een verlaging van het aandeel met 1,51 % in 1968 en nog eens 0,35 % in 1969, waarmede deze transactie is afgesloten. Voor 1969 komt daarmede het aandeel op 13,14 % ¹⁾. De sanering van het Gemeentefonds in 1968 betekende voor de rijksbegroting een lastenverzwaring van 300 miljoen die in vier tranches van 75 miljoen in de jaren 1968 t/m 1971 ten laste van de begrotingsruimte wordt gebracht.

De verwachting was dat de aanzienlijke verhoging van de middelen van het fonds tot een evenwicht op wat langere termijn zou leiden, nl. als door een conjunctureel herstel het voor 1968 berekende tekort van 100 miljoen zou zijn verdwenen. Deze verwachting is niet in vervulling gegaan. Ondanks een conjunctureel herstel is voor 1969 een tekort van 127 miljoen geraamd; inclusief de compensatie voor nog te verwachten algemene salarismaatregelen in 1968 en 1969 moet zelfs met een tekort van bijna 250 miljoen rekening worden gehouden. Deze teleurstellende ontwikkeling moet worden verklaard uit de stijging van de uitkeringen van het fonds. In het algemeen is bij de vaststelling van dit accres wederom getracht een evenwicht te vinden tussen de behoeften van de gemeenten en de beschikbare middelen. Dit heeft geleid tot het zoveel mogelijk aanhouden van een reëel stijgingspercentage van 6, dat globaal met dat van de rijksuitgaven overeenkomt. Buiten deze „norm” is echter het uitkeringsonderdeel sociale zorg gehouden. De krachten die hier een stijging van de uitgaven veroorzaken zijn zodanig dat het niet redelijk zou zijn voor 1969 over het gehele vlak van de gemeentelijke uitgaven de genoemde begrenzing aan te houden. Het geraamde accres van de uitgaven in de sector sociale zorg ligt tussen 15 en 20 %. Dit betekent intussen ook, dat aan dit accres een groot deel van het voorziene tekort valt toe te schrijven. Dat buiten die sociale voorzieningen die thans onder de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten vallen toch nog een zo sterke stijging van de gemeentelijke uitgaven voor sociale zorg plaatsvindt, is een ernstige financiële tegenvaller. De Regering acht een zorgvuldige analyse van deze ontwikkeling, die grote financiële problemen oproept, gewenst. Daarom is een werkgroep in het leven geroepen, die een diep-

¹⁾ Daargelaten een verhoging met 0,22% in samenhang met de voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake gemeentelijke en provinciale belastingen (wetsontwerp 9538).

gaand onderzoek zal instellen naar de factoren die de groei bepalen en zal nagaan op welke wijze een betere beheersing van deze uitgaven en een verantwoorde kostenontwikkeling kan worden bereikt. Pas in het licht van de uitkomsten van het onderzoek van de werkgroep zal kunnen worden bepaald welke maatregelen nodig zijn om het financiële evenwicht van het fonds te herstellen.

Intussen zal de teleurstellende ontwikkeling van het saldo van het Gemeentefonds reeds in 1969 de financiering van het Rijk verzwaken. In totaal moet rekening worden gehouden met een tekort van het fonds op kasbasis van 300 miljoen.

De individuele gemeenten ontvangen elk een deel van het uit het Gemeentefonds beschikbaar gestelde bedrag. De Financiële-Verhoudingswet 1960 geeft mogelijkheden om deze verdeling aan te passen aan objectief vast te stellen structurele verschillen, die een afzonderlijke financiële benadering rechtvaardigen. In het kader van het voortdurend streven naar een zo goed mogelijke verdeling heeft de Raad voor de gemeentefinanciën aan het begin van de zomer een advies uitgebracht waarin o.a. voorstellen over verfijningen en wijzigingen van de schaalbedragen worden gedaan. Dit advies wordt op het ogenblik overwogen.

Naast de uitkeringen uit het Gemeentefonds ontvangen de gemeenten aanzienlijke bedragen ter financiering van bepaalde concrete taken (zie bijlage 11, onder D). Deze doeluitkeringen komen ten laste van de hoofdstukken van de rijksbegroting.

Het gemeentelijk belastinggebied

Het is van groot belang dat de voorgestelde verruiming van het gemeentelijk belastinggebied op korte termijn van kracht wordt. Dit zal dan reeds in 1969 aan de individuele gemeenten enige armslag geven bij het afstemmen van de uitgaven op de beschikbare middelen. Alleen op deze wijze zal de eigen financiële verantwoordelijkheid van de gemeenten weer volledig tot haar recht kunnen komen.

De drie grote gemeenten

In het voorgaande is opgemerkt dat de kosten van de door de gemeenten noodzakelijk geachte voorzieningen voortdurend de neiging vertonen uit te gaan boven de voor de gemeenten gezamenlijk beschikbare bedragen. Bij de drie grote gemeenten is dit evenwicht in de afgelopen jaren in toenemende mate verbroken, hetgeen heeft geleid tot aanzienlijke tekorten bij deze gemeenten en het dienovereenkomstig stijgen van hun schuldpositie. Deze toestand heeft reeds geruime tijd de ernstige aandacht. Aangezien de tekorten voor een belangrijk deel voortvloeien uit de ongunstige exploitatieresultaten van de gemeentelijke vervoerbedrijven is in de begroting 1968 een bijdrage aan die vervoerbedrijven ad 30 miljoen opgenomen, welke bijdrage in de begroting 1969 is gehandhaafd. Gedurende het afgelopen jaar hebben een aantal werkgroepen enige oorzaken van de tekorten onderzocht. Voorts is regelmatig overleg gepleegd tussen de meest betrokken ministers en burgemeesters van deze gemeenten. Een algemene conclusie van een en ander moet zijn dat een gezamenlijke inspanning van het Rijk en de betrokken gemeenten nodig is om de financiën weer in het goede spoor te brengen.

Ten einde reeds in 1969 met de sanering een aanvang te maken overweegt de Regering enkele maatregelen te bevorderen waardoor de uitkeringen uit het Gemeentefonds voor de grote gemeenten voor 1969 toenemen. Hiermede zullen de tekorten echter slechts voor een gedeelte weggewerkt kunnen worden. Een zodanige

bijdragen zou dan ook alleen tot sanering kunnen leiden indien de betrokken gemeentebesturen ook hunnerzijds de noodzakelijke maatregelen nemen om tot een verbetering van hun budgettaire positie te komen. Nadat het overleg hierover beëindigd is, zal de Regering definitief beslissen welke voorstellen harerzijds aan het Parlement zullen worden voorgelegd.

Kapitaalvoorziening

De voortdurende toestand van krapte op de kapitaalmarkt heeft ertoe genoopt, met ingang van 4 december 1967 de toepassing van artikel 5 Wet kapitaaluitgaven publiekrechtelijke lichamen met een jaar te verlengen. Dit artikel voorziet in een centralisatie van de verstrekking van langlopende leningen aan de provincies, de gemeenten en de waterschappen bij de Bank voor Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank. Deze centrale financiering dateert van december 1965. Voordien gold, sinds het van kracht worden van de wet in november 1963, een leningplafond, gebaseerd op artikel 4. De Regering realiseert zich, dat een zo langdurige toepassing van de voor bijzondere omstandigheden in de wet opgenomen maatregelen op den duur tot bezwaren moet leiden. Zij ziet zich echter gedwongen, de huidige centrale financiering dan wel een leningplafond te handhaven, zolang de vigerende kapitaalschaarste gepaard gaande met een nog door omvangrijke vlottende financiering gekenmerkte liquiditeitspositie van de gemeenten het illusoir maakt over te gaan tot de uitsluitende toepassing van artikel 2 van de wet (eis van voorafgaande vaste financiering van de voor kapitaalswerken in de eerstkomende twaalf maanden geraamde uitgaven).

Overigens moet wel worden vastgesteld, dat de toepassing van de centrale financiering een niet onbevredigende ontwikkeling van het investeringspeil heeft toegelaten. Blijkens het overzicht in bijlage 11 beliepen de kapitaaluitgaven van provincies en gemeenten op kasbasis (exclusief aflossingen) in 1966 en 1967 resp. ruim 5,2 en bijna 5,7 miljard en exclusief volkshuisvesting 3,5 en 3,7 miljard. De bruto investeringen van de lagere overheid in eigenlijke zin ¹⁾ waren in 1967 gelijk aan 3½ % van het bruto nationale produkt. Met uitzondering van 1964, toen eveneens 3½ % werd bereikt, lag dit percentage in alle voorafgaande jaren lager.

¹⁾ Definitie nationale rekeningen, d.i. exclusief o.a. woningbouw en kapitaalverstrekkingen.

Hoofdstuk 4. De uitgaven

4.1 De totale uitgaven 1960-1969

De uitgaven van het Rijk zijn in de jaren zestig ongeveer verdrievoudigd. Het accres is ten dele het gevolg van prijs- en salarisstijgingen en van de invloed van bevolkingsgroei en toegenomen welvaart op de rijksuitgaven. Door de uitgaven uit te drukken in procenten van het nationale inkomen worden deze invloeden min of meer geëlimineerd. In wijzigingen van de bedoelde percentages komt dan de relatieve uitbreiding van activiteiten van het Rijk tot uitdrukking.

Tabel 4-1 - Rijksuitgaven 1960 tot en met 1969

	Nationaal inkomen (netto; markt- prijzen)	Totaal		Relevante uitgaven ¹⁾		Netto relevante uitgaven ²⁾	
		bedrag	in % N.I.	bedrag	in % N.I.	bedrag	in % N.I.
1960 (rekening).	38 820	9 420	24,3	8 868	23,3 ³⁾	7 899	20,8 ³⁾
1961 (rekening).	41 080	11 178	27,2	9 998	24,3	9 091	22,1
1962 (rekening).	43 970	11 484	26,1	10 737	24,4	9 880	22,5
1963 (rekening).	47 920	12 342	25,8	11 471	23,9	10 300	21,5
1964 (rekening).	56 700	14 463	25,5	13 614	24,0	12 441	21,9
1965 (rekening).	63 230	16 900	26,7	15 846	25,1	14 485	22,9
1966 (voorlopige rekening).	68 230	18 773	27,5	17 955	26,3	16 449	24,1
1967 (vermoedelijk beloop)	75 070	20 935	27,9	20 321	27,1	18 509	24,7
1968 (vermoedelijke uitkomsten)	81 900	24 133	29,5	23 052	28,1	20 704	25,3
1969 (ontwerp-begroting)	88 800	26 093	29,4	24 773	27,9	22 055	24,8

¹⁾ Deze omvatten het totaal van de uitgaven verminderd met de correctieposten volgens de eerste tabel van bijlage 2 en voor de jaren voor 1966 met soortgelijke correcties.

²⁾ Deze omvatten de relevante uitgaven verminderd met de niet-belastingontvangsten (exclusief niet-relevante posten).

³⁾ Van 1961 af zijn onder het totaal van de uitgaven begrepen de uitgaven wegens sanering van het Algemeen burgerlijk pensioenfonds ad 195 miljoen per jaar. Deze in wezen niet-relevante post veroorzaakt een stijging van 1960 op 1961 van 0,5% van het nationaal inkomen. Ten behoeve van de vergelijkbaarheid van 1960 met volgende jaren is het percentage voor 1960 verhoogd met 0,5.

De groei van de relevante en de netto relevante uitgaven over de periode 1960-1969 vertoont het volgende beeld. Van 1960 op 1961 is er een stijging in verhouding tot het nationale inkomen; in de jaren 1962 t/m 1964 blijft het peil min of meer constant; vervolgens treedt tot en met 1968 een accres op.

4.2 De uitgaven 1968-1969 ingedeeld naar onderwerpen van staatszorg

De rijksbegroting wordt ingedeeld in hoofdstukken, in hoofdzaak overeenkomend met de verschillende departementen. Zowel in de indeling in hoofdstukken als in de taken, waarmee ieder van de departementen is belast worden soms wijzigingen aangebracht. Deze bemoeilijken een vergelijking per hoofdstuk, in het bijzonder over een reeks van jaren. Voorts blijkt bij vergelijking van begrotingen van verschillende landen de indeling naar ministeries meermalen belangrijk te verschillen en blijken ook de taken van gelijknamige ministeries niet steeds gelijk te zijn. In verband met een en ander wordt sinds een aantal jaren in de miljoenen-

nota een overzicht gegeven van de begrotingsuitgaven ingedeeld naar onderwerpen van staatszorg. Deze zijn gebaseerd op een functionele classificatie, die door de Beneluxlanden gezamenlijk is vastgesteld en waarbij zoveel mogelijk rekening is gehouden met aanbevelingen van de Verenigde Naties ter zake. De functionele classificatie is in de uitgewerkte en toelichtende staten van de begrotingsstukken door middel van een cijfercode aangegeven.

De tabellen van het onderhavige hoofdstuk zijn volgens deze functionele classificatie ingedeeld. In de tabellen 4-4 e.v. is mede de cijfercode vermeld. In bijlage 3 is per functie de opbouw uit de verschillende begrotingshoofdstukken aangegeven. In bijlage 5 B is het uitgavenbeloop per functie over de laatste tien jaar vermeld.

Tabel 4-2 – *De uitgaven 1968/1969 naar onderwerpen van staatszorg*

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst			Gehele Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968 ¹⁾	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969 ¹⁾	Oorspronkelijk vastgesteld 1968 ¹⁾	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969 ¹⁾	Oorspronkelijk vastgesteld 1968 ¹⁾	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969 ¹⁾
Algemeen bestuur	754	780	846	187	277	188	941	1 057	1 034
Militaire uitgaven	3 238	3 299	3 482	—	—	—	3 238	3 299	3 482
Buitenlandse betrekkingen .	469	454	551	145	158	149	614	612	700
Suriname en Nederlandse Antillen	136	123	90	—	4	64	136	127	154
Justitie en politie (inclusief civiele verdediging).	1 114	1 191	1 257	2	—	1	1 116	1 191	1 258
Verkeer en waterstaat	1 065	1 107	1 223	1 243	1 332	1 388	2 308	2 439	2 611
Handel en nijverheid	496	503	642	30	34	26	526	537	668
Landbouw en visserij.	755	774	851	171	173	193	926	947	1 044
Onderwijs en wetenschappen	5 393	5 702	6 391	377	400	386	5 770	6 102	6 777
Cultuur en recreatie	494	500	567	0	0	0	494	500	567
Sociale voorzieningen	2 660	2 686	2 999	3	3	2	2 663	2 689	3 001
Volksgesondheid.	222	232	247	2	2	5	224	234	252
Volkshuisvesting									
Huursubsidies	239	280	292	—	—	—	239	280	292
Leningen woningwetbouw.	—	—	—	2 101	2 121	2 000	2 101	2 121	2 000
Overige uitgaven volks-huisvesting	131	132	145	1	1	2	132	133	147
Oorlogsschade	12	18	10	—	—	—	12	18	10
Nationale schuld (aflossingen verminderd met afschrijvingen).	1 242	1 284	1 432	393	393	397	1 635	1 677	1 829
Afschrijvingen.	170	170	190	—	—	—	170	170	190
Reserve t.b.v. prijsstijging als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting.	—	—	20	—	—	65	—	—	85
Normering aanschaffingen via Rijksinkoopbureau.	—	—	—8	—	—	—	—	—	—8
	18 590	19 235	21 227	4 655	4 898	4 866	23 245	24 133	26 093

¹⁾ Inclusief de aanvullende uitgaafposten zoals vermeld in § 4.5 van de miljoenennota 1968 resp. in § 3.3 van deze nota.

Gevolgen van loon- en salarisstijgingen

In het begrotingshoofdstuk Binnenlandse Zaken is zowel voor 1968 als voor 1969 een stelpost opgenomen voor algemene loon- en salariswijzigingen. In tabel 4-2 zijn deze stelposten c.q. de realisatiecijfers aan de verschillende functies toegerekend.

In de in het vervolg van dit hoofdstuk opgenomen tabellen zijn de stelposten niet per subfunctie verdeeld, doch onderaan de tabellen toegevoegd. In tabel 4-3 is met een noot aangegeven welke posten dit betreft. De posten van tabel 4-3 die

zijn aangegeven met noot 2 zijn wel per subfunctie toegerekend. Dit houdt in dat de subfuncties volgens de vermoedelijke uitkomsten 1968 en de ontwerp-begroting 1969 op hetzelfde salarisspeil zijn berekend.

Tabel 4-3 – *Loon- en salarisstijging*

	Ontwerp- begroting 1968	Vermoede- lijke uit- komsten 1968	Ontwerp- begroting 1969
a. Nacalculatie salaristrend 1967	350 ¹⁾	563 ²⁾	578 ²⁾
b. Salarismaatregelen per 1-1-1968 en per 1-5-1968			
c. Hogere premiebijdragen sociale wetten			
d. Geschatte nacalculatie salaristrend 1968	—	145 ¹⁾	145 ¹⁾
e. Nieuwe salarismaatregelen in 1969	—	—	390 ¹⁾
	350	708	1113
			350
			763

¹⁾ Stelpost

²⁾ Nacalculatie salaristrend 1967: 1,6%; salarismaatregelen per 1-1-1968 en per 1-5-1968: 3,5% en hogere premiebijdragen sociale wetten 0,6%.

Toelichting

Ad a, b en c. Hiervoor is een stelpost van 350 miljoen geraamd in de ontwerp-begroting 1968 van Binnenlandse Zaken. Daarbij was uitgegaan van een stijging van 4 % in totaal. Bij de vermoedelijke uitkomsten 1968 en in de ontwerp-begroting 1969 is dit geworden 5,7 % (zie noot 2 hierboven), terwijl tevens het bedrag waarover dit percentage wordt berekend moest worden verhoogd.

Ad d en e. Bij de vermoedelijke uitkomsten voor 1968 en de ontwerp-begroting 1969 is rekening gehouden met een verwachte nacalculatie van de salaristrend 1968 van 1½ %. Voor 1969 is evenals in vorige jaren een stelpost opgenomen voor nieuwe salarismaatregelen.

De loongevoelige uitgaven van het Rijk

De rijksbegroting voor 1969 bevat rond 10 miljard aan loongevoelige posten, dat wil zeggen uitgaven welke evenredig met de loon- en salarisstijging toenemen.

De voornaamste categorie betreft de salarissen en sociale lasten, die rechtstreeks of via subsidies ten laste van het Rijk komen. Hiermede zal in 1969 een bedrag van 8,5 miljard zijn gemoeid.

De overige uitgavenposten zijn:

Bijdragen en uitkeringen voor sociale en maatschappelijke voorzieningen	0,9 miljard
Pensioenen	0,5 „
Wedden van dienstplichtigen en kostwinnersvergoedingen	0,2 „

Tabel 4-4 – *Algemeen bestuur*

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
00.0 Algemene uitgaven	66	75	96	—	—	—
00.1 Wetenschappelijk onderzoek	42	42	48	—	—	—
00.20 Fiscaal apparaat	336	341	367	—	—	—
00.21 Financiële diensten	121	137	120	—	76	—
00.22 Muntwezen	4	4	4	5	18	5
00.23 Domeinbeheer	22	23	23	4	4	5
00.3 Centrale diensten en voorzieningen voor het bestuursapparaat	147	150	157	178	179	178
	738	772	815	187	277	188
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	16	8	31	—	—	—
	754	780	846	187	277	188

De algemene uitgaven omvatten voornamelijk de ramingen voor het Huis der Koningin, de Hoge Colleges van Staat, het Kabinet der Koningin en de kosten van het departementale apparaat van het ministerie van Algemene Zaken.

Onder wetenschappelijk onderzoek zijn hier o.a. begrepen de uitgaven voor het Centraal Bureau voor de Statistiek, het Centraal Planbureau en het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut.

Het fiscale apparaat zal ook in 1969 moeten worden uitgebreid door toeneming van taken. Bij de belastingdienst wordt intensief onderzocht welke werkzaamheden voor automatische behandeling in aanmerking komen.

De rubriek financiële diensten omvat in hoofdzaak de uitgaven van de Generale Thesaurie (het muntwezen niet inbegrepen) en van enkele andere diensten van het ministerie van Financiën. De uitgaven voortvloeiende uit de door het Rijk aangegane garantieverplichtingen voor rente en aflossingen van leningen van het voormalig Nederlands-Indië zullen voor 1969 rond 27 miljoen bedragen. De uitgaven voortvloeiende uit verleende staatsgaranties voor verzekeringen ten behoeve van hier te lande gevestigde ondernemingen op het terrein van het handels- en dienstenverkeer met het buitenland, die voor 1968 vermoedelijk circa 50 miljoen bedragen, zijn voor 1969 op 30 miljoen geraamd. In verband met de aan de N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten verleende liquiditeitsgaranties is op de Buitengewone Dienst als vermoedelijke uitkomst voor 1968 een bedrag van 76 miljoen opgenomen.

De raming voor het muntwezen is voor 1969 gelijk aan het op de oorspronkelijk vastgestelde begroting voor 1968 geraamde bedrag. De hogere raming voor de vermoedelijke uitgaven voor 1968 houdt verband met de aankoop van muntmetalen.

De uitgaven voor de centrale diensten en voorzieningen voor het bestuursapparaat betreffen in hoofdzaak de Rijksgebouwendienst. Gezien de budgettaire situatie is besloten voor nieuwbouw en aankopen van gronden en opstallen hetzelfde niveau aan te houden als voor 1968 (177 miljoen). Ook voor de uitgaven van de Rijksgebouwendienst wegens apparaatskosten, huren, onderhouds- en exploitatievoorzieningen is voor 1969 eenzelfde bedrag geraamd als voor 1968 (93 miljoen).

Notulen MR-vergadering dd. 29 april 1999

AGENDAPUNT	ONDERWERP	
2a	Wijziging boek 2 BW i.v.m. de invoering van de euro	z.d.
2b	Wijziging van onder meer het Rechtspositiebesluit onderwijs personeel inzake het geregistreerd partnerschap en het verbruik van rekeneenheden t.b.v. ex-directeuren	z.d.
2c	Wijziging besluit studiefinanciering en besluit tegemoetkoming studiekosten i.v.m. aanpassing aan een wijziging van art. 10 Vreemdelingenwet	z.d.
2d	Besluit houdende uitvoeringsvoorschriften van de Wet SLOA	z.d.
2e	Mededeling ex art. 29 Comptabiliteitswet	z.d.
2f	Oprichting SKB	z.d.
2g	Oprichting van de Stichting NWP	
2h	Herziening van de kadasterwet I (alleen notulen)	
2i	Wijziging van het Voertuigreglement m.b.t. autogordels	z.d.
2j	Wijziging van het Voertuigreglement m.b.t. verlichting	z.d.
2k	Instelling Cie. Waterbeheer 21 ^e eeuw	z.d.
2l	Ontwerpbesluit houdende wijziging van het Besluit dierenvervoer 1994	z.d.
2m	Besluit houdende aanwijzing van andere taken van het College voor de toelating van bestrijdingsmiddelen	z.d.
2n	Ontwerpbesluit tot wijziging van het Landbouwkwaliteitsbesluit bloembollen	z.d.
2o	Besluit uitvoering en financiering WIW	z.d.
2p	Voorstel van wijziging van de Bestrijdingsmiddelenwet 1962 i.v.m. de	z.d.

Tabel 4-5 — Militaire uitgaven

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
01.0 Algemene uitgaven	35	37	36	—	—	—
01.1 Wetenschappelijk onderzoek	30	31	31	—	—	—
01.2 Koninklijke Landmacht	1 450	1 495	1 522	—	—	—
01.3 Koninklijke Luchtmacht	730	746	787	—	—	—
01.4 Koninklijke Marine	705	728	745	—	—	—
01.5 Militaire pensioenen en wachtgelden	219	234	251	—	—	—
	3 169	3 271	3 372	—	—	—
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	69	28	110	—	—	—
	3 238	3 299	3 482	—	—	—

Met het jaar 1969 begint de zesde periode waarvoor plafondafspraken zijn gemaakt. Deze periode eindigt ultimo 1971. De afspraken, die gebaseerd zijn op het begrotingsplafond 1968, houden verder het volgende in:

- voor 1969 een accres van 75 miljoen en voor ieder van de jaren 1970 en 1971 een accres van 95 miljoen;
- de kosten van algemene maatregelen op het gebied van de rechtspositie van het personeel worden boven het plafondbedrag toegestaan;
- het bedrag van de ontvangsten, voor zover dit 23 miljoen overtreft, wordt eveneens boven het plafondbedrag toegestaan.

Het begrotingsbedrag voor 1969 is als volgt samengesteld:

Begrotingsbedrag 1968, exclusief het daarin begrepen bedrag van 40 miljoen wegens raming ontvangsten boven 23 miljoen . . .	3129 miljoen
Accres	75 „
Kosten algemene maatregelen op het gebied van de rechtspositie van het personeel	100 „
Raming ontvangsten boven 23 miljoen	67 „
Uitgaven voor het radarbaken „Eems”	1 „
	3372 miljoen

De ontwikkelingen in de eerstkomende jaren zijn neergelegd in de nota inzake het N.A.V.O.- en het Defensiebeleid 1968.

Het accres in 1969 is relatief lager dan in vorige jaren. Met maatregelen op het gebied van de bevordering van de efficiency en het temporiseren van bepaalde investeringen is het echter mogelijk gebleken met het hiervoor vermelde begrotingsbedrag voor 1969 te volstaan. Ten einde de verhouding tussen de exploitatiekosten en de investeringen te verbeteren blijft het streven gericht op verdere verlaging van de exploitatiekosten.

Door de Koninklijke Marine is besloten om ter vervanging van het vliegend potentieel van Hr.Ms. „Karel Doorman” over te gaan tot aanschaffing van 9 Bréguet Atlantic maritieme patrouillevliegtuigen. De eerste 4 toestellen zullen in 1969 kunnen worden afgeleverd, terwijl het laatst geleverde toestel vermoedelijk in 1971 operationeel zal worden.

Het uit de vaart nemen van het vliegkampschip zal het mogelijk maken reeds in de loop van 1968 en het daarop volgend jaar het aantal in dienst zijnde parate onderzeeboot-bestrijdingsjagers en fregatten te vergroten.

Bij de Koninklijke Landmacht heeft de reorganisatie van het 1e legerkorps zijn beslag gekregen. Hierdoor is vooral de logistieke verzorging binnen dat korps vereenvoudigd. Een verder terugbrengen van de organisatie van het 1e legerkorps ligt niet in het voornemen. Beperking van de exploitatieuitgaven zal in de herstructurering van de Koninklijke Landmacht buiten het legerkorps worden gezocht.

Het streven is er op gericht in 1968 een beslissing te nemen ten aanzien van de vervanging van de Centuriontank.

De mechanisering van de parate eenheden wordt in 1969 verder bevorderd door het operationeel worden van gemechaniseerde 155 mm-houwitser en pantserrupsvoertuigen. Ook zal in 1969 het prototype worden afgeleverd van een modern mobiel luchtafweermiddel, waarvan het vuurleidingssysteem geheel in Nederland is vervaardigd.

Ook bij de Koninklijke Luchtmacht is er ernstig naar gestreefd de exploitatieuitgaven verder te verminderen. Door de stroomlijning van dit krijgsmachtdeel te laten samengaan met een versoering van de vredesorganisatie zal de personeelssterkte geleidelijk kunnen worden teruggebracht.

In 1969 zal begonnen worden met de centralisatie en automatisering van de voorraadadministratie, waarmede wordt beoogd een gunstiger verhouding te bereiken tussen de mate van operationele inzetbaarheid van de wapensystemen enerzijds en de daartoe nodige investeringen in voorraden anderzijds.

Zoals in de nota inzake het N.A.V.O.- en het Defensiebeleid is aangekondigd is in samenwerking met enige andere N.A.V.O.-landen een studie aangevangen over de opvolging van de F 104 Starfighter, het z.g. Multi-Role-vliegtuig. Voor initiële en researchkosten is in deze begroting een bedrag van 6 miljoen uitgetrokken.

Tabel 4-6 – Buitenlandse betrekkingen

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
02.0 Algemene uitgaven	19	20	20	—	—	—
02.1 Wetenschappelijk onderzoek	—	—	—	—	—	—
02.2 Vertegenwoordiging in het buitenland	100	100	113	4	3	4
02.3 Deelneming aan internationale organisaties en conferenties	22	21	21	—	—	—
02.3 Europese Gemeenschappen	24	23	25	—	—	—
02.4 Uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden buiten het Koninkrijk	301	288	366	141	155	145
	466	452	545	145	158	149
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	3	2	6	—	—	—
	469	454	551	145	158	149

Voor de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland is 13 miljoen meer nodig dan in 1968. Hieruit dient niet alleen bekostigd te worden de aanpassing van de valuta-inkomens van de ambtenaren van de Buitenlandse Dienst op grond van de in het buitenland gestegen kosten van levensonderhoud, doch ook de versterking van enige diplomatieke posten. Dit laatste is nodig omdat veel extra werkzaamheden verricht moeten worden voor de bevordering van de Nederlandse handelsbelangen in het buitenland, het toenemende toeristenverkeer en de hulp aan de minderontwikkelde landen. Voorts zullen mogelijk enige nieuwe posten geopend worden. Voor aankoop, nieuwbouw en verbouw van ambassades, kantoren en ambtswoningen kan met bijna 2 miljoen minder worden volstaan.

De Nederlandse bijdragen aan internationale organisaties zoals de Europese Gemeenschappen, de Internationale Commissie voor Europese Migratie, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, de Raad van Europa en de West-Europese Unie nemen geleidelijk toe. Op grond van gegevens vermeld in een nieuwe studie van het Secretariaat van de Verenigde Naties is 60 % van de contributies aan die instelling en aan de gespecialiseerde organisaties toegevoegd aan de rubriek uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden buiten het Koninkrijk (in 1968 en vorige jaren was dit circa 10 %). Voorts is rekening gehouden met een Nederlandse bijdrage in de kosten van het in 1969 in West-Irian te houden plebisciet. Tenslotte heeft de Regering in haar streven de omvang van de Nederlandse delegaties naar internationale organisaties en conferenties te beperken de raming van de hiermede verband houdende kosten t.o.v. 1968 verlaagd.

Onder het plafond voor de ontwikkelingshulp vallen zowel de uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden die onder deze functie zijn opgenomen als de uitgaven ten behoeve van de ontwikkeling van Suriname en de Nederlandse Antillen die onder de functie vallen die hierna volgt. Het totale plafond bedraagt voor 1968 540 miljoen, waarvan 15 miljoen in de vorm van leningen die door de nog in oprichting zijnde Nederlandse Financierings Maatschappij voor Ontwikkelingslanden op de kapitaalmarkt kunnen worden opgenomen. Voor 1969 is het plafond verhoogd tot 632 miljoen, waarvan 20 miljoen voor door de genoemde maat-

schappij op te nemen leningen. Daarenboven is in 1969 evenals in 1968 een stelpost van 50 miljoen opgenomen ten laste waarvan de bedragen gebracht zullen worden die door het Europees Ontwikkelingsfonds zullen worden opgevraagd.

Van het accres ad 92 miljoen zal 20 miljoen aan Suriname en de Nederlandse Antillen ter beschikking worden gesteld, terwijl 18 miljoen benodigd is ter voldoening aan de Nederlandse verplichtingen aan het West-Irian-Fonds. De Nederlandse bijdrage in de aanvulling op de fondsen van de Internationale Ontwikkelings Associatie bedraagt voor 1969 35 mln. Voor de contributies aan de gewone begrotingen van de Verenigde Naties en de gespecialiseerde organisaties is in het accres een bedrag van 7 miljoen begrepen. Belangrijk grotere bedragen zijn bestemd voor de vrijwillige bijdragen aan programma's van de Verenigde Naties. Voorts stijgt ook de bilaterale hulp op menig onderdeel, zoals met name het deskundigen- en fellowshipprogramma, het medefinancierings- en het vrijwilligersprogramma.

Tenslotte zal ook in 1969 boven het plafond 18 miljoen worden toegevoegd aan het bedrag waarvoor garanties kunnen worden gegeven op leningen die aan ontwikkelingslanden in Latijns-Amerika zullen worden verstrekt.

Tabel 4-7 - *Suriname en Nederlandse Antillen*

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
03.0 Algemene uitgaven	0	0	0	—	—	—
03.4 Uitgaven ten behoeve van de ontwikkeling van Suriname en de Nederlandse Antillen	133	120	87	—	4	64
03.4 Overige uitgaven ten behoeve van Suriname en de Nederlandse Antillen	3	3	3	—	—	—
	136	123	90	—	4	64

Zoals in de vorenstaande toelichting is vermeld ligt het in het voornemen van het accres van de ontwikkelingshulp een bedrag van 20 miljoen ten goede te doen komen aan Suriname en de Nederlandse Antillen.

In 1968 zijn de uitgaven in het kader van de nieuwe vijfjarenplannen voor Suriname en de Nederlandse Antillen onder de Gewone Dienst gebracht, aangezien destijds omtrent de verdeling van de uitgaven over de verschillende financieringsmodaliteiten nog geen inzicht kon worden verkregen. Voor het begrotingsjaar 1969 is een verdeling over Gewone Dienst en Buitengewone Dienst aangebracht, volgens de verdeelsleutel die is vastgesteld in de vijfjarenplanwetten.

Ofschoon de achterstand in de uitvoering van de in de begroting voorziene programma's nog steeds belangrijk is, kan worden gesproken van een grote vooruitgang in de realisaties. In 1967 beliep de realisatie rond 50 miljoen, terwijl de vermoedelijke uitkomst voor 1968 op 120 miljoen wordt geraamd.

Tabel 4-8 - Justitie en politie (incl. civiele verdediging)

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
04.0 Algemene uitgaven	33	37	35	—	—	—
04.1 Wetenschappelijk onderzoek	0	0	0	—	—	—
04.2 Rechtspraak	95	100	106	—	—	—
04.3 Rijkspolitie	180	196	197	—	—	—
04.4 Gemeentepolitie	367	406	411	—	—	—
04.5 Strafrechtstoepassing	108	116	122	—	—	—
04.6 Binnenlandse veiligheid	21	22	22	—	—	—
04.8 Kinderbescherming	192	198	216	—	—	—
	996	1 075	1 109	—	—	—
04.7 Civiele verdediging	90	103	99	2	—	1
	1 086	1 178	1 208	2	—	1
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	28	13	49	—	—	—
	1 114	1 191	1 257	2	—	1

In het onderdeel algemene uitgaven zijn opgenomen de personeelskosten voor het departement in engere zin. Hiermede is bijna 26 miljoen gemoeid, betrekking hebbende op 1106 man (1968: 1063 man). De met dit personeelsbestand samenhangende materiële uitgaven vergen ongeveer 5½ miljoen.

Ook de uitgaven in de rubriek rechtspraak bestaan overwegend uit salarissen. Ten behoeve van de verschillende gerechtelijke instanties, die voor 1969 een formatie hebben van 2970 man (1968: 2930 man) is 81,5 miljoen uitgetrokken. Voor materiële uitgaven in deze sector is ruim 9 miljoen geraamd. De gerechtskosten in strafzaken (getuigengelden, vergoedingen aan deskundigen e.d.) alsmede de vergoedingen aan toegevoegde raadslieden voor het verlenen van rechtsbijstand aan on- en minvermogenden zijn, vooral ook als gevolg van de toeneming van het aantal zaken, geraamd op 14,3 miljoen tegenover 12 miljoen in 1968.

Aan de versterking van het korps rijkspolitie dat nog met een betrekkelijk grote onderbezetting kampt, is een hoge urgentie toegekend. Bij welslagen van het aangepaste wervingsbeleid zullen op de politiescholen te Arnhem en te Baexem 425 aspiranten in opleiding kunnen worden genomen. Hiervoor is ruim 9 miljoen geraamd. De formatie van het korps en van de overige met een politieke taak belaste diensten zal mede hierdoor kunnen worden uitgebreid tot 8031 man. Met dit personeelsbestand is ruim 157 miljoen gemoeid. Voorts zijn verschillende maatregelen genomen of in studie die een zo doeltreffend mogelijke inzet van de beschikbare mankracht waarborgen, opdat voldaan kan worden aan de steeds hogere eisen die aan de onderscheidene politieapparaten worden gesteld. Met name de bestrijding van de in omvang toenemende criminaliteit verlangt een goede coördinatie van de recherche-activiteiten van rijks- en gemeentepolitie. Zo zal, naar analogie van het dit jaar gestarte experiment in Zuid-Limburg met een gemechaniseerde regionale identificatiecentrale ten behoeve van de opsporing van strafbare feiten, in Twente een soortgelijke proef worden genomen. Verder zal naast de vorig jaar aangekondigde reorganisatie van het korps rijkspolitie, waaraan intussen een begin van uitvoering is gegeven, door verdergaande motorisering en aanwending van moderne verbindingshulpmiddelen een efficiënt gebruik van de

politie worden bevorderd. Ten behoeve van het wagenpark en de verkeerstechnische uitrusting van het korps is 8 miljoen uitgetrokken tegenover 7,3 miljoen in 1968; hierdoor wordt het tevens mogelijk het surveillancesysteem op de autosnelwegen uit te breiden, hetgeen van betekenis is voor de bestrijding van de verkeersonveiligheid.

De opbouw van de opleidingen ten behoeve van de gemeentepolitie, waaronder die voor het kader, de recherche en de verkeerspolitie, vindt verdere voortgang. De ondersteuning van de wervingsacties tot opheffing van de tekorten aan mankracht in de grote steden wordt voortgezet. Tevens zal aandacht worden besteed aan verbetering van materiële voorzieningen, zoals verbindingsmiddelen.

Het aantal gedetineerden in gevangenissen en huizen van bewaring is voor 1969 geschat op 3700. Het beleid is erop gericht de tijd van de vrijheidsbeneming zo veel mogelijk te benutten voor een voorbereiding van de gedetineerden op de terugkeer in de maatschappij.

Ten behoeve van de verpleging en behandeling van ongeveer 900 ter beschikking van de Regering gestelden zal rond 32,5 miljoen nodig zijn. De verpleging van deze patiënten is inmiddels aangemerkt als een vorm van verpleging in de zin van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (A.W.B.Z.). Dit houdt in, dat voor zover deze uitgaven zullen passen in het verstrekkingenpakket, het A.W.B.Z.-fonds deze zal vergoeden. Overeenkomstig de bij de behandeling van het ontwerp-A.W.B.Z. gedane mededelingen, zal de rijksbijdrage op grond van de A.W.B.Z. daartoe te zijner tijd evenredig worden verhoogd. Als uitvloeisel van het onder de werking van de A.W.B.Z. brengen van de inrichtingen zal voor de eventuele nieuwbouw c.a. een beroep kunnen worden gedaan op de zgn. Garantieregeling inrichtingen voor gezondheidszorg 1958, zodat voor dit doel niet langer bouwsubsidies in de vorm van bijdragen ineens behoeven te worden verleend.

Op het terrein van het reclasseringswerk tekent de behoefte aan samenwerking van de verschillende levens- of wereldbeschouwelijke instituten zich af. Voor de hulpverlening aan reclassenten en voor de voorlichting in strafzaken is bijna 20 miljoen beschikbaar.

Het aantal verpleegdagen in particuliere inrichtingen voor de kinderbescherming schommelt sinds een aantal jaren om de 5 miljoen. Ook het aantal verpleegdagen van kinderen, die in pleeggezinnen worden verzorgd is nagenoeg constant en wel ongeveer 4 miljoen. In totaal is voor deze zorg bijna 172 miljoen beschikbaar, hetgeen ten opzichte van 1968 een stijging betekent van ruim 23 miljoen. Hierbij is er rekening mede gehouden dat het subsidiepercentage aan voogdij-instellingen die kinderen plaatsen in inrichtingen, met ingang van het nieuwe begrotingsjaar van 99 op 100 wordt gebracht.

Op een aantal inrichtingen voor de verpleging van zwakzinnige kinderen is inmiddels de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten van toepassing verklaard. Zodra exact kan worden vastgesteld welk bedrag door het A.W.B.Z.-fonds aan het Rijk zal worden vergoed, zal de rijksbijdrage op grond van de A.W.B.Z. ook daarmee worden verhoogd. De hierboven genoemde Garantieregeling inrichtingen voor gezondheidszorg 1958 geldt eveneens ten aanzien van de betreffende inrichtingen van kinderbescherming. In verband hiermede zijn ten opzichte van 1968 de bouwsubsidies 1,5 miljoen lager, zodat in 1969 voor bouw voor de sector kinderbescherming 13,5 miljoen beschikbaar is.

De verpleging en de behandeling van rond 500 kinderen in de rijksinrichtingen voor kinderbescherming vergen 11½ miljoen. Voor de raden van de kinderbescherming in de 19 arrondissementen is voor personele en materiële uitgaven in totaal ruim 19 miljoen uitgetrokken.

Voor 1969 is – als tweede fase van het vierjarenplan Civiele Verdediging – een bedrag van 100 miljoen geraamd. Bij een voor jaarlijks terugkerende kosten benodigd bedrag van rond 67 miljoen is rond 33 miljoen beschikbaar voor investeringen.

Tabel 4-9 – Verkeer en waterstaat

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
05.0	Algemene uitgaven	9	10	11	0	1	0
05.1	Wetenschappelijk onderzoek	38	43	32	6	10	8
05.20	Aanleg en onderhoud van landwegen (inclusief Rijkswegenfonds)	459	473	522	526	492	521
05.21	Verkeers- en vervoersdiensten m.b.t. het wegverkeer	71	78	96	4	4	—
05.3	Landaanwinning	22	23	23	37	37	44
05.4	Zee- en rivierwaterkering en afwatering	181	185	219	98	95	117
05.50	Zeescheepvaart	8	8	8	—	—	—
05.510	Aanleg en onderhoud van waterwegen	151	161	167	284	321	371
05.511	Verkeers- en vervoersdiensten m.b.t. het verkeer op waterwegen	12	12	14	—	—	—
05.6	Verkeer per spoor	70	70	70	—	—	—
05.7	Burgerlijke luchtvaart	37	40	49	—	74	—
05.8	Pijpleidingen	1	1	—	—	—	—
05.9	P.T.T.	—	—	—	503	503	547
		1 059	1 104	1 211	1 458	1 537	1 608
Uitgaven voor wegen gefinancierd uit opcenten motorrijtuigenbelastingen en andere middelen van het Rijkswegenfonds		—	—	—	215	205	220
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen		6	3	12	—	—	—
		1 065	1 107	1 223	1 243	1 332	1 388

Bij de raming van de uitgaven van Verkeer en Waterstaat voor 1969 is in het algemeen uitgegaan van een voortzetting van het bestaande beleid. De stijging van de uitgaven bedraagt t.o.v. 1968 rond 300 miljoen. In dit bedrag is echter ca. 100 miljoen begrepen waartegenover eenzelfde bedrag aan hogere ontvangsten staat.

Voor het wetenschappelijk onderzoek kan voor 1969 met een lager bedrag worden volstaan, in verband met het aflopen van de bijdrage voor de ontwikkeling van het vliegtuig de Fokker F 28.

In de periode van 1 augustus 1967 tot 31 juli 1968 werden gedeelten van rijkswegen met een totale lengte van 87 km voor het verkeer opengesteld. In het kader van de bestrijding van de werkloosheid vond in 1968 een verschuiving plaats van wegenbouwwerken van het westen naar de overige delen van het land voor een totaalbedrag van 36 miljoen. De bedragen, die op de Gewone Dienst in de rubriek aanleg en onderhoud van landwegen in 1969 worden uitgetrokken, geven een stijging ten opzichte van 1968 te zien, welke voor een belangrijk deel aan de toename van de uitkeringen aan de provincies ingevolge de Wet Uitkeringen Wegen toegeschreven kan worden. Deze stijging houdt verband met de groei van het aantal personenauto's. In het op de Buitengewone Dienst van deze rubriek voor

1968 begrote bedrag van 526 miljoen – zijnde de uitgaven van de oorspronkelijk vastgestelde begroting van het Rijkswegenfonds – is 39 miljoen begrepen voor extra werken ter bestrijding van de werkloosheid. Hiervan zal een deel pas in 1969 besteed worden. Daar voorts de opbrengsten van de opcenten van de motorrijtuigenbelasting 10 miljoen minder zullen bedragen dan aanvankelijk geraamd werd, zijn de vermoedelijke uitkomsten voor 1968 op 492 miljoen gesteld. In 1969 is voor dit onderdeel 521 miljoen (inclusief 215 miljoen aan opcenten motorrijtuigenbelasting en 5 miljoen bijdragen van derden) opgenomen. Rekening houdende met de genoemde onbestede gelden ten behoeve van de werkgelegenheid in 1968 zal in totaal in 1969 een bedrag van 544 miljoen ter beschikking staan voor de aanleg van rijkswegen.

Aan grote en middelgrote steden wordt door de rijksoverheid financiële steun bij de opstelling en uitvoering van verkeers- en vervoersplannen verleend. Aan gezien vele plannen thans het stadium van uitvoering bereikt hebben, is voor 1969 een aanmerkelijk hoger bedrag dan in voorgaande jaren uitgetrokken namelijk in totaal 43 miljoen.

De autobusondernemingen voor het streekvervoer worden geconfronteerd met een toenemende kostenstijging en een in het algemeen teruglopend vervoersvolume. Teneinde de continuïteit van dit openbare vervoer te verzekeren zal in bepaalde gevallen een financiële bijdrage van het Rijk noodzakelijk zijn. Voor deze bijdrage is in 1969 3 miljoen uitgetrokken.

Op de begroting voor 1969 is voor de indijkingswerkzaamheden van de Dienst der Zuiderzeewerken een bedrag van 42 miljoen uitgetrokken. In Zuidelijk-Flevo-land zal o.m. de bouw van een tweede keersluis in de Knardijk worden voltooid. De aanleg van de dijk tussen Enkhuizen en Lelystad voor de Markerwaard vindt gestadig voortgang en zal in 1973 gereed zijn.

De stijging van de uitgaven voor zee- en rivierwaterkering en afwatering wordt voor het belangrijkste deel veroorzaakt door de werken in het kader van het Delta-plan waarvan het tempo door technische factoren wordt bepaald. Met name zullen de werkzaamheden voor de afsluiting van de Oosterschelde 16 miljoen meer vergen dan in 1968. De werkzaamheden aan de spuisluisen in de Haringvlietdam zullen in 1969 beëindigd worden, terwijl in mei van dat jaar de dam in het Volkerak en de dijk van de Lauwerszee gesloten zullen worden.

Teneinde de situatie met betrekking tot de waterhuishouding van ons land en in het bijzonder de waterbeheersing te verbeteren zullen ook in 1969 een aantal werken worden uitgevoerd.

De uitgaven voor de aanleg en het onderhoud van de waterwegen worden in 1969 103 miljoen hoger geraamd dan in 1968. Voor de werkzaamheden aan de havenmond van Hoek van Holland is voor 1969 een bedrag van 140 miljoen beschikbaar, waarvan rond 40 miljoen bestemd is voor de extra verdieping van de vaargeul in de Noordzee voor de schepen met een diepgang tot 62 voet, welk bedrag in 1969 door de gemeente Rotterdam zal worden terugbetaald. Deze geul zal in 1970 gereed komen. Tevens zullen de werken aan de bodem van de Nieuwe Waterweg en van de Nieuwe Maas ter bestrijding van de verzilting worden voortgezet. In het kader van de verbetering van het Amsterdam-Rijnkanaal zal in 1969 een begin worden gemaakt met de bouw van ook voor de duwvaart geschikte sluisen bij Wijk bij Duurstede en Tiel.

De overschrijding van de vermoedelijke uitkomsten 1968 op de Buitengewone Dienst kan bijna geheel worden toegeschreven aan de kosten van de extra verdieping van de vaargeul in de Noordzee, welke geheel voor rekening van Rotterdam komen.

Zowel de bedrijfsbeëindigingshulp van de Stichting Ontwikkeling en Sanering voor het midden- en kleinbedrijf, als de sloopregeling zal een bijdrage kunnen leveren aan de noodzakelijke herstructurering van de binnenscheepvaart.

Bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen blijft het vervoer zich in ongunstige zin ontwikkelen. Evenals voor het begrotingsjaar 1968 wordt ook voor 1969 rekening gehouden met een bijdrage aan de N.S. van 70 miljoen voor de overneming van bedrijfsvreemde lasten.

Teneinde de zich voortzettende intensivering van het luchtverkeer in de komende jaren te kunnen opvangen, zal het systeem van verkeersleiding verder ontwikkeld en geautomatiseerd dienen te worden. In 1968 heeft het Rijk voor ruim 50 % deelgenomen in de converteerbare obligatielening van de K.L.M.; in verband hiermede is onder de vermoedelijke uitkomsten voor 1968 op de Buitengewone Dienst een bedrag van 74 miljoen opgenomen.

Er bestaat ook voor 1969 bij het Staatsbedrijf der P.T.T. een grote behoefte aan investeringsmiddelen, hetgeen leidt tot een verhoging van de uitkering van het Rijk aan dit bedrijf wegens kapitaalverstrekking met 44 miljoen. Hiertegenover staat als gevolg van een stijging van de tarieven een evenveel hogere afstorting aan het Rijk. In 1969 zal een aanvang gemaakt worden met de invoering van een centraal antenne systeem.

Tabel 4-10 - *Handel en nijverheid*

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
06.0 Algemene uitgaven	19	20	21	—	—	—
06.1 Wetenschappelijk onderzoek	126	133	137	25	29	21
06.2 Handel en ambacht	55	57	81	—	—	—
06.3 Industrie	146	146	232	5	5	5
06.4 Mijnwezen	140	138	160	—	—	—
06.6 Toerisme	7	8	7	—	—	—
	493	502	638	30	34	26
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	3	1	4	—	—	—
	496	503	642	30	34	26

Bij de beleidsbepaling aangaande de uitgaven van de sector Handel en nijverheid hebben centraal gestaan de noodzakelijke overheidsmaatregelen ten behoeve van de werkgelegenheid en de ondersteuning van het bedrijfsleven, voor wat betreft zijn structuurverbetering en aanpassing aan schaalvergroting en snelle technologische ontwikkeling.

Door wederom een stijging voor te stellen van de uitgaven voor technologisch onderzoek en industriële ontwikkelingsprojecten poogt de Regering de groeimogelijkheden en de structuur van de industrie te versterken.

In de voorgestelde uitgaven ad 12 miljoen voor de technische procédés in de civiele sector weerspiegelt zich de stijging van de in het verleden aangegane verplichtingen. Voor 1969 wordt wederom een toeneming voorgesteld van het

maximum van de in 1969 aan te gane verplichtingen, die in latere jaren tot uitgaven zullen leiden (van 12 miljoen tot 20 miljoen in 1969). Hiermede hoopt de Regering de activiteiten op het gebied van de research door en in het bedrijfsleven zelf nog meer te doen groeien. Zij stelt zich op het standpunt dat het ter hand nemen van deze projecten in de eerste plaats een taak is van het bedrijfsleven.

Ook ten aanzien van de activiteiten van de industrie op kernenergetisch gebied moet worden gesteld dat het zaak is „bij te blijven”. Door voor deze categorie meer gelden ter beschikking te stellen, wordt het mogelijk gemaakt in 1969 het eerste deel van het programma van het snelle reactorenproject klaar te maken. De Nederlandse industrie heeft mede met behulp van door de Regering beschikbaar gestelde gelden met de bouw van de eerste Nederlandse kernenergiecentrale te Dodewaard ervaring opgedaan. Het wordt van belang geacht dat de industrie, door het opnieuw beschikbaar stellen van middelen in staat wordt gesteld deze ervaring te vergroten door medewerking aan de voorgenomen bouw van een tweede centrale.

Tevens zijn onderhandelingen gaande met de betrokken industrieën en de P.T.T. over de mogelijkheden van een eigen ontwikkeling van een grondstation. Daarnaast zal een studie voor een nationale astronomische satelliet kunnen worden aangevat. Voor de eventuele ondersteuning van beide projecten zijn gelden in de begroting opgenomen.

Aan de Sociaal-Economische Raad is advies gevraagd over de organisatie van de handelsvoorlichting en exportbevordering door particuliere en overheidsorganen. Deze adviesaanvraag moet mede bezien worden in het licht van het streven van de Regering op diverse terreinen te komen tot een meer efficiënte taakuitoefening. Tevens is gevraagd daarbij aandacht te besteden aan de financiële verhouding tussen overheid en bedrijfsleven.

De werkgelegenheidsproblematiek wordt het meest zichtbaar in de werkloosheidscijfers buiten de randstad Holland. Mede door een actief acquisitiebeleid zijn dank zij de premiereregeling een groot aantal ondernemingen ertoe overgegaan belangrijke activiteiten te ontplooien in de z.g. stimuleringsgebieden. Op twee punten is de ontwikkeling verheugend. Allereerst zullen naar schatting tengevolge van het beroep in 1967 en 1968 op deze regeling gedaan $\pm$ 7500 arbeidsplaatsen worden gecreëerd. Niet minder belangrijk is echter dat een aantal van de nieuwe bedrijven van zodanig kwalitatieve aard zijn, dat zij in de desbetreffende gebieden in velerlei opzicht stimulerend zullen werken.

Het vorenstaande komt budgettair tot uiting in een stijging van de uitgaven voor de industriestimuleringsregelingen van 33 miljoen in 1968 tot 60 miljoen in 1969.

Tevens zal 75 miljoen uit de tijdelijke meeropbrengsten als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting ter beschikking worden gesteld. Zoals is aangekondigd in de Loon- en werkgelegenheidsnota van 20 mei 1968 (kamerstuk 9609) en in het naar aanleiding van deze nota gevoerde debat in de Tweede Kamer der Staten-Generaal zal deze 75 miljoen worden aangewend voor de regionale industrialisatie en voor de structurele verbetering van de industrie.

Omdat een voortgaande verbetering van het vestigingsklimaat in de stimuleringsgebieden noodzakelijk is, wordt een nieuw infrastructuurprogramma (1969 t/m 1972) voorgesteld van 240 miljoen.

Voor een uitvoerige beschouwing wordt verwezen naar de nota inzake het sociaal-economische beleid in de periode 1969–1972, die een dezer dagen aan de Staten-Generaal zal worden toegezonden.

In het kader van de eerder vermelde noodzakelijke aanpassing van het bedrijfsleven zijn de structuuronderzoeken een onmisbaar instrument. Een vroegtijdige kennis omtrent de huidige situatie en de perspectieven voor de betrokken bedrijfstakken kan ertoe bijdragen dat onder andere de werkgelegenheid zoveel mogelijk zeker gesteld kan worden of zelfs kan worden vergroot (de z.g. groeisectoren).

Om er aan mede te werken dat de produktie en daarmee de graad van arbeidsbezetting in de sector van de scheepsbouw zo groot mogelijk blijft zal de rente-overbruggingsregeling worden verlengd tot 1 januari 1970. De recente ontwikkeling op samenwerkingsgebied rechtvaardigt dit.

De werkzaamheden van de Stichting Ontwikkeling en Sanering van het midden- en kleinbedrijf zijn nu op gang gekomen. In verschillende delen van ons land worden plannen uitgewerkt om met steun van de stichting het midden- en kleinbedrijf bij te staan in de activiteiten ter verbetering van zijn positie. Mede om de vele in aanmerking komende aanvragen voor bedrijfsbeëindiging gepaard gaande met een periodieke uitkering te kunnen honoreren is voor 1969 te dezer zake een bedrag van 38 miljoen uitgetrokken.

Met de particuliere mijnondernemingen is inmiddels overeenstemming bereikt over de voorwaarden, waartegen de overheidssteun, overeenkomstig de toezeggingen in de Mijnota, zal worden verleend. Een en ander is in een overeenkomst met deze particuliere ondernemingen vastgelegd.

Voor wat betreft het infrastructurele programma ten behoeve van het toerisme kan worden opgemerkt dat het in het komende jaar mogelijk zal zijn door een enigszins gewijzigde aanpak, waardoor ook het particuliere initiatief op dit terrein wordt geëntameerd met dezelfde bedragen als in 1968, een groter aantal projecten financiële steun te verlenen.

De in het vooruitzicht gestelde overheidsbijdrage ten behoeve van het vreemdelingenverkeer is aangepast aan de reorganisatie binnen de Algemene Vereniging voor het Vreemdelingenverkeer.

Tabel 4-11 – Landbouw en visserij

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
07.0 Algemene uitgaven	42	46	44	1	1	0
07.1 Wetenschappelijk onderzoek	93	97	92	12	12	17
07.2 Landbouw, tuinbouw en veeteelt ¹⁾	357	369	442	—	—	—
07.3 Cultuurtechnische werken	195	196	196	93	90	95
07.4 Bosbouw	29	31	32	2	2	6
07.5 Jacht, rivier- en zeevisvangst	13	14	14	1	1	1
07.6 Ontginning en ontwikkeling van IJssel-meerpolders	18	18	20	62	67	74
	747	771	840	171	173	193
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	8	3	11	—	—	—
	755	774	851	171	173	193
¹⁾ waarvan:						
voor het Landbouw-Egalisatiefonds.	175	180	242	—	—	—
voor andere uitgaven	182	189	200	—	—	—

In de geraamde uitgaven voor landbouw en visserij wordt in versterkte mate het accent gelegd op de structuurmaatregelen in de landbouw. Hier staat tegenover dat op andere punten een sober beleid wordt gevoerd.

De verhoging van de uitgaven voor het wetenschappelijk onderzoek is in hoofdzaak een gevolg van de omstandigheid, dat thans de investeringen in projecten voor instituten die de stichtingsvorm hebben, geheel ten laste komen van de begroting van Landbouw en Visserij. In voorgaande jaren waren voor deze investeringen ook bedragen opgenomen in de uitgaven van de Rijksgebouwendienst die onder Algemeen bestuur zijn opgenomen.

De rubriek landbouw, tuinbouw en veeteelt vertoont – na aftrek van het nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds van 242 miljoen dat hierna afzonderlijk wordt besproken – een stijging met 18 miljoen. De oorzaak hiervan is onder meer gelegen in de toeneming van de uitgaven voor de dierziektebestrijding. De uitgaven voor de runderziektebestrijding, die door de provinciale diensten wordt uitgevoerd, stijgen met 1 miljoen. Voorts zal het Centraal Diergeneeskundig Instituut, nu de kwaliteit van de entstof belangrijk verbeterd is en het succes van de ring- en barrière-entingen voldoende vaststaat, de produktie van het mond- en klauwzeer-vaccin aanzienlijk uitbreiden. Hierdoor zullen echter ook de verkoopopbrengsten van het vaccin toenemen. Voorts is gerekend met een toeneming met ruim 5 miljoen van de uitgaven voor het voor rekening van de lid-staten komende deel (5 %) van de E.E.G.-projecten ter verbetering van de marktstructuur. Tevens ligt een sterke toeneming van de activiteiten op het gebied van de kwaliteitszorg en de agrarische afzetstrategie in het voornemen. Voor dit onderdeel is ruim 2 miljoen meer uitgetrokken dan in 1968.

Onder de rubriek cultuurtechnische werken vallen de uitgaven voor de Cultuurtechnische Dienst en de bijdragen aan de Stichting Beheer Landbouwgronden. Het op de structuurverbeterende maatregelen gelegd accent komt tot uitdrukking in de handhaving van het reeds hoge uitgavenniveau van 1968. Voor ruilverkavelingswerken is 5 miljoen meer geraamd. Hierdoor komt het daarvoor uitgetrokken bedrag op ruim 175 miljoen. Voor de Stichting Beheer Landbouwgronden kan 2,5 miljoen minder worden uitgetrokken dank zij het feit, dat voor de terug te ontvangen bedragen wegens liquidatie van bezit 5 miljoen meer kon worden geraamd.

De bijdrage aan het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de Landbouw wordt voor 1969 3 miljoen hoger geraamd. Hierbij is rekening gehouden met de overbrenging naar dit fonds van enige rationalisatie-activiteiten, die in 1968 nog vielen onder de voorlichting (rubriek landbouw, tuinbouw en veeteelt).

Het Staatsbosbeheer zal in staat worden gesteld in 1969 meer dan tot nu toe in te gaan op aanbiedingen van boscijgenaren tot verkoop van hun bosgronden, waardoor de instandhouding van het Nederlandse bosareaal wordt bevorderd. Voor dit doel is in 1969 3 miljoen meer uitgetrokken.

Het beleid ter verbetering van de visserijstructuur zal in 1969 worden voortgezet. Voortgegaan zal worden met stimuleringsmaatregelen voor de verbetering van vangst en afzet.

Na het droogvallen van Zuidelijk Flevoland in 1968 zullen de werkzaamheden voor ontginning en ontwikkeling van de IJsselmeerpolders zich in de komende jaren geleidelijk van Oostelijk naar Zuidelijk Flevoland verplaatsen. Zo wordt dit jaar begonnen met de zandopspuiting voor de toekomstige woonkern Zeewolde in de zuidelijke polder. De aanleg van de woonkernen Dronten, Biddinghuizen en Swifterband (alle gelegen in Oostelijk Flevoland) wordt daarentegen in 1969

afgerond, zodat deze plaatsen in 1970 in het gemeentelijke bestel van ons land kunnen worden opgenomen. De toeneming van de uitgaven voor het jaar 1969 wordt voornamelijk veroorzaakt door de aanvang van de bouw van een groot kantoorpand voor de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders te Lelystad. Door het gereedkomen van de brug bij Muiderberg zal Lelystad gemakkelijk bereikbaar worden vanuit het westen van het land.

Landbouw-Egalisatiefonds

Tabel 4-12 – Specificatie van het nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds

	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp- begroting 1969
1. consumentensubsidie op brood	3	3	—
2. graantoeslag lichte gronden	17	19	—
3. rund- en varkensvlees	78	78	93
4. eieren en gevogelte.	15	15	11
5. zuivel	458	540	467
6. onvoorzien en diversen.	18	36	22
	—589	—691	—593
7. suiker	—	— 24	+ 16
	—589	—715	—577
saldo t.o.v. Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw . . .	+108	+177	—
	—481	—538	—577
af: saldo heffingen en restituties e.d. voor granen, rijst, c.a.	+306	+358	+335
nadelig saldo	—175	—180	—242

Het verschil tussen de oorspronkelijke raming van het tekort van het Landbouw-Egalisatiefonds voor 1968 en de vermoedelijke uitkomsten is het gevolg van verschuivingen in het in- en uitvoerpatroon van granen en de afzetkosten van zuivelprodukten. Voorts zal het saldo t.o.v. het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (E.O.G.F.L.) volgens de jongste ramingen van de Commissie voordeliger uitvallen dan oorspronkelijk was voorzien. Daar staat tegenover, dat de E.E.G.-regeling voor suiker een nadelige invloed op het saldo van de L.E.F.-begroting 1968 zal uitoefenen.

Voor 1969 treden belangrijke wijzigingen op ten opzichte van 1968. Het consumentensubsidie op brood en de graantoeslag lichte gronden zullen dan verdwenen zijn, als gevolg van de beslissingen die zijn genomen in het kader van het E.E.G.-landbouwbeleid.

Daartegenover zullen de uitgaven ten behoeve van het marktordenend beleid in de zuivelsector een aanmerkelijke verhoging ondergaan, met name die voor de afzet van het boteroverschot. In de geraamde uitgavenstijging voor de zuivelsector komt dit niet duidelijk tot uiting, omdat het bedrag van 467 miljoen slechts betrekking heeft op een periode van 9 maanden (1-4-1969 t/m 31-12-1969); op jaarbasis komt dit bedrag overeen met een uitgavenniveau van circa 620 miljoen. Daar staat tegenover dat in de huidige opstelling van de L.E.F.-begroting voor 1969 geen rekening is gehouden met de afrekening van positieve Nederlandse

saldi over reeds afgelopen boekjaren bij de garantieafdeling van het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw welke Nederland nog mag verwachten.

Het opnemen van de zuiveluitgaven voor een periode van 9 maanden vloeit voort uit een eenmalige wijziging in de begrotingsmethodiek, ten opzichte van de in het verleden toegepaste methode. In voorgaande L.E.F.-begrotingen was steeds de periode 1 april t/m 31 maart opgenomen. Deze wijziging is doorgevoerd ten einde een betere aansluiting te verkrijgen tussen de administratie van het L.E.F. en het E.O.G.F.L. Tevens was dit mede mogelijk doordat per 1 april 1968 de toeslag op de industriemelk, welke per melkprijsjaar werd vastgesteld, is vervallen.

De sector suiker vertoont de gunstige invloed van de omstandigheid dat eerst in 1969 de heffingen zullen binnenstromen welke in 1968 tegenover de uitgaven hadden moeten staan. Het voordelige saldo van Nederland in de Garantieafdeling van het E.O.G.F.L. wordt gecompenseerd door hetgeen verschuldigd is aan bijdragen aan de Oriëntatie- en de Speciale afdeling.

Tabel 4-13 – *Onderwijs en wetenschappen*

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
08.0 Algemene uitgaven	38	44	47	0	0	0
08.1 Wetenschappelijk onderzoek	106	109	113	6	6	10
08.2 Lager onderwijs	2 129	2 323	2 489	—	—	—
08.3 Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	732	783	1 013	3	3	2
08.40 Nijverheidsonderwijs	836	904	824	—	—	—
08.41 Lager en middelbaar land- en tuinbouw-onderwijs	96	99	118	2	2	2
08.42 Ander vak- en beroepsonderwijs	274	293	373	11	11	16
08.5 Wetenschappelijk onderwijs	1 051	1 088	1 183	355	378	356
	5 262	5 643	6 160	377	400	386
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioen maatregelen	131	59	231	—	—	—
	5 393	5 702	6 391	377	400	386

De uitgaven voor het onderwijs – exclusief het wetenschappelijk onderwijs – vloeien in hoofdzaak voort uit het bestaande stelsel van onderwijswetgeving. Als gevolg hiervan wordt ook het uitgavenaccres grotendeels door autonome factoren bepaald zoals het leerlingenaccres, alsmede loon- en prijsstijgingen. In de ontwerp-begroting 1969 is bovendien rekening gehouden met de financiële doorwerking op jaarbasis van de maatregelen die per 1 augustus 1968 zijn genomen ter uitvoering van de Wet op het voortgezet onderwijs. Op grond van deze wet worden de investeringen met ingang van 1 augustus 1968 niet meer in de vorm van rente en aflossingen van leningen gefinancierd doch komen deze ineens ten laste van de begroting. Is hiermede voor 1968 nog een bedrag gemoeid van 55 miljoen, in de ontwerp-begroting 1969 zal dit uitgroeien tot 349 miljoen. Bij de toetsing van de begroting aan de trendmatige begrotingsruimte is deze toeneming – die voortvloeit uit een verschil in financieringswijze – geëlimineerd.

Ondanks de juist genoemde autonome factoren, die reeds tot een sterke stijging van de uitgaven zullen leiden, worden in 1969 een aantal nieuwe maatregelen genomen ter verbetering van de kwaliteit van het voortgezet onderwijs. Voorts heeft de Regering prioriteit gegeven aan enkele van de talrijke verlangens die ten aanzien van het onderwijs leven. Zo zal met ingang van het schooljaar 1969-1970 het B.L.O.-besluit 1967 tot verdere uitvoering komen en de z.g. margeregeling bij het kleuteronderwijs worden afgeschaft. Daarenboven zal voor de eerste klasse bij het gewoon lager onderwijs de leerlingenschaal worden verlaagd, waarmee een aanloop tot de derde fase van de verlaging van de leerlingenschaal wordt geëffectueerd. Tenslotte dient nog vermeld te worden, dat in de ontwerp-begroting 1969 de financiële gevolgen zijn verwerkt van de nieuwe salarisregeling voor het voortgezet onderwijs waarover in 1968 in het georganiseerd overleg overeenstemming is verkregen.

De uitkering voor de materiële kosten van het lager onderwijs is voor 1969 geraamd op 505 miljoen. Dit bedrag is 78 miljoen lager dan het voor 1968 uitgetrokken bedrag van 583 miljoen. Daarin was evenwel 137 miljoen begrepen voor de scholen voor voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs. Aangezien deze scholen per 1 januari 1969 overgaan naar het financieringssysteem dat voor de materiële kosten in de Wet op het voortgezet onderwijs ligt verankerd, resteert er voor het gewoon en buitengewoon lager onderwijs een bedrag van 446 miljoen. Ten opzichte van dit laatste bedrag vertoont de raming voor 1969 derhalve een accres van 59 miljoen. Hierbij is niet alleen rekening gehouden met de eerdergenoemde verdere uitvoering van het B.L.O.-besluit 1967 en een aanloop naar de derde fase van de verlaging van de leerlingenschaal bij het gewoon lager onderwijs, maar tevens met een belangrijke stijging van het aantal nieuw gebouwde les- en gymnastieklokalen, met een verdere toeneming van het aantal leerlingen bij het gewoon lager onderwijs en met een redelijke prijsstijging.

Ook bij het landbouwonderwijs valt een relatief belangrijk uitgavenaccres te constateren. Ondanks het feit dat in het lager landbouwonderwijs het saneringsproces door opheffing van scholen blijft voortgaan, nemen de uitgaven voor dit onderwijs met 6 miljoen toe. De invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs doet ook hier haar invloed gelden.

De uitgaven ten behoeve van de ontwikkeling van de wetenschap geven ook dit jaar weer een belangrijke stijging te zien. Hoewel het door de Raad van Advies voor het wetenschapsbeleid uitgebrachte advies over het niveau van de overheidsuitgaven op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek nog een voorlopig karakter heeft en het overleg over de tenuitvoerlegging daarvan tussen de departementen nog niet is afgesloten, is met de aanbevelingen van de Raad op enige punten reeds rekening gehouden. Deze aanbevelingen tenderen voor sommige onderzoekgebieden naar een versterking van de groei, voor andere tot een langzamere groei dan tot dusverre. Het grote belang dat de Regering hecht aan de bevordering van het wetenschappelijk onderzoek komt onder meer tot uiting in een aantal nieuwe posten die in de begroting zijn opgenomen. Zo is voor 1969 een bedrag uitgetrokken ten behoeve van de bevordering van de verspreiding van wetenschappelijke en technische informatie en zijn met betrekking tot de internationale samenwerking op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek voor het eerst bedragen opgenomen voor een Nederlandse contributie aan de Europese conferentie voor moleculaire biologie en het Europese instituut voor wetenschap en technologie. De uitgaven voor het nationale wetenschappelijke ruimteonderzoek zijn voorts ten opzichte van 1968 aanmerkelijk verhoogd.

De huidige groei van het aantal studenten maakt het waarschijnlijk dat het in de Nota naar aanleiding van de ontwikkelingsplannen van de universiteiten en hogescholen voor het tijdvak 1963–1966 pas voor het studiejaar 1970–1971 voorziene aantal van 82 000 studenten reeds in het studiejaar 1968–1969 zal worden bereikt. Het is noodzakelijk gebleken de „Overige lasten” die in het Algemeen Financieel Schema voor de universiteiten en hogescholen (A.F.S.) 1969–1972 waren berekend op 165 miljoen met 8,2 miljoen te verhogen voor bijzondere voorzieningen. Tevens is een memoriepost opgenomen om zo nodig voorzieningen te treffen om de grotere toeloop van studenten op te vangen. Om dezelfde reden zijn de investeringen van de universiteiten en hogescholen met 12 miljoen verhoogd. Daarenboven zijn de investeringen verhoogd met 3,4 miljoen wegens het vervallen van de bijdrage van de gemeente Amsterdam en van het eigen aandeel van de bijzondere universiteiten en hogescholen.

Aangaande de subsidiëring van de gemeentelijke universiteit te Amsterdam en van de bijzondere instellingen van wetenschappelijk onderwijs kan worden opgemerkt dat – onvoorziene omstandigheden voorbehouden – mogelijk nog voor het einde van het zittingsjaar 1968–1969 een ontwerp van wet tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal zal worden ingediend. De wetswijziging beoogt een gemeenschappelijke wettelijke regeling van de financiële bepalingen voor de openbare en de bijzondere universiteiten en hogescholen. Met de hieruit voortvloeiende subsidiëring van 100 % van de genoemde instellingen is in de ontwerp-begroting 1969 reeds rekening gehouden.

In het A.F.S. 1969–1972 is voor de academische ziekenhuizen voor 1969 een bedrag opgenomen van 133,8 miljoen terwijl in de begroting 1969 een bedrag van 145,3 miljoen is uitgetrokken.

In het A.F.S. 1969–1972 zal thans voor het eerst ook de Landbouwhogeschool worden opgenomen, aangezien de regeling van het onderwijs aan de Landbouwhogeschool met ingang van 1968 is ingepast in de regeling van het wetenschappelijk onderwijs. Voor de Landbouwhogeschool is in het A.F.S. een groei van het studentenaantal tot uitdrukking gebracht, die overeenkomt met de verwachting voor de overige universiteiten en hogescholen. Bij de berekening van de voor de Landbouwhogeschool benodigde personeelsformatie en de voor investeringen en overige lasten benodigde geldbedragen is in aanmerking genomen, dat de Landbouwhogeschool overeenstemming vertoont met een technische hogeschool. In verband hiermee zijn voor 1970 en volgende jaren hogere investeringsbedragen opgenomen dan de Landbouwhogeschool in de voorgaande jaren ter beschikking staan.

Voor rijksstudietoelagen is voor 1969 een bedrag van 136 miljoen opgenomen. De stijging met 12 miljoen ten opzichte van 1968 wordt veroorzaakt door:

- a. de stijging van het aantal aanvragen en toekenningen;
- b. de recentelijk ingevoerde waardevastheid van de normen waardoor het gemiddelde bedrag van de toelage stijgt;
- c. de verhoging van de toelagen als gevolg van het ongedaan maken van de collegegeldvrijstelling voor studenten die een rijksstudietoelage genieten.

Daarnaast zal een verschuiving van uitgaven van de Buitengewone naar de Gewone Dienst plaatsvinden in verband met de wijziging van de verhouding

beurs-/voorschotgedeelte van de rijksstudietoelagen ten gunste van het beursgedeelte. Met name geldt dit voor aankomende studenten voor wie de gemengde toelage voor het eerst zal bestaan uit 60 % beurs en 40 % voorschot, terwijl in het vorige jaar de gemengde toelage voor deze categorie studenten voor 40 % uit beurs en voor 60 % uit voorschot bestond. Ook de toelagen voor postdoctorale studies zijn omgezet in beurzen.

Tabel 4-14 – *Cultuur en recreatie*

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
08.0 Algemene uitgaven	5	5	7	—	—	—
08.1 Wetenschappelijk onderzoek	4	4	4	—	—	—
08.6 Vrijtijdsbesteding, jeugdvorming, volksontwikkeling en sport	123	127	146	—	—	—
08.7 Kunsten, oudheidkunde en natuurbescherming	127	132	137	0	0	0
08.8 Radio, televisie en pers.	210	214	250	—	—	—
08.9 Erediensten.	19	16	16	—	—	—
	488	498	560	0	0	0
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	6	2	7	—	—	—
	494	500	567	0	0	0

De activiteiten op het gebied van de cultuur en de recreatie zullen ook in 1969 worden uitgebreid.

Voor het jeugdwerk, zowel op landelijk en provinciaal als op regionaal en plaatselijk niveau, alsook voor de kunstzinnige vorming van de jeugd is, behalve met de gevolgen van de loon- en salarismaatregelen, rekening gehouden met een relatief niet onbelangrijke groei. Het bijzonder regionaal welzijnsbeleid zal ook na 1968 – zij het in enigszins gewijzigde vorm – worden voortgezet. Hogere bedragen zijn geraamd, deels om de verplichtingen, aangegaan in voorgaande jaren, te kunnen honoreren, deels om het nieuwe beleid gestalte te kunnen geven. Het ligt n.l. in het voornemen bij de sociale planning in de komende jaren ook enkele stedelijke gebieden – in experimentele zin – te gaan betrekken. Gezien ook de versterkte aandacht voor de stedelijke agglomeraties werd tevens een groter bedrag geraamd voor de subsidiëring in de bouw van wijkcentra. Naast een kleine verdere uitbouw van het openbare-bibliotheekwerk worden thans gelden aangevraagd voor subsidies aan enkele regionale steunbibliotheken, die niet vallen binnen de regels van de Rijkssubsidievoorwaarden-1921 voor Openbare Bibliotheken.

Het voornemen bestaat de subsidiëring van de op provinciaal niveau werkzame raden (culturele raden, jeugdraden, sportraden, raden voor maatschappelijke dienstverlening) te harmoniseren in samenhang met de subsidieregeling voor provinciale instellingen voor overleg en advies op maatschappelijk terrein. De hiervoor benodigde gelden zijn in de ontwerp-begroting opgenomen.

In de sector van het volksontwikkelingswerk is rekening gehouden met enige intensivering, alsmede met het in subsidieverband opnemen van een nieuwe instelling en met voortgaande verbetering van de bestaande outillage en de daarmee

samenhangende verhoging van het subsidiepercentage. Ook voor de landelijke organisaties voor volksontwikkelingswerk in verenigingsverband zijn hogere bedragen uitgetrokken in verband met de plannen tot regionale structurering van het werk.

De amateuristische kunstbeoefening kan, met behulp van de aangevraagde grotere bedragen, gestimuleerd worden.

De verdere uitvoering van de in 1968 van kracht geworden subsidieregeling voor sportorganisaties en het teruglopen van de door de Nederlandse Sport Federatie in dit verband aan de sportbonden verleende bijdrage maken een aanmerkelijk hogere raming van de rijksuitgaven voor deze activiteit nodig.

Samenhangend met de steeds grotere plaats die de vrijetijdsbesteding in het leefpatroon inneemt zijn voor voorzieningen voor openluchtrecreatie hogere bedragen uitgetrokken.

De voor subsidies ten behoeve van de verschillende vormen van kunst uitgetrokken bedragen zijn hoger dan in 1968. Hoewel een deel van deze verhoging dient voor het opvangen van de financiële gevolgen van de loon- en salarismaatregelen, wordt hiermede de mogelijkheid geboden de activiteiten in deze sector – zij het in bescheiden mate – uit te breiden. Dit geldt o.a. voor de bijdragen t.b.v. de scheppende kunst; verhoogd zijn de bijdragen uitgetrokken voor stipendia, opdrachten aan componisten, choreografen en beeldende kunstenaars, uitbreiding van de subsidieregeling voor aankopen van werken van beeldende kunstenaars, het subsidie voor het Fonds voor de Letteren, voor het Produktiefonds voor Nederlandse Films, voor de produktie van korte films, voor toneelschrijfkunst, alsmede voor experimenten.

Ten aanzien van de Nederlandse Operastichting is besloten dat de opbouw van deze stichting tot een volwaardig instituut zich zal voltrekken in een zesjaren-plan.

De uitgaven voor radio en televisie vertonen een relatief belangrijke groei. De uitbreiding van de televisiezendtijd, de ontwikkeling van de kleurentelevisie, een verkorting van de gemiddelde programmaduur van de radioprogramma's en stijgende kosten voor lonen en salarissen, leiden tot hogere uitgaven. Ook de bouw van televisiegebouwen en de aanschaf van moderne apparatuur vragen steeds hogere bedragen.

Tegenover deze stijgende uitgaven worden ook hogere middelen geraamd, een-deels als gevolg van de voortgaande groei van het aantal geregistreerde televisietoestellen en de stijging van de reclameopbrengsten, anderdeels als gevolg van de voorgestelde verhoging van de omroepbijdragen.

Tabel 4-15 - Sociale voorzieningen

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerpbegroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerpbegroting 1969
09.0	Algemene uitgaven	39	42	44	—	—	—
09.1	Wetenschappelijk onderzoek	1	1	1	—	—	—
09.2	Sociale zekerheid (inclusief uitgaven voor pensioenen en wachtgeld)	1 564	1 589	1 692	—	—	—
09.3	Sociale bijstand	132	140	140	—	—	—
09.41	Uitgaven voor ambtenaren en anderen, voortvloeiende uit het eertijds opzeggen door Indonesië van bepaalde overeenkomsten	276	292	280	2	2	1
09.42	Emigratie	12	12	12	—	—	—
09.43 } 09.44 } 09.45 }	Sociale hulp	106	112	134	1	1	1
09.5	Arbeidersbescherming	19	20	20	—	—	—
09.6	Sociale maatregelen in het kader van de werkgelegenheid	455	456	607	—	—	—
09.7	Arbeidsverhoudingen	5	5	5	—	—	—
		2 609	2 669	2 935	3	3	2
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen . . .		51	17	64	—	—	—
		2 660	2 686	2 999	3	3	2

Onder de sociale voorzieningen ressorteren enkele uitgavengroepen, die gevoelig zijn voor conjuncturele ontwikkelingen. Deze betreffen: de Wet Werkloosheidsvoorziening, de sociale werkvoorzieningen, de aanvullende werken en de Rijksgroepsregeling Werkloze Werknemers. Bij de raming van deze posten is evenals vorig jaar uitgegaan van een gemiddeld te achten werkloosheidspeil. Indien de raming als gevolg van de conjuncturele ontwikkeling onvoldoende blijkt, zullen aanvullende gelden worden overgebracht uit een daartoe in het begrotingshoofdstuk Onvoorziene Uitgaven opgenomen reservepost.

Het onderdeel sociale zekerheid vergt het leeuwedeel van de uitgaven voor sociale voorzieningen. Tot dit onderdeel behoren de uitgaven voor volksverzekeringen (waaronder de rijksbijdrage aan het Ouderdomsfonds) en voor werknemersverzekeringen (waaronder het rijksaandeel in de premies ingevolge de Werkloosheidswet en de bijdrage in het tekort van het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds) alsmede de uitgaven in verband met de ziekenfondsverzekering en de rijksbijdrage ingevolge de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Voors worden tot dit onderdeel enkele pensioenverplichtingen gerekend (waaronder aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te betalen annuïteiten en bijdragen aan het Spoorwegpensioenfonds).

Ter compensatie van de invloed op de kosten van levensonderhoud die uitgaat van de invoering van de nieuwe omzetbelasting, is voor 1969 een extra rijksbijdrage van 47,5 miljoen geraamd ten behoeve van de Algemene Ouderdomsverzekering. Deze bijdrage zal worden aangewend ter financiering van een verhoging van de uitkeringen ingevolge de Algemene Ouderdomswet met ruim 1 %.

Voor het overige is de bij dit onderdeel optredende stijging vooral een gevolg van loonwijzigingen, terwijl de uitgaven ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening

bovendien worden beïnvloed door een hoog aantal oudere werklozen, die moeilijk plaatsbaar zijn.

De meeste uitgaven voor bijstand vertonen een stijging. Deze komt eensdeels voort uit een betere fundering en aanpassing van genormeerde uitkeringen aan aspecten van algemeen sociaal- en loonbeleid (herziening van de normen voor werkloze werknemers en voor mindervaliden, verwerking van vakantiegedaanspraken in de uitkeringsgrondslag onder meer voor de oorlogsslachtoffers), anderdeels houdt zij verband met de kwantitatieve ontwikkeling van sommige categorieën van bijstandsgerechtigden. Hier staat tegenover, dat de kosten van verblijf in psychiatrische inrichtingen van personen, die gedurende drie jaar niet in enige gemeente hebben thuisbehoord als gevolg van de inwerkingtreding van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten niet meer ten laste van de rijksbegroting komen (verlaging van bijna 14 miljoen).

Voor de buitengewone pensioenen en de bijzondere uitkeringen op voet van de Wet buitengewoon pensioen 1940-1945 is in de rubriek sociale bijstand voor 1969 rekening gehouden met een stijging van de uitkeringsbedragen ten gevolge van de voortgezette toepassing van het welvaartsvastheidsbeginsel.

De uitgaven voor uitkeringen aan of ten behoeve van oorlogsslachtoffers zijn hoger geraamd, mede als gevolg van een voorgenomen bijzondere voorziening in de Rijksgroepsregeling Oorlogsslachtoffers, speciaal ten behoeve van de slachtoffers van vervolging tijdens de tweede wereldoorlog.

De uitgaven voor ambtenaren en anderen, voortvloeiend uit het eertijds opzeggen door Indonesië van bepaalde overeenkomsten ondergaan enerzijds de verhogende invloed van algemene salaris- en pensioenmaatregelen, anderzijds treedt een daling op door sterfte van deelgerechtigden. De uitgaven voor de verzorging van gerepatrieerden in contractpensions en voor het Commissariaat van Ambonezenzorg geven – als gevolg van de voortgaande huisvesting in zelfstandige woningen – een gestadige daling te zien.

De uitgaven voor het onderdeel sociale hulp betreffen in hoofdzaak het maatschappelijk opbouwwerk en de maatschappelijke dienstverlening. Verschillende ramingen voor 1969 zijn hoger gesteld in verband met de stijging van de gesubsidieerde salarissen en bijkomende kosten. Ook voor de organen van overleg en advies op provinciaal en plaatselijk niveau, welke organen belast zijn met de systematische welzijnsbevordering, en de samenwerkingsorganen zijn meer gelden uitgetrokken. Bovendien dient als gevolg van het in werking treden van de nieuwe Woonwagewet rekening te worden gehouden met een ruimere subsidiëring van het woonwagewerk inclusief de centra voor deze bevolkingsgroep. Ook voor overleg- en adviesorganen en de samenwerkingsorganen is meer geld nodig. Met betrekking tot de bureaus voor levens- en gezinsvragen brengt een nieuwe subsidieregeling meer kosten met zich. Voorts zullen de uitgaven voor de gezinsverzorging en de gezinshulp en voor het maatschappelijk werk ten behoeve van gehandicapten verder toenemen.

De geconstateerde verbetering van de conjunctuur leidde nog in onvoldoende mate tot verbetering van de werkgelegenheid en nauwelijks tot vermindering van de werkloosheid. Meer en meer wordt duidelijk dat deze een overwegend structureel karakter draagt en derhalve met middelen van verschillende aard moet worden bestreden. In verband hiermede zijn de uitgaven wegens sociale maatregelen in het belang van de werkgelegenheid voor 1969 circa 150 miljoen hoger geraamd dan voor 1968. Van deze stijging betreft 50 miljoen de hogere raming van de

eerdergenoemde reservepost op het begrotingshoofdstuk Onvoorziene Uitgaven (verhoogd van 100 tot 150 miljoen).

Voor de complementaire sociale werkvoorziening is eveneens circa 50 miljoen meer uitgetrokken (1968: 225 miljoen; 1969: 279 miljoen). Van deze stijging betreft 2,5 miljoen de invoering van een aanvullende oudedagsvoorziening per 1 juli 1969.

Voor aanvullende werken is voor 1969 86 miljoen geraamd, waarvan 40 miljoen een extra programma betreft.

Tabel 4-16 – Volksgezondheid

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
10.0 Algemene uitgaven	30	31	35	—	—	—
10.1 Wetenschappelijk onderzoek	18	19	20	2	2	5
10.2 Sociale en preventieve geneeskunde	96	102	105	—	—	—
10.3 Ziekenhuizen, klinieken en sanatoria	19	19	20	—	—	—
10.4 Openbare gezondheid	56	59	59	—	—	—
	219	230	239	2	2	5
Nog toe te rekenen uitgaven voor salaris- en pensioenmaatregelen	3	2	8	—	—	—
	222	232	247	2	2	5

Op het terrein van de volksgezondheid wordt een aantal nieuwe activiteiten ontwikkeld, alsmede uitbreiding aan bestaande activiteiten gegeven. Dit is mede mogelijk geworden door een verhoging van de retributies ingevolge de Warenwet.

Als belangrijke nieuwe activiteiten kunnen worden genoemd het dezer dagen in te dienen wetsontwerp inzake de luchtverontreiniging en het wetsontwerp ziekenhuisbouw, waarvan de indiening bij de Staten-Generaal inmiddels heeft plaatsgevonden. In het laatstgenoemde ontwerp komt reeds tot uitdrukking dat het beleid op het terrein van de volksgezondheid er op is gericht door herstructurering een meer geïntegreerde dienstverlening te bereiken.

De uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek en ontwikkelingswerk zijn toegenomen, teneinde o.m. activiteiten zowel op het gebied van de psychohygiëne als op het terrein van de milieuhygiëne te kunnen ontwikkelen. In dit verband mag de bevordering van de internationale kankerresearch niet onvermeld worden gelaten.

Naast controle op luchtverontreiniging zal ook aan voedsel- en waterverontreiniging met voor de gezondheid gevaarlijke stoffen (hulpstoffen, insecticiden) de nodige aandacht worden geschonken en het onderzoek hiernaar worden uitgebreid. In dit verband zal samenwerking van het Rijksinstituut voor de Volksgezondheid met bedrijven en particuliere instellingen worden gestimuleerd.

Op het gebied van de gezondheidsvoorlichting zal er naar worden gestreefd door middel van een nieuw, meer doelgericht beleid, de effectiviteit te vergroten.

Melding kan worden gemaakt van de ontwikkeling van een antirhesus prophylaxe, waarmede de ernstige gevaren, die bij afwijkende rhesusfactoren bij de ouders na de bevalling van het eerste kind voor volgende kinderen kunnen ontstaan,

kunnen worden onderkend en ondervangen. Met deze activiteit wordt een belangrijke bijdrage aan de volksgezondheid geleverd, niet het minst door het vele menselijke leed dat aldus wordt bespaard.

Met betrekking tot de sector van de medische opleidingen kan worden opgemerkt, dat een begin zal worden gemaakt met de vernieuwde opleiding tot vroedvrouw. Deze vernieuwing komt er o.a. op neer, dat de duur van de opleiding kan worden teruggebracht van 2 tot 1½ jaar, hetgeen mogelijk is geworden door beter aangepaste eisen aan de vooropleiding te stellen.

Tenslotte kan nog worden medegedeeld, dat ook dit jaar als gevolg van toeneming van de activiteiten enige personeelsuitbreiding van de gesubsidieerde instellingen zal plaatsvinden, die vooral ten goede zal komen aan de provinciale kruisorganisaties, de medisch-opvoedkundige bureaus, de sociaal-psychiatrische diensten en de kraamzorg.

Tabel 4-17 - Volkshuisvesting

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
11.0 Algemene uitgaven	13	14	15	0	0	—
11.1 Wetenschappelijk onderzoek	7	8	9	1	1	2
{ Huursubsidies	239	280	292	—	—	—
11.2 Leningen woningwetbouw	—	—	—	2 101	2 121	2 000
{ Overige uitgaven in het belang van de volkshuisvesting	91	98	104	—	—	—
11.3 Ruimtelijke ordening	19	12	15	—	—	—
	369	412	435	2 102	2 122	2 002
Nog toe te rekenen uitgaven voor salarissen pensioenmaatregelen	1	0	2	—	—	—
	370	412	437	2 102	2 122	2 002

Voor 1969 zal conform het gestelde in de regeringsverklaring naar een produktieniveau van 125 000 woningen worden gestreefd. In het woningbouwprogramma is voor dat jaar met 45 000 in produktie te nemen woningwetwoningen met rijksfinanciering gerekend. Ten opzichte van de geprogrammeerde aantallen voor de jaren 1967 en 1968 betekent dit een vermindering met 12 500 respectievelijk 5000 woningwetwoningen. Daarnaast is gerekend met 10 000 door woningbouwcorporaties te bouwen huurwoningen in de gesubsidieerde particuliere sector, waarbij de benodigde financieringsmiddelen in het algemeen voor 90 % van de stichtingskosten zullen kunnen worden verkregen uit door corporaties onder gemeentelijke garantie af te sluiten leningen, terwijl het resterende deel door de corporaties uit eigen middelen zal dienen te worden gefourneerd.

Voorts wordt voor 1969 met 45 000 gesubsidieerde particuliere huur- en eigen woningen gerekend, zodat het aantal te subsidiëren woningen voor 1969 wederom op 100 000 is gesteld.

Tenslotte is verondersteld, dat in 1969 met de bouw van 25 000 ongesubsidieerde woningen zal worden begonnen.

De uitgaven wegens huursubsidies worden voor 1969 in totaal op 292 miljoen geraamd (oorspronkelijk ingediende begroting 1968 was 239 miljoen). De hogere

uitgaven van het nieuwe uniforme subsidiestelsel voor woningwetbouw en gesubsidieerde particuliere bouw treden in 1969 nog slechts in beperkte mate op. De uitgaven 1969 hebben in hoofdzaak betrekking op vóór 1 januari 1968 gedane toezeggingen.

De consequenties van het nieuwe uniforme subsidiestelsel zijn af te lezen uit de voor woningbouwsubsidies opgenomen bedragen voor te verlenen subsidietoezeggingen (maxima voor aan te gane verplichtingen). Voor woningwetbijdragen is dit 331 miljoen, voor bijdragen eigen woningen 271 miljoen en voor bijdragen particuliere huurwoningen 193 miljoen.

Bij beoordeling van het voor woningwetbijdragen opgenomen verplichtingenbedrag van 331 miljoen dient te worden bedacht, dat tegelijk met het ingaan van het nieuwe subsidiestelsel (1 januari 1968) als rentepercentage voor woningwetleningen de marktrente ($6\frac{1}{3}$) geldt. Het verschil tussen de marktrente en het aanvankelijk voor woningwetleningen geldende percentage (4) waaruit een hogere exploitatielast voortvloeit is in de jaarlijkse bijdragen ingecalculeerd.

De jaarlijkse bijdrage in de exploitatie, welke bij huurverhogingen van 6 % in een periode van ca. 10 jaar wordt afgebroken bedraagt voor woningen met stichtingskosten (incl. centrale verwarming) van b.v. f 37 000 in het eerste jaar gemiddeld f 1300.

Bij de raming van de uitgaven wegens bijdragen in de exploitatie van gesubsidieerde huurwoningen is, vooruitlopende op een daartoe in te dienen wijziging van de Huurwet, rekening gehouden met de verlagende invloed, die het gevolg zal zijn van een huurverhoging per 1 januari 1969 van 6 %.

De verruimde regeling voor woningverbetering zal in de werkloosheidsgebieden worden voortgezet. In 1969 zal dit 30 miljoen extra uitgaven vergen. Deze zullen worden bestreden uit de tijdelijke meeropbrengst door de invoering van de nieuwe omzetbelasting.

Het voor woningwetleningen voor 1969 opgenomen maximum voor aan te gane verplichtingen is op 1864,1 miljoen gesteld (1968: 2000 miljoen) en de behoefte aan financieringsmiddelen op 2000 miljoen (1968: 2101 miljoen). Bij de samenstelling van het laatstgenoemde bedrag is rekening gehouden met een verlaging van circa 45 miljoen in verband met het terugbrengen van het aantal woningwetwoningen tot circa 45 000.

Evenals voor 1968 zal voor 1969 het begrotingsbedrag primair zijn. Dit betekent, dat het aantal in uitvoering te nemen woningwetwoningen mede afhankelijk wordt gesteld van de stichtingskosten.

De Regering blijft van mening, dat door middel van het subsidiebeleid vooral diegenen moeten worden geholpen, die de kostprijs huur uit eigen inkomen niet kunnen betalen. In dit kader is ermede gerekend, dat ingevolge het ontwerp van wet huurdersbijdragen (nr. 8918) in 1969 een bedrag aan middelen van 70 miljoen zal worden ontvangen.

De activiteiten ter stimulering van woningverbetering, krotopruiming, sanering en reconstructie zullen in een tegelijkertijd met de begroting bij de Staten-Generaal in te dienen nota worden uiteengezet. De toeneming van deze activiteiten zal zich in 1969 nog niet ten volle in de uitgaven manifesteren. De hieraan in 1969 te geven uitbreiding komt vooral tot uitdrukking in de beduidend hogere ramingen voor aan te gane verplichtingen voor sanering en reconstructie (135 miljoen tegenover 85 miljoen voor 1968). Een nieuw element wordt gevormd door de per 1 september 1968 van kracht geworden regeling tot het verlenen van krotverwervingsbijdragen aan gemeenten waarvoor in 1969 12 miljoen is geraamd.

Tabel 4-18 – Oorlogsschade

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
12.200	Herstel oorlogsschade overheids-eigendommen						
12.10		5	11	2	—	—	—
12.40							
12.60	Overige uitgaven oorlogsschade. . .	7	7	8	—	—	—
		12	18	10	—	—	—

Naar het zich laat aanzien, zal de vergoeding van oorlogsschade aan de publiek-rechtelijke lichamen in 1968 nog niet geheel kunnen worden afgewikkeld. Dit vindt zijn oorzaak hierin, dat de herbouw van de resterende objecten nog niet is voltooid. Aangezien nog beschikt kan worden over onbestede gelden van vorige dienstjaren, is het niet nodig in de begroting 1969 een bedrag te ramen.

De geschatte verplichtingen voor oorlogsschade in de privaatrechtelijke sector bedroegen per 1 januari 1968 nog circa 1,1 miljoen. Hiervan zal in 1968 waarschijnlijk rond 0,8 miljoen worden afgewikkeld.

Van de door de Nationale Investeringsbank N.V. (Herstelbank) voor risico van de Staat verleende kredieten aan bedrijven op grond van artikel 71 van de Wet op de materiële oorlogsschade, waarvan het totaalbedrag per 1 januari 1968 28 miljoen beliep, was per die datum door de Staat reeds voor 18 miljoen in de mogelijke risico's voorzien.

Met de afwikkeling van het restant van de oorlogsschade zullen nog enkele jaren gemoeid zijn. Voor 1969 wordt hiervoor 4,8 miljoen geraamd.

Tabel 4-19 – Nationale schuld

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
13.2	Rente en kosten binnenlandse schuld . .	1 232	1 274	1 423 ¹⁾	—	—	—
13.3	Rente en kosten buitenlandse schuld . .	10	10	9	—	—	—
13.4	Aflossing binnenlandse schuld.	—	—	—	563	563	587 ¹⁾
13.5	Aflossing buitenlandse schuld	—	—	—	—	—	—
		1 242	1 284	1 432	563	563	587
Af: afschrijvingen		—	—	—	170	170	190
		1 242	1 284	1 432	393	393	397

¹⁾ Zowel bij rente als aflossing excl. 1 miljoen m.b.t. de lening aan de Stichting Machinale Landbouw, welke bedragen tot de ontwikkelingshulp behoren.

De stijging van de rente op de gevestigde schuld van 790 miljoen voor 1968 tot 930 miljoen voor 1969 is in hoofdzaak het gevolg van de na het indienen van de begroting 1968 gesloten nieuwe leningen. In de raming voor 1969 is mede rekening gehouden met een verlaging van 22,6 miljoen ten opzichte van 1968 wegens minder verschuldigde rente door aflossingen en inkopen van Staatsschuld, alsmede door het in betaling geven van binnenlandse schuld ter voldoening van belastingaanslagen.

De rente op de vlottende schuld stijgt van 452 miljoen voor 1968 tot 503 miljoen voor 1969. De omvang van het uitstaande schatkistpapier is voor 1969 geschat op gemiddeld 7250 miljoen tegenover 5700 miljoen voor 1968. Als gemiddeld rentepercentage is voor 1969 aangehouden 5½. Voor de begroting 1968 was dat op 5 gesteld.

De rente over het zich in 's Rijks schatkist bevindende tegoed van rijksfondsen is voor 1969 geraamd op 84 miljoen tegenover 114 miljoen voor 1968. Aangezien de verwachting bestaat dat de reserve van het Gemeentefonds aan het eind van het uitkeringsjaar 1967 zal zijn uitgeput, is voor 1969 geen rekening gehouden met daarover verschuldigde rente. In de begroting 1968 was hiervoor een bedrag van 14 miljoen geraamd.

In de begroting 1969 is een bedrag van 588 miljoen geraamd voor aflossingen op binnenlandse leningen. Hiervan heeft 56 miljoen betrekking op de voorgenomen liquidatie van het Fonds uit de zuivere winsten, verkregen uit aanmunting voor rekening van het Rijk, het zogenaamde Muntfonds. De gelden van dit fonds zijn namelijk belegd in Nederlandse Staatsschuld. Bij liquidatie zal de opbrengst worden verantwoord onder de middelen van hoofdstuk IX B (Financiën).

Over buitenlandse schulden zijn in 1969 geen aflossingen verschuldigd, aangezien de voor dat jaar vervallende aflossingstermijnen vervroegd zijn voldaan.

Tabel 4-20 – Afschrijvingen

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
15 Afschrijvingen	170	170	190	—	—	—

De stijging van de afschrijvingen met 20 miljoen ten opzichte van 1968 is in hoofdzaak het gevolg van nieuwe investeringen.

Hoofdstuk 5. De ontvangsten 1968-1969

5.1 Totaaloverzicht

Tabel 5-1 bevat een overzicht van de belastingontvangsten en de niet-belastingontvangsten van het Rijk ingedeeld in een aantal groepen.

Tabel 5-1 – *Overzicht van de ontvangsten*

	Ontwerp- begroting 1968	Vermoede- lijke uit- komsten 1968	Ontwerp- begroting 1969
Gewone dienst			
Kostprijsverhogende belastingen	7 753	8 212	9 097
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	9 829	10 734	11 699
Aanvullende posten met betrekking tot belastingen ¹⁾	488	—	— 40
Winsten en baten van bedrijven	206	250	275
Rente	573	548	633
Aandeel in de opbrengst van de omroepbijdragen en opbrengst radio- en televisiereclame	201	201	250
Ontvangsten van de Dienst der Domeinen	80	150	74
Opbrengsten uit heffingen van huurders van woning- wetwoningen	70	—	70
Overige ontvangsten	373	433	453
Totaal Gewone Dienst	19 573	20 528	22 511
Buitengewone Dienst			
Ontvangen aflossingen en bij het Rijk belegde gelden	564	512	679
Ontvangsten wegens aflevering munt	65	100	141
Bijdragen in de kosten van waterstaatswerken	122	144	185
Overige ontvangsten	36	37	37
Totaal Buitengewone Dienst	787	793	1 042
Totaal Gehele Dienst	20 360	21 321	23 553

¹⁾ Voor de specificatie zie slot tabel 5-2

5.2 Belastingontvangsten

De belastingontvangsten voor 1969 zijn, vóór aftrek van de aandelen van het Gemeentefonds, het Provinciefonds en het Rijkswegenfonds, geraamd op 24 320 miljoen. Dit is 2073 miljoen hoger dan de vermoedelijke uitkomsten voor 1968 (vergel. tabel 5-2). De stijging die samenhangt met de verwachte groei van inkomens en bestedingen van 1968 op 1969 is nagenoeg even groot.

Noten van tabel 5-2

¹⁾ Met inbegrip van de gevolgen van wijzigingen in de belastingwetgeving, in 1967 tot stand gekomen na de indiening van de ontwerp-begroting 1968.

²⁾ Raming van de opbrengst over het belastingjaar 1968.

³⁾ Raming van de opbrengst over het belastingjaar 1969.

⁴⁾ Raming van de opbrengst over het boekjaar 1967.

⁵⁾ Raming van de opbrengst over het boekjaar 1968.

⁶⁾ 13,54% van de opbrengst met uitzondering van die van de motorrijtuigenbelasting en de grondbelasting.

⁷⁾ 13,49% van de onder 6 bedoelde opbrengst.

⁸⁾ 13,14% van de onder 6 bedoelde opbrengst.

⁹⁾ 0,829% van de onder 6 bedoelde opbrengst.

Tabel 5-2 - Overzicht van de belastingopbrengsten voor 1968 en 1969

	Oorspronkelijke raming 1968	Nadere raming 1968 ¹⁾	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp- begroting 1969
I. Kostprijsverhogende belastingen:				
a. Invoerrechten	890	890	830	860
b. Omzetbelasting	4 575	4 875	5 000	5 450
c. Bijzondere verbruiksbelasting van per- sonenauto's	—	—	—	300
d. Benzineaccijns	1 050	1 175	1 200	1 325
e. Olieaccijns	290	290	260	270
f. Tabaksaccijns	900	900	860	960
g. Alcoholaccijns	325	325	320	360
h. Bieraccijns	110	110	120	125
i. Wijnaccijns	36	36	45	45
j. Suikeraccijns	105	105	105	105
k. Rechten van zegel	95	95	105	110
l. Rechten van registratie	230	230	285	175
m. Motorrijtuigenbelasting				
1. exclusief opcenten	335	335	340	365
2. opcenten t.b.v. Rijkswegenfonds	210	210	200	215
n. Grondbelasting (rijksopcenten)	49	49	49	51
Totaal I	9 200	9 625	9 719	10 716
II. Belastingen op inkomen, winst en vermogen:				
a. Inkomstenbelasting	3 825 ²⁾	3 875 ²⁾	4 750 ²⁾	5 000 ²⁾
b. Loonbelasting	4 475	4 475	4 550	5 175
c. Dividendbelasting	375	375	360	385 ²⁾
d. Kansspelbelasting	4	4	4	4
e. Venootschapsbelasting	2 325 ⁴⁾	2 325 ⁴⁾	2 350 ⁴⁾	2 475 ⁵⁾
f. Commissarissenbelasting	34	34	34	35 ²⁾
g. Vermogensbelasting	210 ²⁾	210 ²⁾	265 ²⁾	295 ²⁾
h. Successierechten	230	230	215	235
Totaal II	11 478	11 528	12 528	13 604
Totaal I en II	20 678	21 153	22 247	24 320
Aandeel van het Gemeentefonds	2 719 ⁶⁾	2 773 ⁷⁾	2 922 ⁷⁾	3 113 ⁸⁾
Aandeel van het Provinciefonds ⁹⁾	167	171	179	196
Aandeel van het Rijkswegenfonds (I-m-2)	210	210	200	215
	3 096	3 154	3 301	3 524
Ten bate van de rijksbegroting	17 582	17 999	18 946	20 796
Verlaging aandeelpercentage Gemeente- fonds met 1,86, in verband met verschui- ving van uitgaven van de gemeenten naar het Rijk als gevolg van het in werking treden van nieuwe sociale voorzieningen	+ 383			
Verhoging aandeelpercentage Gemeente- fonds met 1,46, strekkende tot opheffing van het tekort van het fonds	— 300			
Aandeel van het Rijk in de voor 1967 resp. 1968 voorgenomen belastingwijzigingen.	+ 405			
Voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake gemeentelijke en provinciale be- lastingen (wetsontwerp 9538):				
a. verhoging aandeelpercentage Ge- meentefonds met 0,22				— 52
b. opbrengst opcenten personele belas- ting				+ 12
Totaal ten bate van het Rijk	18 070	17 999	18 946	20 756

Voor noten zie nevenstaande bladzijde.

Dit houdt in, dat de gevolgen van wijzigingen in de belastingwetgeving, die in het verleden zijn tot stand gekomen dan wel waarvoor voorstellen worden ingediend, tezamen met de werking van enkele factoren van ondergeschikte betekenis – zoals enige verschuiving in de afdrachten bij de invoerrechten – elkaar compenseren. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen, dat de begrotingsramingen van de vennootschapsbelasting voor 1968 en 1969 betrekking hebben op de boekjaren 1967 en 1968; dit betekent o.m. dat de in § 3.2 genoemde hogere opbrengst van 55 miljoen, die het gevolg zal zijn van invoering van de nieuwe wet op de vennootschapsbelasting, niet in de begrotingsraming voor 1969 is verwerkt.

Wel zijn verwerkt:

- de invloed van verschillende in 1968 ingegane maatregelen (–40 miljoen; zie § 3.2);
- de doorwerking van wijzigingen in de fiscale investeringsfaciliteiten (–110 miljoen);
- de verlaging van het tarief van de vennootschapsbelasting per 1 januari 1968 (– 54 miljoen);
- de voorgestelde verlaging van de loon- en de inkomstenbelasting aan de voet (– 200 miljoen; zie § 3.2);
- de voorgestelde verhoging van de tabaksaccijns (+ 87 miljoen; zie § 3.2);
- de extra baten, voortvloeiende uit de invoering van de belasting op de toegevoegde waarde (+ 346 miljoen). Dit laatste bedrag komt overeen met de extra opbrengst van de b.t.w. boven het cascadesysteem ter dekking van hogere overheidsuitgaven (110 miljoen) plus de tijdelijke hogere opbrengst voor 1969 (275 miljoen) verminderd met de uit dit laatste bedrag te financieren tijdelijke verlagingen van het tarief voor enkele goederen (39 miljoen). Het bedrag van 346 miljoen is als volgt over de verschillende belastingen verdeeld:

omzetbelasting	136 miljoen
bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's	300 „
alcoholaccijns	30 „

	466 miljoen
registratierechten	– 120 „

346 miljoen

Op het totaal van de belastingraming ad 24 320 miljoen
is in mindering gebracht het aandeel van

a. het Gemeentefonds	3113 miljoen
b. het Provinciefonds	196 „
c. het Rijkswegenfonds	215 „

3524 „

Ten bate van het Rijk resteert dan 20 796 miljoen

Bij een tijdig in werking treden van de wet op de uitbreiding van het gemeentelijke belastinggebied daalt dit laatste bedrag met 40 miljoen tot 20 756 miljoen, onder meer doordat dan het aandeel van het Gemeentefonds voor 1969 met 0,22 % zal worden verhoogd.

Tabel 5-3 geeft een beeld van de belastingdruk, d.w.z. de belastingen in procenten van het nationale inkomen, in de jaren zestig. Zoals uit de noot bij deze tabel blijkt zijn daarin ter wille van de vergelijkbaarheid met elders gepubliceerde gegevens ten dele andere belastingen opgenomen dan in tabel 5-2. De vennootschapsbelasting is daarbij toegerekend aan het desbetreffende winstjaar; de invloed van de nieuwe wet op de vennootschapsbelasting is dus verwerkt.

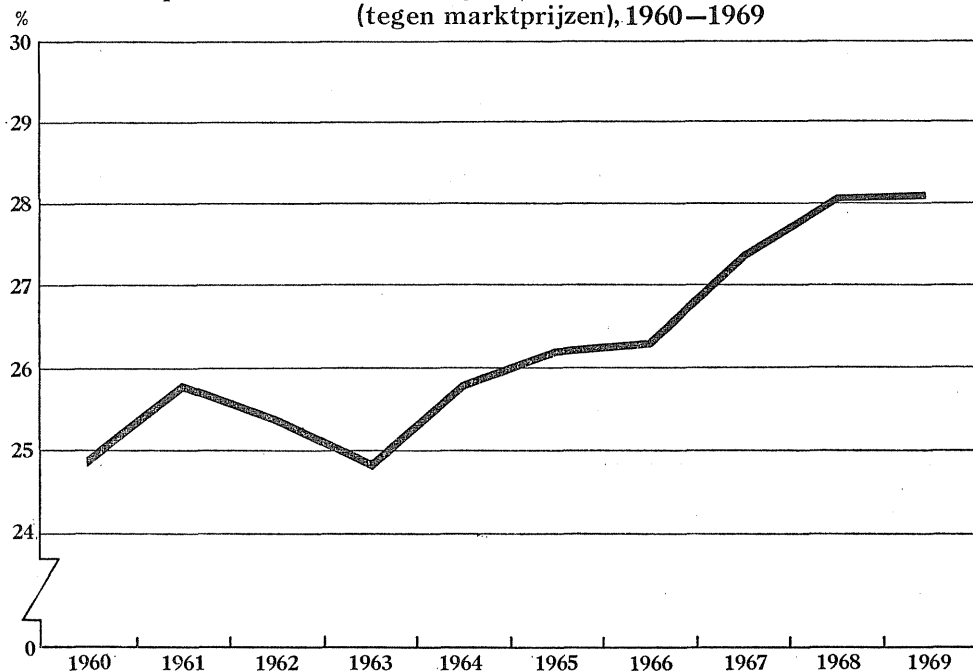
De belastingdruk is sedert 1963 elk jaar gestegen. Bij de kostprijsverhogende of indirecte belastingen hebben een aantal tariefverhogingen plaatsgevonden. Daartegenover is er bij deze groep van belastingen een zekere degressiewerking, met name voorzover de stijging van het nationale inkomen alleen nominaal is; de belastingen die niet naar waarde maar naar hoeveelheden worden geheven, tenderen

Tabel 5-3 – Belastingen en nationaal inkomen

	Nationaal inkomen		Totale belastingbaten ¹⁾		
	netto; markt- prijzen	netto; factor- kosten	bedrag	in % van het nat. inkomen tegen markt- prijzen	in % van het nat. inkomen tegen factor- kosten
1960	38 820	35 150	9 680	24,9	27,5
1961	41 080	37 050	10 580	25,8	28,6
1962	43 970	39 590	11 150	25,4	28,2
1963	47 920	43 130	11 930	24,9	27,7
1964	56 700	51 080	14 640	25,8	28,7
1965	63 230	56 820	16 540	26,2	29,1
1966	68 230	60 970	17 970	26,3	29,5
1967	75 070	66 830	20 580	27,4	30,8
1968	81 900	72 100	22 910	28,0	31,8
1969	88 800	77 500	24 980	28,1	32,2

¹⁾ De belastingen, die aan het desbetreffende jaar kunnen worden toegerekend, geheven door het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen. Deze laatste belopen, met inbegrip van de heffingen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties, in 1969 ca 550 miljoen. Heffingen via het Landbouw-Egalisatiefonds en sociale premies zijn niet opgenomen. Ook de successierechten zijn niet opgenomen, aangezien zij krachtens internationale afspraak bij een economische beoordeling veelal als vermogensoverdracht worden gezien.

Verloop van de totale belastingbaten in procenten van het nationale inkomen (tegen marktprijzen), 1960-1969

daardoor achter te blijven. Bij de belastingen op inkomen, winst en vermogen – de directe belastingen – ligt het juist omgekeerd. Hier is een sterke progressiewerking waartegenover een aantal corrigerende tariefverlagingen staan.

De belastingdruk stijgt – bij vergelijking met het nationale inkomen tegen marktprijzen – van 1963 t/m 1969 met 3,2 punten. Hiervan betreft 1,4 punt de directe en 1,8 punt de indirecte belastingen. De stijging bij de directe belastingen heeft zich voorgedaan in de periode 1963-1966, die bij de indirecte in de periode 1966-1969:

	direct	indirect	totaal
1963	13,9	11,0	24,9
1966	15,2	11,1	26,3
1969	15,3	12,8	28,1

Een onderverdeling van het totale door het Rijk en de lagere overheid geheven belastingbedrag over directe en indirecte belastingen in procenten van het totaal is voor dezelfde periode van tien jaar weergegeven in tabel 5-4. De evengenoemde tendenties sedert 1963 weerspiegelen zich ook in deze cijfers. De verschuiving in de richting van een wat geringer aandeel van de directe belastingen sedert 1966 is intussen minder groot dan in de vorige miljoenennota werd verwacht; de ramingen leidden toen tot een verhouding 53,8 – 46,2 voor 1968. De sterk opgetrokken raming van de inkomstenbelasting – toen 5,0 % van het nationale inkomen tegen 5,8 % nu – speelt hierbij een overwegende rol.

5.3 Niet-belastingontvangsten

Tabel 5-5 - Overzicht van de niet-belastingontvangsten

	Oorspronkelijke begroting 1968	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
Gewone Dienst			
Winsten en andere baten van bedrijven	206	250	275
Winst Nederlandsche Bank.	18	40	40
3½% uitkering van de P.T.T. over de bedrijfsbaten van de verkeersdiensten	57	57	63
Voordelig saldo van de P.T.T.	15	15	15
Dividend Staatsmijnen	21	26	24
Winst maatschap Nederlandse Aardolie Mij/Nederlandse Staatsmijnen	35	35	76
Royalties maatschap Nederlandse Aardolie Mij/Nederlandse Staatsmijnen	11	11	24
Opbrengsten uit exploratievergunningen continentaal plat.	30	38	2
Uitkering van andere bedrijven	19	28	31
Rente	573	548	633
Rente van staatsbedrijven	118	122	146
Rente van leningen woningwetbouw	420	390	450
Overige renteontvangsten	35	36	37
Omroepbijdragen en opbrengsten reclame	201	201	250
Aandeel in de opbrengst van de omroepbijdragen . .	139	139	176
Opbrengst radio- en televisiereclame.	62	62	74
Ontvangsten van de Dienst der Domeinen	80	150	74
Overige ontvangsten	443	433	523
Gerechtelijke boeten	43	45	47
Terugbetaling teveel betaalde onderwijsvoorschotten	6	23	23
Staatsgaranties voor verzekeringen in verband met het handels- en dienstenverkeer met het buitenland	18	19	20
Ontvangsten van het kadaster en de hypotheek. . .	18	14	21
Staatsloterij	7	15	30
Loodsgelden	33	33	36
Opbrengst uit heffingen van huurders van woningwetwoningen	70	—	70
Ontvangsten Octrooiwet en Merkenwet	17	17	18
Overige vergoedingen en ontvangsten	231	267	258
Totaal Gewone Dienst	1 503	1 582	1 755
Buitengewone Dienst			
Ontvangen aflossingen en bij het Rijk belegde gelden .	564	512	679
Leningen woningwetbouw	100	110	120
P.T.T.	404	340	442
Overige aflossingen	60	62	117
Ontvangsten wegens aflevering munt	65	100	141
Bijdragen in de kosten van waterstaatswerken . . .	122	144	185
Overige ontvangsten	36	37	37
Totaal Buitengewone Dienst	787	793	1 042
Totaal Gehele Dienst	2 290	2 375	2 797

Tabel 5-4 – Verdeling van de belastingdruk ¹⁾

	Belastingen op winst, inkomen en vermogen ²⁾		Kostprijsverhogende belastingen	
	Bedrag	In % van het totaal	Bedrag	In % van het totaal
1960	5 610	57,5	4 150	42,5
1961	6 190	58,0	4 480	42,0
1962	6 500	57,8	4 740	42,2
1963	6 890	57,2	5 160	42,8
1964	8 710	58,8	6 100	41,2
1965	9 870	59,1	6 820	40,9
1966	10 560	58,4	7 520	41,6
1967	11 960	57,8	8 720	42,2
1968	12 790	55,6	10 210	44,4
1969	13 850	55,2	11 230	44,8

¹⁾ De belastingen die aan het desbetreffende jaar kunnen worden toegerekend, geheven door het Rijk en de lagere overheid.

²⁾ Incl. successierechten.

De niet-belastingontvangsten vertonen in 1969 een uitzonderlijk grote stijging. Zoals in § 3.1 reeds is vermeld houdt een deel daarvan rechtstreeks verband met uitgavenstijgingen. Een ander deel vloeit voort uit recente maatregelen. Voorts treedt bij verschillende ontvangstposten door andere oorzaken een sterke groei op.

In de hogere raming voor het jaar 1969 van de winsten en andere baten van bedrijven vergeleken met die voor 1968, komen de gunstige verwachtingen tot uiting die bestaan omtrent de uitkeringen aan de Staat door staats- en andere bedrijven. De winst en de opbrengst van royalties uit de Maatschap Nederlandse Aardolie/Nederlandse Staatsmijnen dragen tezamen 54 miljoen tot de stijging bij. Hiertegenover staat, dat de opbrengst van exploratievergunningen op het Nederlandse deel van het continentale plat daalt van 30 miljoen naar 2 miljoen. Een belangrijk hogere uitkering wordt verwacht van de Nederlandsche Bank (40 miljoen in plaats van 18 miljoen), terwijl voor het dividend van de K.L.M. thans ca 9 miljoen is geraamd tegen „memorie” voor 1968.

De hogere raming van de te ontvangen rente (60 miljoen) is een gevolg van meer rentebetalingen van staatsbedrijven (28 miljoen), in hoofdzaak van de P.T.T., en verder een toeneming van de rente van woningwetleningen (30 miljoen). In deze laatste post komt – zij het vertraagd – de toeneming van het totale leningenbestand uit dien hoofde tot uiting.

De raming van de opbrengst van de omroepbijdragen voor 1969 heeft betrekking op een gecombineerde heffing per 1 januari 1969 voor een radio- en een televisietoestel ten bedrage van f 75 resp. een heffing voor alleen een radiotoestel van f 24. Vooral als gevolg hiervan is een stijging van circa 37 miljoen te verwachten. De reclame in radio en televisie zal naar schatting 11,5 miljoen meer opleveren.

Bij de ontvangsten van de Dienst der Domeinen vertonen de vermoedelijke uitkomsten 1968 een belangrijke verhoging, die wordt veroorzaakt door de voorgenomen verkoop van vliegtuigen van het departement van Defensie tot een bedrag van 75 miljoen.

De overige ontvangsten van de Gewone Dienst, welke groep ontvangsten van uiteenlopende aard bevat, vertoont een toeneming van 80 miljoen. Hieraan ligt o.a. ten grondslag een hogere ontvangst wegens terugbetaling van teveel betaalde voorschotten aan het gemeentelijk en bijzonder kleuter-, lager- en voortgezet onderwijs (17 miljoen), een verwachte toenemende opbrengst van de Staatsloterij door modernisering mede in verband met de onlangs tot stand gekomen herziening van de Wet op de kansspelen (23 miljoen) en meer ontvangsten als gevolg van hogere tarieven o.a. voor griffierechten, kentekenbewijzen, ontvangsten van het kadaster en de hypotheek, keur- en justeerlonen en retributies Warenwet. Om meer inzicht te verschaffen in de wijze van vaststelling en de frequentie van aanpassing van tarieven is – als bijlage van de memorie van toelichting van de wet op de middelen – een overzicht gegeven van de thans geldende regelingen met betrekking tot deze tarieven.

De raming voor 1969 van de ontvangen aflossingen en de bij het Rijk belegde gelden wordt 115 miljoen hoger gesteld dan oorspronkelijk voor 1968 was geraamd. Hier treedt als eenmalige factor op de aflossing die geschiedt door de liquidatie van het Muntfonds. Ten opzichte van 1968 betekent dit een toeneming van 52 miljoen. Andere posten van belang zijn hogere bedragen te ontvangen van het Staatsbedrijf der P.T.T. wegens afschrijving en reservering voor totaal 38 miljoen en de aflossingen van woningwetleningen, die 20 miljoen hoger worden geraamd. De lagere raming voor de vermoedelijke uitkomsten 1968 van de P.T.T.

wordt veroorzaakt door de tegenvallende exploitatieresultaten in de sector telefonie en bij de Postcheque- en Girodienst.

De hogere raming tot een bedrag van 76 miljoen voor de door het Staatsmuntbedrijf af te leveren munt wordt veroorzaakt door de voorgenomen uitgifte van nikkelen guldens en rijksdaalders.

De kapitaalbijdragen door provincies, gemeenten en andere belanghebbenden in de uitvoering van waterstaatswerken geven voor 1969 een stijging te zien met 63 miljoen ten opzichte van de oorspronkelijke cijfers 1968. Deze werken hebben o.a. betrekking op de havenontwikkeling op en voor de kust van Rozenburg (75 miljoen), de aanleg van de Schelde-Rijnverbinding (44 miljoen), de verbetering van het kanaal van Gent naar Terneuzen (40 miljoen) en de aanleg van het kanaal Amsterdam-Boven Rijn (9 miljoen). Van de totale stijging komt 43 resp. 17 miljoen voor rekening van de eerste twee projecten. De toeneming van de vermoedelijke uitkomsten 1968 betreft voor 32 miljoen de terugbetaling door de gemeente Rotterdam van de kosten van de extra verdieping van de vaargeul in de Noordzee, waartegenover een verlaging met 10 miljoen staat van andere bijdragen.

Hoofdstuk 6. Meerjarenramingen 1969-1971

6.1 Inleiding

Bij meer dan een gelegenheid heeft het kabinet, overtuigd van het nut van meerjarenplanning van overheidsuitgaven, zijn voornemen kenbaar gemaakt om de ontwikkeling van de rijksuitgaven op wat langere termijn te onderzoeken. Zo zijn in de miljoenennota 1968 (blz. 82 e.v.) beschouwingen opgenomen over meerjarenplanning. Aldaar is het nut van zo'n plan (o.m. voor de prioriteitenafweging), de mate van binding, en – met het oog op de voorgenomen ombuiging van het uitgavenbeleid – de functie van de werkgroepen uiteengezet. Voorts is er melding van gemaakt dat op het departement van Financiën werd gewerkt aan een eerste opzet van een plan voor de rijksfinanciën tot en met 1971.

6.2 De financiële gevolgen van het beleid

In de miljoenennota 1968 (blz. 84) is tot uitdrukking gebracht dat met meerjarenafspraken niet moet worden gewacht tot een volledig gedetailleerd geheel van meerjarenplannen gereed is. De uitwerking van meerjarenplannen is immers moeilijk en vergt voor sommige uitgavengroepen veel tijd. Zou daarop gewacht moeten worden dan zou dit in de praktijk ertoe kunnen leiden dat binnen redelijke tijd geen meerjarenafspraken tot stand komen.

Inmiddels zijn voor een aantal sectoren meerjarenafspraken gemaakt. Deze leggen het beleid voor die sectoren vast. Ten einde dergelijke afspraken op verantwoorde wijze te kunnen maken, dient inzicht te bestaan in de mogelijkheid deze in te passen in een verantwoorde groei van de totale uitgaven. Daartoe is een kwantificering nodig van de mogelijke uitgavenontwikkeling in alle sectoren. Hierdoor wordt inzicht verkregen in de mate waarin – rekening houdend met het voorgenomen belastingbeleid – noodzaak bestaat tot het ombuigen van het uitgavenbeleid in neerwaartse richting dan wel ruimte beschikbaar komt voor intensivering van taken.

Voor een goede schatting van de financiële gevolgen van het beleid – niet alleen bij meerjarenramingen maar ook bij jaarbegrotingen – dient aan enkele voorwaarden te worden voldaan. In de eerste plaats is het noodzakelijk dat een kwalitatief beleid, d.w.z. het voornemen om een staatstaak op een bepaalde wijze en met een bepaalde intensiteit te vervullen, aanwezig is. Een kwalitatief beleid kan b.v. in wetten en regelingen zijn neergelegd. Ook een minder formele vastlegging komt voor. Voor activiteiten ten aanzien waarvan de uitgaven mede afhankelijk zijn van de kosten per activiteitseenheid is kennis van die kosten noodzakelijk. Voorts is het wenselijk dat inzicht bestaat in de mogelijkheid van een verdeling over de tijd van hetgeen in het voornemen ligt. Een zodanige fasering doet zich voor bij het opstellen van plannen voor investeringen. Ook bij voorgenomen wijzigingen in exploitatieregelingen, waaronder begrepen wijzigingen van subsidiepercentages, en bij een voorgenomen intensivering of vermindering van een activiteit is fasering van belang. Een moeilijkheid bij het streven naar kwantificering is dat de financiële implicaties van het beleid soms afhankelijk zijn van – voor het beleid van de desbetreffende minister – externe factoren. Voorbeelden hiervan zijn:

- a. verschillende vormen van indexering van uitgaven, b.v. koppeling aan het loonpeil in de particuliere sector of – bij de belangrijkste uitgaven voor wegenbouw – aan het aantal motorrijtuigen;

- b. de uitvoering van taken door gemeenten, die kunnen declareren bij het Rijk;
- c. de afhankelijkheid van aanvragen van particulieren, zoals soms het geval is bij premie- en saneringsregelingen;
- d. beïnvloeding via het buitenland (zowel door politieke als door economische ontwikkelingen), zoals bijv. bij het Landbouw-Egalisatiefonds.

De geschetste moeilijkheid houdt niet in dat in de bedoelde gevallen kwantificering niet mogelijk zou zijn. Deze zal dan echter een meer voorwaardelijk karakter hebben, nl. op basis van bepaalde veronderstellingen ten aanzien van externe factoren. Naarmate hierbij grotere onzekerheden een rol spelen dreigt het gevaar van belangrijke verschillen tussen raming en werkelijke uitgaven. Deze hebben zich de laatste jaren bij de rijksbegroting in een aanzienlijke omvang voorgedaan. In meerjarenramingen liggen deze onzekerheden in versterkte mate opgesloten. Het is daarom van belang er waar mogelijk naar te streven het beleid minder afhankelijk te maken van externe factoren.

6.3 Kritische bezinning op bestaande regelingen

Bij het optreden van dit kabinet was het duidelijk geworden, dat – gelet op de wens enerzijds belastingverhoging zoveel mogelijk te voorkomen en anderzijds de uitvoering van een beperkt aantal urgente taken te intensiveren – het noodzakelijk zou zijn het bestaande beleid op bepaalde punten aan te passen. Met het oog hierop heeft het kabinet gaarne de suggestie overgenomen die van de zijde van Staten-Generaal naar voren werd gebracht om werkgroepen in te stellen, die enkele taken van de overheid zouden doorlichten.

Het belang van deze werkgroepen dient niet uitsluitend te worden gezien in besparingen welke eventueel bereikt zouden kunnen worden. Met de instelling van werkgroepen is namelijk ook beoogd om systematisch na te gaan wat de beleidsdoelen zijn, hoe het beleid wordt uitgevoerd, welke veranderingen mogelijk zouden zijn en welke gevolgen deze zouden hebben. Een aldus verkregen objectieve doorlichting van de problematiek en van alternatieven zou de desbetreffende bewindslieden en het kabinet een duidelijk beeld geven op grond waarvan beslissingen zouden kunnen worden genomen.

De werkgroepen die speciaal gericht zijn op efficiëncymaatregelen en op tariefwijzigingen hebben in het algemeen gunstige resultaten bereikt. De werkgroepen die zich meer met beleidsvraagstukken bezig houden blijken in het algemeen meer tijd nodig te hebben voor hun onderzoek dan aanvankelijk is aangenomen, zodat nog geen rapporten konden worden uitgebracht. Het onderzoek van deze werkgroepen wordt voortgezet. Bovendien heeft het kabinet besloten enkele nieuwe werkgroepen in te stellen. De ondergetekende meent dat door de werkgroepen de discussie over de zin en de omvang van afzonderlijke uitgaven wordt bevorderd en zodoende een betere prioriteitenafweging tot stand kan komen.

6.4 Betekenis van meerjarenramingen voor begroting 1969

Bij het gereedmaken van een eerste schets voor de rijksuitgaven tot en met 1971, waarvan in de miljoenennota 1968 melding was gemaakt, kon in belangrijke mate worden gesteund op de beleidsvoornemens zoals die in de regeringsverklaring van 18 april 1967 tot uitdrukking waren gebracht en op de grenzen die het trendmatige begrotingskader aan de uitvoering van dat beleid stellen. Niet voor alle

uitgavengroepen behoefden de prognoses van de grond af te worden samengesteld. Voor enkele uitgavengroepen bestonden namelijk reeds min of meer concrete meerjarenafspraken (b.v. betreffende de civiele verdediging, de omvang van de ontwikkelingshulp in 1971, het Algemeen Financieel Schema 1969 t/m 1972 voor de exploitatie- en investeringsuitgaven van het wetenschappelijk onderwijs). De ondergetekende heeft zijn studie afgerond voordat het overleg met de ambtgenoten over de ontwerp-begroting 1969 een aanvang had genomen.

De in de vorengenoemde studie opgenomen ramingen hadden niet voor elk van de jaren eenzelfde karakter. De cijfers voor 1969 hadden het karakter van z.g. streefcijfers, d.w.z. dat deze na aanvaarding door de ministerraad richtsnoer zouden zijn voor het samenstellen van de ontwerp-begroting 1969. De cijfers voor 1970 en 1971 waren van meer voorlopige aard in deze zin, dat zij in eerste instantie in hoofdzaak waren gebaseerd op een voortzetting van de in de streefcijfers 1969 neergelegde beleidsveronderstellingen. Voor enkele uitgavengroepen lagen aan de cijfers voor 1970 en 1971 inmiddels door de ministerraad genomen besluiten ten grondslag (defensieplafond, ontwikkelingshulp).

Bij de voorbereiding van de ontwerp-begroting 1969 zijn de bovenbedoelde voorlopige ramingen voor 1970 en 1971 nuttig gebleken. Die ramingen hebben namelijk mede als toetssteen gefungeerd en wel in deze zin, dat zowel voor het totaal van de uitgaven als voor de individuele posten kon worden beoordeeld of het beleid, dat voor 1969 werd voorgesteld tot aanvaardbare budgettaire gevolgen voor 1970 en 1971 zou leiden. Voorts is een tweede voordeel van deze meerjarencijfers, dat nieuwe ontwikkelingen die zich na de opstelling van de ontwerp-begroting 1969 mochten voordoen, onmiddellijk tot een aanpassing van het beeld voor 1970 en 1971 zullen nopen. Op grond daarvan kan worden gezien in hoeverre tot compenserende maatregelen op budgettair terrein moet worden overgegaan.

6.5 Begrotingsruimte 1970-1971

Bij de opstelling van meerjarenramingen diende acht te worden geslagen op de beschikbare begrotingsruimte. Deze was in de miljoenennota 1968 voor de jaren 1968 t/m 1971 berekend op 1250 miljoen per jaar. Deze ruimte wordt voor de komende jaren vergroot door het niet indexeren van de rijksbijdrage ten behoeve van de A.W.Z.B. en door een bijstelling voor prijsstijging. Voorts kan worden gerekend op een extra groei van de niet-belastingontvangsten. Op de aldus vergrote ruimte wordt beslag gelegd door ontwikkelingen uit het verleden (sanering Gemeentefonds, teniet doen van overschrijding begrotingsruimte 1968) en door de voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake gemeentelijke en provinciale belastingen. De ruimte die bij handhaving van het huidige belastingregiem beschikbaar is voor de stijging van de uitgaven blijkt uit tabel 6-1.

Tabel 6-1 – *Beschikbare begrotingsruimte 1970-1971*

	1970	1971
1. Beschikbare begrotingsruimte		
a. Trendmatige gemiddelde begrotingsruimte (zie miljoenennota 1968, bijlage 2, onder A)	1250	1250
b. Aanpassing begrotingsruimte in verband met prijsstijging	80	80
c. Invloed niet-indexeren rijksbijdrage A.W.B.Z.	25	25
d. Raming extra groei niet-belastingontvangsten boven de groei ad 150 miljoen waarmee onder a is gerekend	50	75
	<u>1405</u>	<u>1430</u>
2. Beslag op begrotingsruimte door:		
a. Opheffing tekort Gemeentefonds in 1968	75	75
b. Voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake gemeentelijke en provinciale belastingen (wetsontwerp 9538)	70	69
c. Inhaal overschrijding begrotingsruimte 1968	42	42
	<u>187</u>	<u>186</u>
3. Nog beschikbaar	<u>1218</u>	<u>1244</u>

Met betrekking tot de hierboven onder 1b opgenomen bedragen wegens aanpassing van de begrotingsruimte in verband met prijsstijging, merkt de ondergetekende nog het volgende op.

In de miljoenennota 1968 (bijlage 2) is de gemiddelde begrotingsruimte becijferd op 1250 miljoen per jaar voor de periode 1968 t/m 1971, te weten gemiddeld 1100 miljoen voor de trendmatige groei van de belastingontvangsten en 150 miljoen voor de trendmatige groei van de niet-belastingontvangsten. Voor de berekening van de trendmatige ontwikkeling van de belastingontvangsten is destijds uitgegaan van de belastingontvangsten in 1967 bij het in dat jaar bereikte prijspeil. Voor het jaar 1969 is de ruimteberekening van de miljoenennota 1968 aangehouden. Met betrekking tot 1970 en 1971 is het echter juist, dat de reële ruimte – en met name de trendmatige groei van de belastingontvangsten met 6 % – wordt berekend op basis van het voor 1969 geraamde prijspeil. Op grond hiervan kan de trendmatige groei van de belastingontvangsten voor 1970 en 1971 rond 80 miljoen hoger worden gesteld dan volgens de berekening in de miljoenennota 1968.

Hieronder zal nader worden ingegaan op het gebruik van de nog beschikbare begrotingsruimte.

6.6 Uitgavenramingen 1969-1971

De aandacht die bij het overleg over de ontwerp-begroting 1969 is gegeven aan de ramingen voor 1970 en 1971 heeft het inzicht in de ontwikkelingstendenties bij de uitgavengroepen en niet-belastingontvangsten – uitgaande van bepaalde veronderstellingen – vergroot en voorts voor een aantal uitgavengroepen tot meerjarenafspraken geleid.

Ook in de gevallen dat meerjarenafspraken tot stand zijn gekomen is het beleid nog niet tot en met 1971 tot in details vastgelegd onder meer omdat verschillende voorstellen van ministers pas exact kunnen worden geformuleerd nadat bepaalde werkgroepen rapport hebben uitgebracht dan wel nadat studies die los van de

bedoelde werkgroepen in gang zijn, zijn voltooid. Voorts zullen thans nog niet voorziene veranderingen tot een aanpassing van het beleid kunnen nopen. Hierbij is bijv. te denken aan nieuwe technologische mogelijkheden en aan veranderingen in de situatie van de werkgelegenheid. De mogelijkheid moet ook steeds blijven bestaan om verschuivingen tussen verschillende uitgaafposten tot stand te brengen.

In tabel 6-2 zijn de uitgavengroepen opgenomen waarvoor binnen het kabinet kwantitatieve afspraken voor 1970 en 1971 zijn gemaakt. De in de tabel vermelde bedragen voor 1970 en 1971 zullen in de ontwerp-begrotingen voor die jaren worden opgenomen, tenzij zich onvoorziene omstandigheden voordoen waardoor een herziening van de gemaakte afspraken noodzakelijk zou zijn. De bedoelde omstandigheden zouden zowel betrekking kunnen hebben op de uitgaven waarvoor afspraken zijn gemaakt als op algemene budgettaire ontwikkelingen.

Tabel 6-2 – *Meerjarenafspraken* ¹⁾

	1969	1970	1971
Algemene Zaken			
Totaal begrotingshoofdstuk	12	13	11
Buitenlandse Zaken			
Uitgaven Buitenlandse Dienst	106	113	120
Overige uitgaven	68	77	93
Justitie			
Personeelsuitgaven	375	385	389
Binnenlandse Zaken			
Kosten gemeentepolitie	414	428	444
Onderwijs en Wetenschappen			
Algemeen Financieel Schema voor het wetenschappelijk onderwijs	1 397	1 507	1 600
Financiën			
Totaal begrotingshoofdstuk	576	599	624
Defensie			
Totaal begrotingshoofdstuk	3 347	3 442	3 538
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening			
Woningwetleningen	2 000	1 880	1 864
Premies kerkenbouw	11	10	10
Krotopruiming, sanering en reconstructie	93	140	170
Rijksgebouwendienst (excl. onderwijssector)	252	235	240
Overige uitgaven	50	62	66
Economische Zaken			
Centraal Bureau voor de Statistiek	32	35	36
Landbouw en Visserij			
Landbouwonderwijs	161	175	182
Ontwikkelingshulp			
Totaal alle begrotingshoofdstukken ²⁾	612	698	788
Civiele verdediging			
Totaal alle begrotingshoofdstukken	100	102	103
Totaal	9 606	9 901	10 278
Uitgavenstijging		295	377

¹⁾ De per departement opgenomen bedragen zijn:

a. excl. ontwikkelingshulp, civiele verdediging en bijdrage in subsidie civiele T.N.O.;

b. op basis salarispeil 1-5-1968.

Naast de vermelde afspraken, die betrekking hebben op buitenlijnse begrotingsbedragen, zijn enkele afspraken gemaakt m.b.t. binnenlijnse verplichtingenramingen.

²⁾ Excl. leningen, op te nemen door de Nederlandse Financierings Maatschappij voor Ontwikkelingslanden.

In tabel 6-3 is een overzicht van uitgavengroepen opgenomen, waarvoor ramingen zijn overeengekomen. Deze zijn in een aantal gevallen nog niet definitief in verband met mogelijke beïnvloeding door externe factoren.

Tabel 6-3 – Overeengekomen ramingen

	1969	1970	1971
Binnenlandse Zaken			
Totaal begrotingshoofdstuk, excl. bijdragen in de kosten van de gemeentepolitie en voor de materiële uitgaven lager onderwijs	607	613	612
Nationale Schuld			
Rente	1 432	1 625	1 778
* Aflossingen	586	577	636
Economische Zaken			
Mijnsteun	187	219	228
Landbouw en Visserij			
Nadelig saldo Landbouw-Egalisatiefonds.	242	325	325
Sociale Zaken en Volksgezondheid			
Rijksbijdragen aan sociale verzekeringen op basis van huidige wetgeving	1 101	1 120	1 140
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk			
Radio, televisie en pers ¹⁾	250	282	296
* Onvoorziene uitgaven	151	101	51
Ontwikkelingshulp			
E.E.G.-ontwikkelingsfonds, V.N. West-Irianfonds en lening aan Turkije	50	60	60
Totaal	4 606	4 922	5 126
Totaal, excl. de met een * gemerkte posten, die niet-relevant zijn voor de toetsing aan de begrotingsruimte	3 869	4 244	4 439
Stijging relevante uitgaven		375	195

¹⁾ Hiertegenover staan ontvangsten tot gelijke bedragen, waarmee rekening is gehouden bij de verwachte toeneming van de niet-belastingontvangsten (zie tabel 6-1, post 1 d).

Voor de niet in de tabellen 6-2 en 6-3 opgenomen uitgavengroepen zijn nog geen kwantitatieve afspraken tot stand gekomen. Wel zijn in de eerder genoemde studie van het departement van Financiën ramingen opgesteld, die aangeven welke ontwikkeling in het raam van het algemene begrotingsbeleid globaal mogelijk zou zijn. Een nadere overweging van de verschillende activiteiten inzake b.v. omvang, intensiteit en mate van betaling door belanghebbenden, zal nog moeten plaatsvinden. Het kabinet hoopt het beraad over deze uitgavengroepen nog dit jaar af te ronden en tot verdere meerjarenafspraken te komen. Als resultaat hiervan zullen met de indiening van de begroting 1970 tevens de ramingen voor 1971 worden gepubliceerd.

Een samenvatting van de toeneming van de relevante uitgaven is in tabel 6-4 opgenomen.

Tabel 6-4 – *Stijging relevante uitgaven 1970-1971*

	1970	1971
Voor uitgavenstijging beschikbare begrotingsruimte bij handhaving van huidige belastingregime (zie tabel 6-1)	1 218	1 244
Uitgavenstijging volgens meerjarenafspraken (tabel 6-2)	295	377
Uitgavenstijging volgens overeengekomen ramingen (tabel 6-3)	375	195
Begrotingsruimte voor accres overige uitgavengroepen	548	672

De uitgaven waarvoor nog geen afspraken zijn gemaakt en die niet zijn opgenomen in de ramingen van tabel 6-3 belopen – voor zover het de relevante posten betreft – voor 1969 ruim 10½ miljard. Voor deze uitgavengroepen zou blijkens tabel 6-4 derhalve voor 1970 en 1971 een groei mogelijk met resp. 548 en 672 miljoen. Hierbij is uitgegaan van een beschikbare begrotingsruimte volgens de in tabel 6-1 gegeven opstelling. De in 1968 tot stand gekomen sanering van het tekort van het Gemeentefonds, die in 1968 en 1969 tezamen nog slechts voor de helft ten laste van de begrotingsruimte voor die jaren wordt gebracht, is daarin voor de tweede helft ten laste van de begrotingsruimte voor 1970 en 1971 gebracht. Zoals hierna in § 6.7 wordt opgemerkt, zal bij het verdere overleg in het kabinet over de meerjarenramingen moeten blijken of dit mogelijk is zonder compenserende belastingmaatregelen.

6.7 Belastingbeleid

In de regeringsverklaring zijn met betrekking tot het belastingbeleid de volgende punten genoemd:

- een verdere verhoging van de belastingtarieven moet zoveel mogelijk worden voorkomen;
- een neutralisering van de progressiewerking, voor zover deze optreedt door de stijging van het reële nationale inkomen kan in de eerste jaren van de kabinetsperiode niet worden verwezenlijkt; te zijner tijd zal worden gezien of in de tweede helft van de kabinetsperiode de uitgavenkant van de begroting daarvoor wel mogelijkheden biedt;
- de progressiewerking, die voortvloeit uit de inflatie, dus uit de louter nominale stijging van het nationale inkomen, zal worden geneutraliseerd;
- een zekere drukverlegging van de directe naar de indirecte belastingen zal worden overwogen.

In het raam van de onderhavige meerjarenopstelling kan de onder *c* bedoelde maatregel buiten beschouwing worden gelaten, aangezien deze voor zoveel nodig zal worden gecompenseerd door andere maatregelen in de fiscale sfeer en dus geen beslag legt op de trendmatige begrotingsruimte in welk kader de meerjarenramingen worden afgewogen. Voor een uiteenzetting hierover wordt verwezen naar § 3.2 van deze nota. Aan een drukverlegging als onder *d* bedoeld behoeft in dit licht eveneens geen aandacht te worden geschonken.

Wat punt *a* – het vermijden van verdere verhoging van belastingtarieven – betreft, heeft de ondergetekende er in de miljoenennota 1968 (blz. 25) op gewezen dat het moeilijk zal zijn binnen de begrotingsruimte voor het Rijk plaats te vinden voor zowel de kosten voor het Rijk van de verruiming van het gemeentelijk belastinggebied als de sanering van het Gemeentefonds. De begrotingsruimte voor 1969

wordt belast met een vierde deel (75 miljoen) van de sanering van het tekort van het Gemeentefonds, welke in 1968 is tot stand gekomen en het gevolg is van eerder ingezette ontwikkelingen. Ook in de jaren 1970 en 1971 dient tot dit doel telkens 75 miljoen ten laste van de begrotingsruimte te worden gebracht.

Bij het verdere overleg over de meerjarenramingen zal het kabinet tot een eindoordeel moeten komen met betrekking tot de vraag of dit beslag van 75 miljoen op de begrotingsruimte met het oog op behoeften aan de uitgavenzijde kan worden gerealiseerd zonder belastingmaatregelen.

De in de voorgaande paragraaf weergegeven ramingen en afspraken in het kader van de verrichte studies over de budgettaire vooruitzichten 1969-1971 hebben het kabinet tot de conclusie gebracht dat een neutralisering van de progressiewerking, die optreedt door de stijging van het reële nationale inkomen, in de lopende kabinetsperiode niet tot stand kan worden gebracht. Enerzijds blijkt de urgentie van verschillende taakuitbreidingen van het Rijk zo groot en anderzijds zouden verdergaande beperkingen op andere terreinen zodanige bezwaren meebrengen, dat de doorwerking van de reële progressiewerking moet worden aanvaard.

Hoofdstuk 7. Slotbeschouwing

In de voorgaande hoofdstukken zijn, naast de gebruikelijke bijzonderheden over de ontwerp-begroting van 1969, tevens indicaties gegeven van de richting, waarin de rijksuitgaven zich in de twee daarop volgende jaren kunnen ontwikkelen en van de grote lijnen van het te voeren belastingbeleid. Dit geeft aanleiding, in deze afsluitende beschouwingen behalve de korte-termijnaspecten van de rijksfinanciën ook de ontwikkeling op wat langer zicht onder ogen te zien.

Onze economie bevindt zich thans in de fase van een conjunctureel herstel. Na een korte tijd van verflauwing met een globaal gelijkblijvend productiepeil is, spoedig gesteund door een krachtig toenemende buitenlandse vraag, in de loop van 1967 de opgaande lijn weer herwonnen. De voor het lopende jaar verwachte produktiestijging mag alleszins bevredigend worden genoemd. Verheugend, niet in de laatste plaats uit een oogpunt van kostenontwikkeling, is daarbij de tot dusverre vastgestelde groei van de arbeidsproductiviteit; wel zal de arbeidstijdverkortung daarop de eerstkomende tijd enige drukkende werking uitoefenen.

De sterke toeneming van de arbeidsproductiviteit heeft ook dit positieve aspect, dat, ondanks de produktiestijging, in „het westen” de spanning op de arbeidsmarkt niet nog groter is geworden. De gevaren die daarvan zouden uitgaan voor een evenwichtige loonvorming zouden ook de problemen in de andere delen van het land kunnen vergroten. Voor de werkloosheid in die andere delen zal een verder aantrekken van de conjunctuur op zichzelf gezien nog wel enige verlichting kunnen betekenen; gezien het structurele karakter van de werkloosheid zal een verbetering echter in overwegende mate van structurele factoren afhankelijk blijven.

Belangrijk voor het beleid zijn voorts de prijsontwikkeling en de betalingsbalans. De prijsstijgingen zijn wel duidelijk verminderd maar blijven toch nog aan de hoge kant. Dit oordeel moet gehandhaafd blijven als men die elementen buiten beschouwing laat, die de dekking van hogere uitgaven c.q. de sanering van overheidsfinanciën weerspiegelen, onder meer de doorwerking in het algemene prijspeil van hogere belastingen en van de invoering in 1969 van het nieuwe systeem van omzetbelasting.

De betalingsbalans, op lopende rekening, is na 1963 steeds beneden de maat geweest. Ook de recente ontspanning in de binnenlandse economie ging, anders dan de recessies van 1951/1952 en 1957/1958, niet met een snelle keer ten goede gepaard. Te verheugender is het, dat zich thans toch een vooruitgang lijkt te voltrekken. Bij de door het Centraal Planbureau gemaakte veronderstellingen, waaronder een verdere verbetering van de ruilvoet, zou deze zich in 1969 kunnen voortzetten.

Dit geheel overziende is de ondergetekende van oordeel, dat het financieel-economische beleid dient te bevorderen, dat de opgaande beweging in onze economie zich op beheerste wijze voortzet. Dit beleid moet enerzijds het herstel niet belemmeren, anderzijds moet het voorkomen dat de expansie te zeer zou versnellen. Op deze wijze kan de meest doeltreffende bijdrage worden geleverd tot een zo stabiel mogelijk prijspeil – afgezien van de verhogingen die door overheidsmaatregelen onvermijdelijk zijn – tot het scheppen van een gunstig klimaat voor een evenwichtige inkomensvorming – met de gevolgen daarvan en voor de werkgelegenheid en voor de prijzen en voor de betalingsbalans – en tot het bereiken van extern evenwicht.

Deze taak is des te moeilijker omdat binnen dit kader, behalve op tal van andere urgente zaken, veel inspanning moet worden gericht op een krachtige bevordering van blijvende werkgelegenheid in afzonderlijke delen van ons land en in een aantal bedrijfstakken.

Voor een beheerste voortzetting van het herstel is een voorzichtig begrotingsbeleid een eerste vereiste. Het is daarom juist in de voor 1969 voorziene situatie van groot belang krachtig vast te houden aan de structurele begrotingsnorm, die nu reeds een aantal jaren als richtsnoer dient bij het opstellen van de begroting. De hierbij aangeboden begroting blijft binnen deze norm; de begrotingsuitvoering zal hierop eveneens gericht moeten blijven.

De financiering van het – met inbegrip van het Gemeentefonds relatief omvangrijke – kastekort zal, zoals in § 3.5 is uiteengezet, eveneens op deze doelstelling gericht moeten zijn.

Ook aan de taak van de bevordering van de werkgelegenheid is in de ingediende begroting voor 1969 voldaan. Binnen het totale structurele kader zijn belangrijke bedragen uitgetrokken, niet alleen voor de bevordering van de blijvende werkgelegenheid maar ook voor het opvangen van de gevolgen van de bestaande werkloosheid. Daarenboven is een groot deel van de tijdelijke meeropbrengsten, waarmee de overgang naar het nieuwe stelsel van omzetbelasting gepaard gaat, voor werkgelegenheidsdoeleinden beschikbaar gesteld. Zoals in § 3.1 in bijzonderheden is toegelicht, is met uitgaven van deze aard meer dan één miljard gemoeid.

In hoofdstuk 6 van deze miljoenennota is een globale aanduiding gegeven van de ontwikkeling van de rijksuitgaven in de jaren 1970 en 1971 alsmede van het belastingbeleid dat het kabinet zich voorstelt te voeren. De ondergetekende zou op deze plaats op twee facetten van de ontwikkeling in de komende jaren nader willen ingaan, namelijk:

- a. het algemene kader, meer in het bijzonder het vasthouden aan het structurele begrotingsbeleid met zijn verbindingen, via het nagestreefde tekort, met de structurele ontwikkeling van besparingen en investeringen elders in onze volkshuishouding;
- b. de afweging – binnen dit kader – van uitgaventotaal tegenover daarmee verbonden belastingdruk.

Ad a. Het eerste punt moet worden gezien in het licht van de verhouding van besparingen en investeringen in onze volkshuishouding op langere termijn. De gegevens van tabel 7-1 tonen hoe deze verhouding zich heeft ontwikkeld. In aanmerking genomen de noodzaak van een met een betalingsbalansoverschot op lopende rekening overeenkomend overschot van besparingen boven investeringen van omstreeks 1 % van het nationale inkomen illustreren de realisatiecijfers tot en met 1967 – op wat andere wijze dan die van tabel 1-1 – dat de besparingen nu al een reeks van jaren tekort zijn geschoten.

Tabel 7-1 – *Besparingen en netto investeringen* ¹⁾
(in procenten van het netto nationale inkomen)

	Particuliere besparingen ²⁾	Investerings- in vaste activa van bedrijven ³⁾	Voorraad- vorming	Overheids- besparingen ⁴⁾	Investerings- van de overheid ⁵⁾	Totaal van de besparingen	Totaal van de investeringen	Saldo lopende rekening van de betalingsbalans
1955-1965	15,2	12,2	2,1	4,4	4,0	19,6	18,3	1,3
1960	16,9	12,1	3,6	5,8	3,8	22,7	19,5	3,2
1961	15,2	12,2	3,1	5,7	4,1	20,9	19,4	1,5
1962	14,1	11,9	1,7	4,8	4,2	18,9	17,8	1,1
1963	13,0	11,1	1,0	4,3	4,4	17,3	16,5	0,8
1964	14,9	13,0	3,3	4,9	4,6	19,8	20,9	-1,1
1965	14,6	12,9	2,1	5,0	4,5	19,6	19,5	0,1
1966	13,6	13,7	1,3	4,8	4,4	18,4	19,4	-1,0
1967	14,1	13,7	1,5	5,3	4,7	19,4	19,9	-0,5
1968	14,9	13,5	1,5	5,6	4,9	20,5	19,9	0,6
1969	15,2	13,6	1,5	5,9	5,2	21,1	20,3	0,8

¹⁾ Berekend aan de hand van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek en ramingen van het Centraal Planbureau.

²⁾ Met inbegrip van besparingen van de sociale verzekering en van overheidsbedrijven.

³⁾ Met inbegrip van investeringen van overheidsbedrijven en de gehele woningbouw.

⁴⁾ Besparingen van het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen.

⁵⁾ Investerings van het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen.

Gelukkig tekent zich na 1966 wel een belangrijke verbetering af. De besparingen van particulieren en van de overheid stijgen van 1966 tot 1968 met ruim 1 %, resp. bijna 1 % van het nationale inkomen. Daartegenover nemen de overheidsinvesteringen met $\frac{1}{2}$ % toe.

Dat het evenwicht op de kapitaalmarkt toch nog niet is bereikt, komt, behalve in de bij voortduring hoge rentevoet tot uiting in de noodzaak de financiering van de gemeentelijke investeringen nog steeds te leiden langs de bijzondere banen waarin de Wet kapitaaluitgaven publiekrechtelijke lichamen voor deze omstandigheden voorziet. De nadelen daarvan beginnen steeds duidelijker te spreken. Overigens kan men niet zeggen, dat deze financiering leidt tot een onverantwoorde druk op het investeringspeil van de lagere overheid: uitgedrukt in een percentage van het nationale produkt zijn deze investeringen zelden hoger geweest dan nu.

Tegen deze achtergrond is de ondergetekende van oordeel dat een vasthouden aan het structurele begrotingsbeleid met het daarvoor vastgestelde kwantitatieve kader een eerste voorwaarde is om tot een verder evenwichtsherstel te komen. Het voorkomt namelijk globaal genomen een toeneming van het begrotingstekort dat zou nopen tot een financiering met kapitaalmarktmiddelen waarop andere sectoren – particuliere woningbouw, gemeenten, bedrijven – op grond van hun behoeften gerechtvaardigde aanspraken zouden kunnen doen gelden. Het leidt er daarentegen toe, dat het Rijk zelf in de besparingen voorziet voor de meerdere investeringen die het verricht dan wel — via het beschikbaar stellen van middelen — doet verrichten.

Gezien de omvang van het financieringstekort van het Rijk kan zelfs de vraag rijzen, of tegen deze achtergrond het nagestreefde begrotingsbeleid wel toereikend is om evenwicht tussen besparingen en investeringen te bereiken. Deze vraag klemmt te meer omdat de voortgaande verschuiving van de woningwetbouw naar de gesubsidieerde particuliere bouw extra financieringsruimte op de kapitaalmarkt vereist. De ondergetekende zou voor een beantwoording van deze vraag de blik nog wat meer op de toekomst willen richten.

In de eerste plaats zou de ondergetekende de ontwikkeling willen plaatsen in het perspectief van de mogelijke ontwikkeling van besparingen en investeringen, zoals

deze voortvloeit uit de prognoses van het Centraal Planbureau voor de jaren 1969 t/m 1971. Voor 1969 geeft tabel 7-1 de gegevens; voor de jaren 1970 en 1971 zij verwezen naar de Macro-Economische Verkenning. Zij duiden op de mogelijkheid van een redelijk evenwicht, waarbij de financieringsproblemen niet te groot behoeven te zijn. Ongetwijfeld draagt de geleidelijke bevrijding van de bedrijfsinvesteringen van de omzetbelasting hiertoe bij.

Intussen is de ondergetekende zich zeer wel bewust van het nadrukkelijk voorwaardelijke karakter van deze prognoses. Betrekkelijk geringe verschuivingen kunnen het beeld snel ongunstiger maken. Een sterkere expansie kan met hogere particuliere investeringen gepaard gaan. Voorts is er de drang tot hogere gemeentelijke investeringen.

Ook bij de besparingen moet aan zekere voorwaarden worden voldaan. Met name zou een sterkere loonstijging de besparingen opnieuw onder druk zetten. Daarbij is ook van belang te bedenken dat een voldoende peil van besparingen bij het Rijk en daarmee de gewenste vermindering van zijn financieringsbehoefte mede afhankelijk zullen zijn van de belastingopbrengsten; dit wil onder meer zeggen dat van veel belang is, dat de progressiefactor, waarvan bij de berekening van de begrotingsruimte is uitgegaan, ook in werkelijkheid optreedt. Zoals bekend is, kunnen hier inkomensverschuivingen van grote invloed zijn. De bevredigende spaarquote die voor de komende jaren kan voortvloeien uit een ontwikkeling zoals in de Macro-Economische Verkenning 1969-1971 is verondersteld, is niet in de laatste plaats afhankelijk van een realisering van de in die Verkenning aangenomen inkomensverhoudingen.

Wat de overheidsfinanciën betreft is allereerst van betekenis, dat in de komende jaren een vermindering van het te financieren tekort van het Rijk met meer dan 200 miljoen moet worden verwezenlijkt door het ten laste van de begrotingsruimte van 1970 en 1971 brengen van telkens 75 miljoen wegens sanering van het tekort van het Gemeentefonds in 1968 alsmede door een volledige inhaal in die jaren van de overschrijding van de begrotingsruimte van 1968.

Daarnaast zal het noodzakelijk zijn, dat het nieuwe tekort van het Gemeentefonds door passende maatregelen wordt weggewerkt opdat niet in de toekomst voor de dekking daarvan een beroep op besparingen van derden zal moeten worden gedaan.

Tenslotte moet in dit verband ook de sanering van de financiële positie van de drie grote gemeenten worden genoemd. Daartoe worden thans maatregelen voorgesteld. Wanneer men bedenkt, dat de tekorten op de Gewone Dienst van deze drie gemeenten tezamen thans bijna 200 miljoen belopen, blijkt, dat een succesvolle sanering een wezenlijk en onmisbaar element in de verbetering van ons financieel bestel moet zijn.

Ad b. Het tweede facet van de meerjarenontwikkeling van de rijksfinanciën is de afweging van de totale uitgavenstijging tegen de belastingdruk die daardoor noodzakelijk wordt. Het kabinet heeft een keuze gedaan die ertoe leidt, dat de belastingdruk geleidelijk verder stijgt. De blijkens de grafiek in hoofdstuk 5 reeds sedert 1963 opgaande lijn wordt daarmee doorgetrokken. De verzwarende vloeit in de eerste plaats hieruit voort, dat niet alleen de gehele proportionele stijging van de belastingopbrengst maar ook de progressieopbrengst, voor zover deze voortvloeit uit de reële stijging van het nationale inkomen, voor uitgavenverhoging wordt aangewend. Daarenboven zijn in 1968 en 1969 additionele belastingverzwaringen noodzakelijk gebleken, in het bijzonder tegenover de in 1968 tot stand gekomen

sanering van het Gemeentefonds, anders gezegd: tegenover de gestegen gemeentelijke uitgaven. Het is geenszins uitgesloten dat een verdere sanering van het fonds ook in de toekomst nog maatregelen van deze aard nodig zal maken. Tenslotte moet in het vlak van de gemeentelijke belastingen per saldo eveneens met een zekere verzwaring van druk worden rekening gehouden.

Een ander punt is de toeneming van de totale belastingdruk, die het gevolg is van de progressiewerking bij louter nominale stijgingen van het nationale inkomen. Het is de bedoeling van het kabinet, dat deze toeneming over de gehele periode 1968-1971 door een complex van maatregelen wordt geneutraliseerd. In dat complex zal een aanpassing van het tarief van de loon- en de inkomstenbelasting, waardoor de individuele drukverzwaring door zuiver nominale inkomensstijgingen wordt teniet gedaan, een belangrijke plaats innemen. Deze aanpassing zal in 1970 of eventueel voor een beperkt deel ook in 1971 haar beslag krijgen. Zij zal, zoals eerder in deze nota is uiteengezet, in 1969 worden voorafgegaan door een verhoging van de belastingvrije voet en in 1970 worden begeleid door verhogingen van indirecte belastingen. De plaatsing in de tijd van het complex van maatregelen zal ertoe leiden, dat in 1970 meer dan een neutralisering van de hierbedoelde drukverzwaring zal plaatsvinden en in andere jaren de drukverzwaring geheel of gedeeltelijk blijft bestaan.

De in het complex ingebouwde neutralisering van de individuele drukverzwaring bij de inkomstenbelasting door inflatie acht het kabinet een zo belangrijke zaak, dat het de mogelijkheid van een meer automatische aanpassing in studie heeft genomen. Door het publiceren van een voorontwerp van wet over deze materie zullen ook anderen bij deze studie worden betrokken.

Intussen zal in elk geval de progressiewerking bij reële stijging van het nationale inkomen de belastingdruk verder doen toenemen. Het kabinet is zich bewust van de hieraan verbonden bezwaren doch acht de toeneming noodzakelijk in het licht van de onderzoeken die inmiddels zijn verricht om te komen tot ramingen van de rijksuitgaven voor de komende jaren.

Deze toeneming van de belastingdruk laat voor de rijksuitgaven en zeker voor de totale overheidsuitgaven een stijging toe die sneller is dan die van het nationale inkomen. Toch maken de duidelijk waarneembare tendenties bij de afzonderlijke uitgavencategorieën terughoudendheid en zorgvuldige afweging op een breed vlak een dwingende noodzaak.

Aan de vormgeving van het uitgavenbeleid voor 1970 en 1971 zal nog verder moeten worden gewerkt. De contouren van de tot dusverre binnen het totale kader nog vaag gehouden gedeelten zullen worden verscherpt. Doelstelling moet daarbij zijn, dat de rijksfinanciën, in hun totaliteit en in onderdelen, een zo groot mogelijke bijdrage leveren tot een verdere groei van onze welvaart en ons welzijn in al hun facetten, ook na het onmiddellijk voor ons liggende jaar. Bij het opstellen van de rijksbegroting voor 1969 is dit evenzeer richtsnoer geweest. De ondergetekende vertrouwt dat op basis van deze begroting in goed overleg met de Staten-Generaal een beleid kan worden gevoerd dat aan welvaart en welzijn van ons volk ten goede komt.

De Minister van Financiën,

H. J. WITTEVEEN.

Bijlagen van de Miljoenennota 1969

1. Algemene verzamelstaat van de totalen per hoofdstuk volgens de vermoedelijke uitkomsten 1968 en de begroting 1969

A. Uitgaven

Hoofdstukken	Gewone Dienst		Buitengewone Dienst		Gehele Dienst	
	Vermoede- lijke uit- komsten 1968	Ontwerp- begroting 1969 ¹⁾	Vermoede- lijke uit- komsten 1968	Ontwerp- begroting 1969 ¹⁾	Vermoede- lijke uit- komsten 1968	Ontwerp- begroting 1969 ¹⁾
I Huis der Koningin	12	7	—	—	12	7
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	24	26	—	—	24	26
III Algemene Zaken	14	14	—	—	14	14
IV Kabinet van de Vice-Minister-President . .	123	90	4	64	127	154
V Buitenlandse Zaken	427	510	3	3	430	513
VI Justitie	660	693	—	—	660	693
VII Binnenlandse Zaken	1 873	2 108	2	1	1 875	2 109
VIII Onderwijs en Wetenschappen	4 800	5 475	387	369	5 187	5 844
IXA Nationale Schuld	1 453	1 623	393	398	1 846	2 021
IXB Financiën	571	595	251	154	822	749
X Defensie	3 287	3 385	—	—	3 287	3 385
XI Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	521	544	2 300	2 180	2 821	2 724
XII Verkeer en Waterstaat	1 204	1 315	1 405	1 468	2 609	2 783
XIII Economische Zaken	575	712	30	21	605	733
XIV Landbouw en Visserij	899	990	117	136	1 016	1 126
XV Sociale Zaken en Volksgezondheid . . .	1 977	2 077	2	4	1 979	2 081
XVI Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	814	900	4	3	818	903
XVII Onvoorziene uitgaven	1	151	—	—	1	151
Reserve t.b.v. prijsstijging als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting .	—	20	—	65	—	85
Normering aanschaffingen via Rijksinkoopbureau	—	—8	—	—	—	—8
Totaal van de uitgaven	19 235	21 227	4 898	4 866	24 133	26 093

¹⁾ Inclusief de in tabel 3-4 genoemde aanvullende uitgaafposten.

B. Ontvangsten

Hoofdstukken	Gewone Dienst		Buitengewone Dienst		Gehele Dienst	
	Vermoede- lijke uit- komsten	Ontwerp- begroting	Vermoede- lijke uit- komsten	Ontwerp- begroting	Vermoede- lijke uit- komsten	Ontwerp- begroting
	1968	1969 ¹⁾	1968	1969 ¹⁾	1968	1969 ¹⁾
IV Kabinet van de Vice-Minister-President. .	—	—	8	11	8	11
V Buitenlandse Zaken	7	8	—	1	7	9
VI Justitie	65	68	—	—	65	68
VII Binnenlandse Zaken	2	3	1	1	3	4
VIII Onderwijs en Wetenschappen	38	31	4	4	42	35
IX A Nationale Schuld	546	633	4	4	550	637
IX B Financiën	19 254	20 984	118	211	19 372	21 195
X Defensie	38	43	—	—	38	43
XI Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	20	96	112	120	132	216
XII Verkeer en Waterstaat	120	127	512	656	632	783
XIII Economische Zaken	146	166	27	27	173	193
XIV Landbouw en Visserij	30	33	5	5	35	38
XV Sociale Zaken en Volksgezondheid. . . .	55	63	—	—	55	63
XVI Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	207	256	2	2	209	258
Totaal van de ontvangsten	20 528	22 511	793	1 042	21 321	23 553

¹⁾ Inclusief de in tabel 3-4 genoemde aanvullende ontvangstpost.

C. Saldi

Totaal uitgaven	19 235	21 227	4 898	4 866	24 133	26 093
Totaal ontvangsten	20 528	22 511	793	1 042	21 321	23 553
Saldi.	+ 1 293	+ 1 284	— 4 105	— 3 824	— 2 812	— 2 540

deze voortvloeit uit de prognoses van het Centraal Planbureau voor de jaren 1969 t/m 1971. Voor 1969 geeft tabel 7-1 de gegevens; voor de jaren 1970 en 1971 zij verwezen naar de Macro-Economische Verkenning. Zij duiden op de mogelijkheid van een redelijk evenwicht, waarbij de financieringsproblemen niet te groot behoeven te zijn. Ongetwijfeld draagt de geleidelijke bevrijding van de bedrijfsinvesteringen van de omzetbelasting hiertoe bij.

Intussen is de ondergetekende zich zeer wel bewust van het nadrukkelijk voorwaardelijke karakter van deze prognoses. Betrekkelijk geringe verschuivingen kunnen het beeld snel ongunstiger maken. Een sterkere expansie kan met hogere particuliere investeringen gepaard gaan. Voorts is er de drang tot hogere gemeentelijke investeringen.

Ook bij de besparingen moet aan zekere voorwaarden worden voldaan. Met name zou een sterkere loonstijging de besparingen opnieuw onder druk zetten. Daarbij is ook van belang te bedenken dat een voldoende peil van besparingen bij het Rijk en daarmee de gewenste vermindering van zijn financieringsbehoefte mede afhankelijk zullen zijn van de belastingopbrengsten; dit wil onder meer zeggen dat van veel belang is, dat de progressiefactor, waarvan bij de berekening van de begrotingsruimte is uitgegaan, ook in werkelijkheid optreedt. Zoals bekend is, kunnen hier inkomensverschuivingen van grote invloed zijn. De bevredigende spaarquote die voor de komende jaren kan voortvloeien uit een ontwikkeling zoals in de Macro-Economische Verkenning 1969-1971 is verondersteld, is niet in de laatste plaats afhankelijk van een realisering van de in die Verkenning aangenomen inkomensverhoudingen.

Wat de overheidsfinanciën betreft is allereerst van betekenis, dat in de komende jaren een vermindering van het te financieren tekort van het Rijk met meer dan 200 miljoen moet worden verwezenlijkt door het ten laste van de begrotingsruimte van 1970 en 1971 brengen van telkens 75 miljoen wegens sanering van het tekort van het Gemeentefonds in 1968 alsmede door een volledige inhaal in die jaren van de overschrijding van de begrotingsruimte van 1968.

Daarnaast zal het noodzakelijk zijn, dat het nieuwe tekort van het Gemeentefonds door passende maatregelen wordt weggewerkt opdat niet in de toekomst voor de dekking daarvan een beroep op besparingen van derden zal moeten worden gedaan.

Tenslotte moet in dit verband ook de sanering van de financiële positie van de drie grote gemeenten worden genoemd. Daartoe worden thans maatregelen voorgesteld. Wanneer men bedenkt, dat de tekorten op de Gewone Dienst van deze drie gemeenten tezamen thans bijna 200 miljoen belopen, blijkt, dat een succesvolle sanering een wezenlijk en onmisbaar element in de verbetering van ons financieel bestel moet zijn.

Ad b. Het tweede facet van de meerjarenontwikkeling van de rijksfinanciën is de afweging van de totale uitgavenstijging tegen de belastingdruk die daardoor noodzakelijk wordt. Het kabinet heeft een keuze gedaan die ertoe leidt, dat de belastingdruk geleidelijk verder stijgt. De blijkens de grafiek in hoofdstuk 5 reeds sedert 1963 opgaande lijn wordt daarmee doorgetrokken. De verzwarende vloei in de eerste plaats hieruit voort, dat niet alleen de gehele proportionele stijging van de belastingopbrengst maar ook de progressieopbrengst, voor zover deze voortvloeit uit de reële stijging van het nationale inkomen, voor uitgavenverhoging wordt aangewend. Daarenboven zijn in 1968 en 1969 additionele belastingverzwaringen noodzakelijk gebleken, in het bijzonder tegenover de in 1968 tot stand gekomen

2. De conjuncturele impuls van de rijksfinanciën in 1967, 1968 en 1969

In de tabellen van deze bijlage wordt een berekening gegeven van de conjuncturele impuls van de begrotingen in 1967 t/m 1969, d.w.z. van de invloed die van de rijksfinanciën uitgaat op de effectieve vraag in onze economie. Deze impuls wordt afgemeten aan de uitgavenstijging van het ene jaar op het andere, aan de wijzigingen van het belastingregime en aan de omvang van de progressie-opbrengst van de belastingen. Een stimulerende invloed gaat uit van een uitgavenstijging en van een belastingverlaging, een remmende werking is het gevolg van een belastingverhoging en het progressie-element in de belastingen.

Wat de stijging van de uitgaven betreft is het gewenst, een aantal posten, waarvan het bestedingseffect nihil of zeer gering is, buiten beschouwing te laten. De eerste tabel geeft van deze correcties een overzicht alsmede van de uitgavenstijgingen die dan resteren. Deze laatste zijn in de tweede tabel tezamen gebracht met de reeds genoemde belastinggegevens (de laatste vóór aftrek van de aandelen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds). Boven-

dien is een globaal bedrag opgenomen als uitwerking van een in 1967 genomen maatregel ten aanzien van de nadere voorlopige aanslagen in de inkomstenbelasting die, alleen voor dat jaar, tot extra opbrengst leidde. De absolute bedragen van de impulsberekening zijn ten slotte uitgedrukt in een percentage van de uitgaven van het voorafgaande jaar.

Voor 1967 beloopt de aldus berekende impuls $8\frac{1}{2}\%$, d.w.z. de wijzigingen aan de uitgaven- en de belastingkant samen kunnen qua invloed worden gelijkgesteld aan die van een uitgavenstijging van die omvang. De toeneming van het nationale inkomen was groter. Bijna de helft hiervan was echter een louter nominaal accres; naar volume gemeten steeg het nationale inkomen met $5\frac{1}{2}\%$. Ook de uitgavenstijging bevatte evenwel een nominale component: een kwart betrof algemene salarisverhogingen. Voorts hebben de niet-belastingmiddelen nog een zeker tegenwicht gegeven. Per saldo is er in 1967 van de rijksfinanciën toch een stimulerende werking uitgegaan. De werkgelegenheidsmaatregelen hebben daarbij mede een

Stijging van de rijksuitgaven

	Rekening 1966	Vermoedelijk beloop 1967	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp- begroting 1969
Totaal van de uitgaven van de rijksbegroting	18 773	20 935	24 133	26 093
Uitgaven Rijkswegenfonds ¹⁾	112	173	205	220
	18 885	21 108	24 338	26 313
Correcties:				
a. Bruto aflossingen gevestigde schuld	565	560	563	588
b. Transacties met het Internationale Monetaire Fonds .	203			
c. Enkele transacties in de kapitaalsfeer	50	54	150	
d. Investerings op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs			55	349
e. Verschuiving van uitgaven van de gemeenten naar het Rijk als gevolg van het in werking treden van de A.W. B.Z.			313	383
	818	614	1 081	1 320
	18 067	20 494	23 257	24 993
		18 067	20 494	23 257
Toeneming		2 427	2 763	1 736

¹⁾ Voor zover zij de bijdrage van de rijksbegroting overtreffen.

1) "gefinancierd met openbare schuldbijdragen"
5 andere middelen

Conjuncturele aspecten van de begroting

	1967	1968	1969	1967	1968	1969
				In procenten van de uitgaven van het voorgaande jaar		
Uitgavenstijging	2 430	2 760	1 740	13,4	13,4	7,5
Belastingverhogingen	380	40	250	2,1	0,2	1,1
Wijziging begrotingssaldo door beleidsbeslissingen	2 050	2 720	1 490	11,3	13,2	6,4
Hogere opbrengst door progressie	310	230	150	1,7	1,1	0,6
Meerdere opbrengst door eerdere correctie van tot te laag bedrag opgelegde voorlopige aanslagen inkomstenbelasting. .	200	— 200	—	1,1	—1,0	
Netto impuls.	1 540	2 690	1 340	8,5	13,1	5,8
Stijging nationaal inkomen in %						
tegen marktprijzen				10,0	9,1	8,4
tegen factorkosten				9,6	7,9	7,5

rol gespeeld. In de toen bestaande omstandigheden – een aarzende conjunctuur ondanks een relatief groot volume-acces van het nationale produkt, dat echter mede was bepaald door incidenteel gunstige weersomstandigheden – was een stimulerende werking ook op haar plaats.

In 1968 is de uitgavenstijging aanzienlijk groter dan vorig jaar was voorzien. De oorzaken daarvan zijn in § 2.2 van deze miljoenennota geanalyseerd. Afgezien van de transacties in de kapitaalsfeer, die in dit verband grotendeels als niet relevant zijn beschouwd, bleken de belangrijkste oorzaken te liggen in de werkgelegenheidsmaatregelen en in sterkere salarisstijgingen. De nominale impuls, uitgaande van de uitgavenkant van de begroting is hierdoor aanzienlijk groter geworden (13,4 % tegen een aanvankelijke schatting van ruim 7½ %). De tegenkrachten aan de belastingzijde zijn per saldo gering. Ook hier doet zich een verschil met vorig jaar voor, toen werd berekend, dat met belastingverhogingen een aanmerkelijk groter bedrag zou zijn gemoeid. De verklaring is enerzijds gelegen in de in de laatste maanden van 1967 tot stand gekomen uitbreiding van de investeringsfaciliteiten, die in bovenstaande tabel is verwerkt, terwijl daarnaast, door de hogere raming van de inkomstenbelasting, de kwantitatieve betekenis van de tariefverlaging van medio 1967 ook hoger moest worden geraamd. De netto impuls die resulteert is dus relatief groot. Wel staat hiertegenover, dat de stijging van de niet-belastingmiddelen van 1967 op 1968 relatief groot was, doch al met al gaat dit jaar van de rijksfinanciën toch een duidelijk expansieve werking uit, waardoor het conjuncturele herstel wordt versterkt.

Op basis van de ontwerp-begroting kan voor 1969 een netto impuls worden berekend van 5,8 %. De geraamde uitgavenstijging t.o.v. de vermoedelijke uitkomsten van 1968 wordt dan aanzienlijk geringer dan die in de twee voorgaande jaren. Bovendien is de geschatte remmende werking bij de belastingen ongeveer 1½ % groter dan in 1968. Voor een nadere beoordeling van deze uitkomst zij verwezen naar § 3.6 van deze miljoenennota.

3. De uitgaven 1968 en 1969 voor de onderwerpen van staatszorg verdeeld naar begrotingshoofdstukken

De functionele groepering, die in hoofdstuk 4 van de nota is toegepast, is als volgt uit de verschillende begrotingshoofdstukken opgebouwd.

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
Algemeen bestuur	754	780	846	187	277	188
Hoofdstuk:						
I Huis der Koningin	7	12	7	—	—	—
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	20	21	24	—	—	—
III Algemene Zaken	11	12	13	—	—	—
VII Binnenlandse Zaken	31	31	36	1	2	1
IXB Financiën	509	531	562	8	97	10
XI Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	92	93	93	178	178	177
XII Verkeer en Waterstaat	36	40	44	—	—	—
XIII Economische Zaken	32	32	36	—	—	—
Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	16	8	31	—	—	—
Militaire uitgaven	3 238	3 299	3 482	—	—	—
Hoofdstuk:						
X Defensie	3 169	3 271	3 372	—	—	—
Salaris- en pensioenmaatregelen . .	69	28	110	—	—	—
Buitenlandse betrekkingen	469	454	551	145	158	149
Hoofdstuk:						
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	0	0	0	—	—	—
V Buitenlandse Zaken	437	421	506	4	3	3
VIII Onderwijs en Wetenschappen . . .	12	12	14	—	—	—
IXA Nationale Schuld	—	—	1	—	—	1
IXB Financiën	6	8	7	141	155	145
XII Verkeer en Waterstaat	1	1	1	—	—	—
XIII Economische Zaken	1	1	2	—	—	—
XIV Landbouw en Visserij	8	8	9	—	—	—
XV Sociale Zaken en Volksgezondheid . .	1	1	5	—	—	—
Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	3	2	6	—	—	—
Suriname en Nederlandse Antillen	136	123	90	—	4	64
Hoofdstuk:						
IV Kabinet van de Vice-Minister-President	136	123	90	—	4	64
VII Binnenlandse Zaken	0	0	0	—	—	—
Justitie en politie	1 024	1 088	1 158	—	—	—
Hoofdstuk:						
VI Justitie	609	648	677	—	—	—
VII Binnenlandse Zaken	387	427	432	—	—	—
Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	28	13	49	—	—	—

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
Civiele verdediging	90	103	99	2	0	1
Hoofdstuk:						
III Algemene Zaken	1	2	1	—	—	—
VII Binnenlandse Zaken	45	51	49	—	—	—
IXB Financiën	1	1	1	—	—	—
X Defensie	16	16	13	—	—	—
XI Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.	0	0	0	2	0	1
XII Verkeer en Waterstaat	14	20	20	—	—	—
XIII Economische Zaken	2	2	2	—	—	—
XIV Landbouw en Visserij	5	5	4	—	—	—
XV Sociale Zaken en Volksgezondheid.	6	6	8	—	—	—
XVI Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	—	—	1	—	—	—
Verkeer en waterstaat	1 065	1 107	1 223	1 243	1 332	1 388
Hoofdstuk:						
XII Verkeer en Waterstaat	1 058	1 103	1 211	1 243	1 332	1 388
XIII Economische Zaken	1	1	—	—	—	—
Salaris- en pensioenmaatregelen.	6	3	12	—	—	—
Handel en nijverheid	496	503	642	30	34	26
Hoofdstuk:						
IXB Financiën	1	1	2	—	—	—
XII Verkeer en Waterstaat	—	—	—	5	5	5
XIII Economische Zaken	492	501	636	25	29	21
Salaris- en pensioenmaatregelen	3	1	4	—	—	—
Landbouw en visserij	755	774	851	171	173	193
Hoofdstuk:						
IXB Financiën	9	9	8	—	—	—
XII Verkeer en Waterstaat	20	21	22	63	68	74
XIV Landbouw en Visserij	718	741	810	108	105	119
Salaris- en pensioenmaatregelen	8	3	11	—	—	—
Onderwijs en wetenschappen	5 393	5 702	6 391	377	400	386
Hoofdstuk:						
V Buitenlandse Zaken	1	1	1	—	—	—
VII Binnenlandse Zaken	583	683	505	—	—	—
VIII Onderwijs en Wetenschappen	4 506	4 780	5 454	365	388	369
XII Verkeer en Waterstaat	11	12	13	—	—	—
XIV Landbouw en Visserij	137	142	162	12	12	17
XV Sociale Zaken en Volksgezondheid.	19	20	20	—	—	—
XVI Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.	5	5	5	—	—	—
Salaris- en pensioenmaatregelen.	131	59	231	—	—	—
Cultuur en recreatie	494	500	567	0	0	0
Hoofdstuk:						
IXB Financiën	3	3	3	—	—	—
XI Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.	15	12	11	—	—	—
XII Verkeer en Waterstaat	1	1	1	—	—	—

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969	Oorspronkelijk vastgesteld 1968	Vermoede-lijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969
XVI	Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	469	482	545	0	0	0
	Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	6	2	7	—	—	—
Sociale voorzieningen		2 660	2 686	2 999	3	3	2
Hoofdstuk:							
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	2	2	2	—	—	—
III	Algemene Zaken	0	0	0	—	—	—
IV	Kabinet van de Vice-Minister-President	0	0	0	—	—	—
V	Buitenlandse Zaken	3	3	2	—	—	—
VI	Justitie	11	11	16	—	—	—
VII	Binnenlandse Zaken	528	543	551	—	—	—
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	5	8	7	—	—	—
IXB	Financiën	5	6	6	—	—	—
XI	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	1	1	1	—	—	—
XII	Verkeer en Waterstaat	2	3	3	—	—	—
XIII	Economische Zaken	36	37	36	—	—	—
XIV	Landbouw en Visserij	5	5	5	—	—	—
XV	Sociale Zaken en Volksgezondheid . .	1 612	1 722	1 805	—	—	—
XVI	Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	299	328	350	3	3	2
XVII	Onvoorziene uitgaven	100	—	151	—	—	—
	Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	51	17	64	—	—	—
Volksgezondheid		222	232	247	2	2	5
Hoofdstuk:							
V	Buitenlandse Zaken	2	2	1	—	—	—
XV	Sociale Zaken en Volksgezondheid . .	217	228	238	2	2	5
	Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	3	2	8	—	—	—
Volkshuisvesting		370	412	437	2 102	2 122	2 002
Hoofdstuk:							
XI	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	369	412	435	2 102	2 122	2 002
	Salaris- en pensioenmaatregelen . . .	1	0	2	—	—	—
Oorlogsschade		12	18	10	—	—	—
Hoofdstuk:							
IXA	Nationale Schuld	0	0	0	—	—	—
IXB	Financiën	6	12	5	—	—	—
XI	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	3	3	4	—	—	—
XII	Verkeer en Waterstaat	3	3	1	—	—	—
Nationale schuld (aflossingen verminderd met afschrijvingen).		1 242	1 284	1 432	393	393	397
Hoofdstuk:							
IXA	Nationale Schuld	1 242	1 284	1 432	393	393	397
Afschrijvingen		170	170	190	—	—	—
Hoofdstuk:							
IXA	Nationale Schuld	170	170	190	—	—	—

4. De uitgaven en de ontvangsten 1964 - 1969, ingedeeld naar economische groepen

In deze bijlage zijn de uitgaven en ontvangsten van het Rijk ingedeeld naar economische groepen; deze indeling ligt eveneens ten grondslag aan de nationale rekeningen en de centraal-economische plannen.

A. Indeling in hoofdgroepen

Uitgaven	1964	1965	1966	1967	1968	1969
	Rekening	Rekening	Voorlopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
1. Consumptieve bestedingen	4 333	4 648	4 985	5 737	6 209	6 680
2. Rente en bijdragen in verliezen	731	835	943	1 176	1 496	1 669
3. Prijsverlagende subsidies	406	427	417	399	222	315
4. Inkomensoverdrachten	6 645	8 075	9 368	10 428	12 372	13 329
5. Investerings	846	1 054	1 138	1 344	1 613	1 781
6. Vermogensoverdrachten	1 103	1 145	1 256	1 473	1 877	2 395
7. Kredietverlening en deelnemingen	1 696	2 281	2 582	2 470	2 812	2 534
8. Staatsschuld en ontminting	571	605	565	560	563	588
	16 331	19 070	21 254	23 587	27 164	29 291

Ontvangsten	1964	1965	1966	1967	1968	1969
	Rekening	Rekening	Voorlopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
1. Verkoop van goederen en diensten	308	295	321	372	446	423
2. Rente en exploitatiewinsten	363	409	479	624	829	942
3. Kostprijsverhogende belastingen	5 861	6 536	7 370	8 345	9 814	10 813
4. Inkomensoverdrachten	7 951	9 595	10 543	11 380	12 563	13 742
5. Desinvesteringen	17	12	24	17	9	9
6. Vermogensoverdrachten	430	470	400	305	412	443
7. Aflossing van verleende kredieten en liquidatie van deelnemingen	92	433	85	327	175	181
8. Staatsschuld en aanmuntingen	30	38	34	25	104	198
Saldo	1 279	1 282	1 998	2 192	2 812	2 540
	16 331	19 070	21 254	23 587	27 164	29 291

B. Indeling in subgroepen**1. Consumptieve bestedingen**

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
10, 11 en 12 minus M 10, M 11 en M 12	Lonen en salarissen, inclusief sociale lasten	2 471	2 810	3 165	3 586	3 854	4 154
14, 16 en 17	Aankoop van goederen en diensten	1 707	1 651	1 588	1 860	2 029	2 125
15	Bijdragen aan bedrijven en aan instellingen zonder winstoogmerk werkzaam t.b.v. bedrijven	155	187	232	291	326	401
		4 333	4 648	4 985	5 737	6 209	6 680
		Ontvangsten					
16	Verkoop van goederen en diensten	308	295	321	372	446	423
	Saldo	4 025	4 353	4 664	5 365	5 763	6 257
		4 333	4 648	4 985	5 737	6 209	6 680

2. Rente, bijdragen in verliezen en aandeel in winsten

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
20	Rente en kosten gevestigde binnenlandse staats- schuld	535	575	613	731	868	962
21 minus M 91	Rente en kosten gevestigde buitenlandse staats- schuld	13	11	10	9	10	9
22	Rente en kosten vlottende binnenlandse staats- schuld	169	235	303	336	406	462
23	Rente en kosten vlottende buitenlandse staats- schuld	—	—	—	—	—	—
24	Rente en kosten van overige schulden.	—	—	—	—	—	—
27	Bijdragen in exploitatieverliezen	14	14	17	100	212	236
		731	835	943	1 176	1 496	1 669

Code	Omschrijving	Ontvangsten					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
20	Rente van door het Rijk aangehouden gevestigde staatsschuld.	2	3	3	2	2	—
24 excl. 24.8	Rente van langlopende vorderingen op het binnen-land	208	239	303	388	528	609
24.8	Rente van langlopende vorderingen op het buiten-land	3	2	3	5	8	14
25 excl. 25.8 en 29	Rente van kortlopende vorderingen op het binnen-land	4	11	15	10	6	5
25.8	Rente van kortlopende vorderingen op het buiten-land	1	4	6	4	4	6
27	Aandeel in exploitatiewinsten	145	150	149	215	281	308
	Saldo	368	426	464	552	667	727
		731	835	943	1 176	1 496	1 669

3. Prijsverlagende subsidies en kostprijsverhogende belastingen

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
30 minus M 30	Saldo van subsidies en heffingen via het Land- bouw-Egalisatiefonds	387 ✓	404	389 ✓	366 ✓	180 ✓	242
31	Huurverlagende subsidies, rechtstreeks aan woningexploitanten	15 ✓	18	22 ✓	27 ✓	36 ✓	66
32 minus M 32 37.2	Saldo van overige subsidies en heffingen. Ten laste van het Rijk komende kostprijsver- hogende belastingen, te betalen aan de overige publiekrechtelijke lichamen	— 4 ✓	— 5	— 6 ✓	— 6 ✓	— 6 ✓	— 7
	Saldo	5 455	6 109	6 953	7 946	9 592	10 498
		5 861	6 536	7 370	8 345	9 814	10 813
		Ontvangsten					
37	Kostprijsverhogende belastingen:						
	ten bate van het Rijk.	5 020	5 531	6 218	6 974	8 212	9 070
	ten bate van het Rijkswegenfonds	—	75	85	167	200	215
	ten bate van de overige publiekrechtelijke licha- men ¹⁾	841	930	1 067	1 204	1 402	1 528
		5 861	6 536	7 370	8 345	9 814	10 813
¹⁾ Waaronder grondbelasting respectievelijk		83	85	88	92	95	97

5. Investerings

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
50	Investerings in grond en civiele gebouwen (bin- nenland)	99	174	154	174	221	209
51, 52 en 53	Weg- en waterbouwkundige werken, landaanwin- ning, landontginning e.d.	696	831	934	1 113	1 315	1 489
57	Inrichting, uitbreiding en vernieuwing	45	48	49	56	76	82
58	Overige investeringen.	6	1	1	1	1	1
		846 ✓	1 054	1 138	1 344	1 613	1 781
		Ontvangsten					
50	Verkoop van grond en civiele gebouwen (binnen- land).	10	12	24	17	9	9
57 en 58	Overige desinvesteringen	7	—	—	—	—	—
	Saldo	829	1 042	1 114	1 327	1 604	1 772
		846	1 054	1 138	1 344	1 613	1 781

6. Vermogensoverdrachten

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
60	Garantieverblijdingen	47✓	41	62 ✓	73 ✓	79 ✓	66
	Oorlogsschadevergoedingen:						
61.2	aan de overige publiekrechtelijke lichamen . .	22✓	22	10 ✓	5 ✓	5 ✓	5
61.3	aan bedrijven	4✓	9✓	5 ✓	4 ✓	4 ✓	4✓
61.4	aan gezinnen	7✓	10	10 ✓	5 ✓	5 ✓	5
	Rampschadevergoedingen:						
62.2	aan de overige publiekrechtelijke lichamen . .	1✓	1	2 ✓	2 ✓	3 ✓	2
62.3	aan bedrijven	1✓	—	—	—	—	—
	Woningbouwpremies:						
63.2	aan c.q. via de overige publiekrechtelijke licha- men	5 ✓	5	5 ✓	5 ✓	20 ✓	40
63.3	rechtstreeks aan exploitanten	66✓	62✓	49 ✓	41 ✓	59 ✓	30
	Investeringsbijdragen:						
65.20/22, 65.28, 65.29, 66.20/22, 66.28 en 66.29	aan gemeenten, provincies en waterschappen .	137✓	142	146 ✓	222 ✓	334 ✓	478
66.23	aan rechtspersoonlijkheid bezittende openbare instellingen voor wetenschappelijk onderwijs . .	208✓	245	317 ✓	400 ✓	377 ✓	362
66.24	aan instellingen voor bijzonder onderwijs . . .	70✓	70	77 ✓	93 ✓	138 ✓	398
66.3	aan bedrijven en instellingen zonder winstoog- merk werkzaam t.b.v. bedrijven	81✓	88 ✓	110 ✓	113 ✓	181 ✓	218 ✓
66.5	aan instellingen zonder winstoogmerk werk- zaam t.b.v. gezinnen	23 ✓	34	37 ✓	51 ✓	50 ✓	77
	Overige vermogensoverdrachten:						
68.1	aan sociale fondsen	—	—	—	—	—	117
68.2	aan de overige publiekrechtelijke lichamen . .	17 ✓	28	46 ✓	50 ✓	105 ✓	85
68.3	aan bedrijven	15 ✓	30 ✓	33 ✓	38 ✓	38 ✓	34
68.5	aan instellingen zonder winstoogmerk werk- zaam t.b.v. gezinnen	84✓	66	19 ✓	27 ✓	28 ✓	23
68.6	aan pensioenfondsen	274 ✓	277	310 ✓	310 ✓	317 ✓	332
66.8 en 68.8	aan het buitenland	41 ✓	315	18 ✓	34 ✓	134 ✓	119
		1 103	1 145	1 256	1 473	1 877	2 395
Code	Omschrijving	Ontvangsten					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
60	Ontvangsten wegens door het Rijk aangegane garantieverblijdingen	14	21	22	18	19	21
61	Netto-opbrengst van aan het Rijk vervallen ver- mogensobjecten	23	36	36	13	34	1
	Investeringsbijdragen:						
65.2 en 66.2	van de overige publiekrechtelijke lichamen . .	21	12	38	10	77	101
65.3	van bedrijven	6	10	9	—	—	—
65.8 en 66.8	van het buitenland	47	40	43	48	67	84
	Successierechten:						
67	ten bate van het Rijk.	203	222	191	184	184	202
	ten bate van de overige publiekrechtelijke lichamen	33	36	32	31	31	33
68	Overige vermogensoverdrachten:						
	binnenland	1	1	1	1	—	1
	buitenland	82	92	28	—	—	—
	Saldo	673	675	856	1 168	1 465	1 952
		1 103	1 145	1 256	1 473	1 877	2 395

7. Kredietverleningen en deelnemingen

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
Kredietverlening:							
70.2 en 72.2	aan de overige publiekrechtelijke lichamen (voornamelijk leningen woningwetbouw) .	1 103 ✓	1 399	1 812	2 073	2 127	2 007
70.30, 70.70, 72.30 en 72.70	aan bedrijven en financiële instellingen: staatsbedrijven en financiële staatsinstellingen.	213 ✓	258	327	131	215	168
70.31, 70.71, 72.31 en 72.71	andere bedrijven en financiële instellingen . .	53 ✓	73	78	158 147	182	105
70.4/5 en 72.4/5	aan gezinnen	33 ✓	40	48	31	50	46
70.8 en 72.8	aan het buitenland	189 ✓	199	28	29	125	154
Deelnemingen:							
71.31	bedrijven (binnenland)	20 ✓	70	61	10	76	—
71.71	financiële instellingen.	6 ✓	—	—	9	—	—
71.8	internationale organisaties	79 ✓	242	228	39	37	54
		1 696	2 281	2 582	2 470	2 812	2 534
Ontvangsten							
70.2 en 72.2	Aflossingen van door het Rijk verleende kredieten: door de overige publiekrechtelijke lichamen (leningen woningwetbouw)	56	61	70	84	122	124
70.30, 70.70, 72.30 en 72.70	door staatsbedrijven en financiële instellingen	—	1	1	—	1	1
70.31, 70.71, 72.31 en 72.71	door andere dan staatsbedrijven en financiële staatsinstellingen	10	7	7	10	9	10
70.4/5 en 72.4/5	door gezinnen.	4	5	5	5	6	6
70.8 en 72.8	door het buitenland	14	12	2	150	9	12
Liquidatie van en terugbetalingen op deelne- mingen:							
71.31/71.71	in bedrijven en financiële instellingen (binnen- land).	8	347	—	—	28	28
71.88	in internationale organisaties	—	—	—	78	—	—
	Saldo	1 604	1 848	2 497	2 143	2 637	2 353
		1 696	2 281	2 582	2 470	2 812	2 534

8. Staatsschuld

Code	Omschrijving	Uitgaven					
		1964	1965	1966	1967	1968	1969
		Reke- ning	Reke- ning	Voor- lopige rekening	Vermoe- delijk beloop	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting
80	Aflossing van gevestigde binnenlandse staats- schuld	521	553	542	560	563	588
81 minus M 91	Aflossing van gevestigde buitenlandse staats- schuld	44	51	23	—	—	—
88	Ontmuntungen	6	1	—	—	—	—
		571	605	565	560	563	588
		Ontvangsten					
87	Opbrengst wegens afstoting van door het Rijk aan- gehouden gevestigde staatsschuld	2	4	4	4	4	56
88	Aanmuntungen	28	34	30	21	100	142
	Saldo	541	567	531	535	459	390
		571	605	565	560	563	588
	Saldo rekeningen 1 tot en met 8	1 279	1 282	1 998	2 192	2 812	2 540

C. Aansluiting aan de begrotingscijfers 1969

De totaalsaldi van uitgaven en ontvangsten volgens deze bijlage stemmen overeen met de begrotings- en rekeningssaldi (vergelijk bijlage 5, onder A). De totalen van uitgaven en ontvangsten zijn echter als gevolg van het toegepaste systeem niet gelijk aan de totalen, die elders in deze nota en de bijlagen zijn vermeld.

De verschillen worden hieronder voor de ontwerp-begroting 1969 toegelicht.

	Uit- gaven	Ont- vangsten	Saldo
Volgens bijlage 4	29 291	26 751	2 540
Volgens ontwerp-begroting 1969	26 093	23 553	2 540
Toe te lichten verschil	3 198	3 198	—

1. De aan het Gemeentefonds en het Provincie-fonds toekomende aandelen in de belastingontvangsten inclusief de grondbelasting en de personele belasting, zijn enerzijds als ontvangsten en anderzijds als belastingoverdrachten aan de overige publiekrechtelijke lichamen opgenomen 3594

2. In plaats van de rijksbijdragen aan het Rijks-wegenfonds zijn de uitgaven en de ontvangsten van het fonds opgenomen 220

3. Binnenlijnse aftrekposten zijn gededaldeerd. Voorbeelden zijn: de bijdragen van de sociale verzekeringsfondsen in de uitgaven van de Belastingdienst en de ontvangsten van andere landen in verband met militaire infrastructuuruitgaven 165

4. Verschillende uitgaven zijn gesaldeerd met ontvangsten. Dit betreft:

a. de posten, die de kapitaalsverhouding met staatsbedrijven betreffen	— 444
b. de bijdragen voor radio en televisie	— 250
c. de diensten met een bedrijfsmatig karakter, zoals Staatsbosbeheer en Domeinen	— 38
d. overige salderingen	— 49
	3198

5. Tienjarenoverzicht 1960-1969

A. Totalen van uitgaven en ontvangsten

	Rekeningcijfers						Voor- lopige rekening- cijfers 1966	Vermoe- delijk beloop 1967	Vermoe- delijke uit- komsten 1968	Ont- werpbe- groting 1969 ¹⁾
	1960	1961	1962	1963	1964	1965				
Gewone Dienst										
Uitgaven	7 646	8 900	9 230	9 839	11 397	13 097	14 579	16 527	19 235	21 227
Ontvangsten	8 815	9 586	9 934	10 820	12 807	14 896	16 354	17 956	20 528	22 511
Saldo	+ 1 169	+ 686	+ 704	+ 981	+ 1 410	+ 1 799	+ 1 775	+ 1 429	+ 1 293	+ 1 284
Buitengewone Dienst										
Uitgaven	1 774	2 278	2 254	2 503	3 066	3 803	4 194	4 408	4 898	4 866
Ontvangsten	585	452	267	495	377	722	421	787	793	1 042
Saldo	-1 189	-1 826	-1 987	-2 008	-2 689	-3 081	-3 773	-3 621	-4 105	-3 824
Gehele Dienst										
Uitgaven	9 420	11 178	11 484	12 342	14 463	16 900	18 773	20 935	24 133	26 093
Ontvangsten	9 400	10 038	10 201	11 315	13 184	15 618	16 775	18 743	21 321	23 553
Saldo	- 20	-1 140	-1 283	-1 027	-1 279	-1 282	-1 998	-2 192	-2 812	-2 540

¹⁾ Inclusief de in tabel 3-4 van de nota genoemde aanvullende posten.

Het thans verwachte saldo van de dienst 1967 is 675 miljoen gunstiger dan in de miljoenennota 1968 werd geraamd. De uitgaven worden thans 275 miljoen lager, de ontvangsten 400 miljoen hoger begijferd. De lagere uitkomst van de uitgaven is voornamelijk toe te schrijven aan overboeking van kredieten naar de begroting 1968 (ontwikkelingshulp 94 miljoen, civiele verdedigingsvoorbereiding 32 miljoen, woningbouwsubsidies en sanering 32 miljoen, waterstaatswerken 127 miljoen, industriebevordering 43 miljoen). Voorts wordt thans met een groot aantal verlagingen gerekend elk voor zich van betrekkelijk geringe omvang en verspreid over de hele begroting. Daar tegenover staat een verhoging van het nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds met 146 miljoen.

De belastingontvangsten worden thans 212 miljoen gunstiger geraamd. Aan aflossingen op deelnemingen in en leningen aan het Internationale Monetair Fonds wordt een bedrag van 223 miljoen verwacht, waarmede in de vermoedelijke uitkomsten - zoals gebruikelijk - nog geen rekening was gehouden. Tegenover een en ander staat dat de aflossingen op leningen ingevolge de Woningwet 42 miljoen bij de verwachting van vorig jaar ten achter zullen blijven. De overige mutaties in de ontvangsten zijn elk voor zich van betrekkelijk geringe omvang.

B. Uitgaven per onderwerp voor staatszorg

Deze uitgaven zijn beïnvloed door taakverschuivingen tussen Rijk en gemeenten. De in 1968 in werking getreden Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten leidde tot een verschuiving van uitgaven (in 1969 circa 380 miljoen) van de gemeenten naar het Rijk. Hiertegenover staat dat de Wet op het voortgezet onderwijs tot gevolg heeft, dat de uitgaven van de desbetreffende investeringen rechtstreeks ten laste van de rijksbegroting komen (in 1969 circa 350 miljoen).

	Rekeningcijfers						Voorlopige rekening- cijfers	Vermoedelijk beloop	Vermoede- lijke uit- komsten	Ontwerp- begroting
	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Algemeen bestuur	539	827 ¹⁾	556	521	571	692	768 743	889	1 057	1 034
Militaire uitgaven	1 717	2 002	2 251	2 309	2 624	2 701	2 833	3 206	3 299	3 482
Buitenlandse betrekkingen:										
a. internationale financiële transacties	113 ²⁾	205 ²⁾	134 ²⁾	22	232 ²⁾	377 ²⁾	231 ²⁾	57	157	145
b. overige uitgaven	142	180	246	142	162	175	256	349	455	555
Suriname en Nederlandse Antillen	40	37	40	62	87	84	41	47	127	154
Justitie en politie (incl. civiele verdediging)	392	488	519	621	670	881	904	1 042	1 191	1 258
Verkeer en waterstaat	730	952	966	1 109	1 270	1 412	1 844	1 930	2 439	2 611
Handel en nijverheid	133	160	187	244	276	386	372 ³⁾	346	537	668
Landbouw en visserij	675	656	664	807	811	909	955	1 096	947	1 044
Onderwijs en wetenschappen	1 884	2 225	2 510	2 834	3 608	4 055	4 738	5 342	6 102	6 777
Cultuur en recreatie						314	340	399	500	567
Sociale voorzieningen	838	1 106 ²⁾	1 117	1 114	1 284	1 579	1 730	2 010	2 689	3 001
Volksgezondheid	76	88	97	111	126	163	173	202	234	252
Volkshuisvesting:										
a. huursubsidies	402	294	231	203	204	211	218	218	280	292
b. leningen woningwetbouw	579	547	625	734	1 093	1 392	1 805	2 064	2 121	2 000
c. overige uitgaven volkshuisvesting	21	25	25	26	48	60	74	91	133	147
Oorlogs- en rampschade	84	65	50	63	114	84	18	11	18	10
Nationale schuld	1 055	1 321 ⁴⁾	1 266 ⁴⁾	1 420 ⁴⁾	1 283	1 425	1 498	1 636	1 847	2 019
Reserve t.b.v. prijsstijging als gevolg van de invoering van de nieuwe omzetbelasting										85
Normering aanschaffingen via Rijksinkoop- bureau										— 8
Totaal van de uitgaven	9 420	11 178	11 484	12 342	14 463	16 900	18 773	20 935	24 133	26 093
Afschrijvingen ⁵⁾	75	78	87	93	103	134	145	162	170	190

¹⁾ Hieronder 293 miljoen wegens het herwaarderingsverlies op goud en vreemde valuta tengevolge van de revaluatie van de gulden.

²⁾ Hieronder wegens deelneming in en verstrekking van leningen aan het Internationale Monetaire Fonds:

in 1960: 67 miljoen; in 1961: 189 miljoen; in 1962: 108 miljoen; in 1964: 218 miljoen; in 1965: 346 miljoen; in 1966: 203 miljoen.

³⁾ Hieronder m.i.v. 1961 wegens annuïteit i.v.m. sanering van het Algemeen burgerlijk pensioenfonds en het Spoorwegpensioenfonds 195 miljoen.

⁴⁾ Hieronder belangrijke bedragen wegens versterkte aflossing op de buitenlandse staatsschuld:

in 1961: 218 miljoen; in 1962: 137 miljoen; in 1963: 256 miljoen.

⁵⁾ Het bedrag van de afschrijvingen wordt in mindering gebracht op de uitgaven wegens aflossing op binnenlandse schuld, zodat het totaal van de uitgaven per saldo niet wordt beïnvloed.

[illegible]

C. De ontvangsten

	Rekeningcijfers						Voorlopige rekening- cijfers 1966	Vermoede- lijk beloop 1967	Vermoede- lijke uit- komsten 1968	Ontwerp- begroting 1969 ¹⁾
	1960	1961	1962	1963	1964	1965				
Gewone Dienst										
Kostprijsverhogende belastingen	3 438	3 673	3 894	4 239	5 020	5 531	6 218	6 974	8 212	9 097
Belastingen op inkomen, winst en vermogen . .	4 790	5 321	5 437	5 719	6 916	8 326	9 051	9 734	10 734	11 699
Aanvullende post met betrekking tot belas- tingen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— 40
Winsten en andere baten van bedrijven	147	135	105	127	104	125	126	182	250	275
Rente	102	121	151	225	218	259	336	410	548	633
Aandeel in de opbrengst van de omroepbijdra- gen en opbrengst radio- en televisiereclame	61	79	73	83	102	124	127	176	201	250
Ontvangsten van de Dienst der Domeinen . . .	31	33	35	37	59	67	81	81	150	74
Opbrengst heffing van huurders van woning- wetwoningen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70
Overige ontvangsten	246	224	239	390 ²⁾	388 ²⁾	464 ³⁾	415	399	433	453
Totaal Gewone Dienst	8 815	9 586	9 934	10 820	12 807	14 896	16 354	17 956	20 528	22 511
Buitengewone Dienst										
Ontvangen aflossingen en bij het Rijk belegde gelden	514	405	222	375	250	289	290	658 ³⁾	512	679
Overige ontvangsten (incl. ontvangsten wegens aflevering munt en bijdragen in de kosten van waterstaatswerken)	71	47	45	120	127	433 ⁴⁾	131	129	281	363
Totaal Buitengewone Dienst	585	452	267	495	377	722	421	787	793	1 042
Totaal Gehele Dienst	9 400	10 038	10 201	11 315	13 184	15 618	16 775	18 743	21 321	23 553

¹⁾ Inclusief de in tabel 3-4 genoemde aanvullende ontvangstpost.

²⁾ Waarvan uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financieel Verdrag voor resp. 90,82 en 91 miljoen.

³⁾ Waarvan 223 miljoen aflossing door het Internationale Monetair Fonds.

⁴⁾ Waarvan 340 miljoen wegens verkoop aandelen Breedband.

6. Binnenlijnse verplichtingenramingen in de begroting

In dit overzicht wordt, ter voldoening aan een toezegging bij de algemene financiële beschouwingen over de begroting 1968 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, een beeld gegeven van de mate, waarin de begrotingen van komende jaren reeds zijn of nog zullen worden belast als gevolg van machtigingen, die binnenlijns in de opeenvolgende begrotingen zijn gegeven respectievelijk worden aangevraagd tot het aangaan van verplichtingen ten laste van latere jaren.

De binnenlijnse raming van verplichtingen vindt slechts toepassing bij een beperkt aantal begrotingsposten, in hoofdzaak investeringen betreffende. Aan het hier gegeven overzicht kunnen daarom geen gevolgtrekkingen worden verbonden met betrekking tot de ontwikkeling van de rijksuitgaven in de komende jaren in hun totaliteit. Een groot aantal lopende verplichtingen, die eveneens de begrotingen van komende jaren belasten en wel tot zeer aanzienlijke bedragen zoals die met betrekking tot personeelsuitgaven¹⁾, rente en aflossing op de nationale schuld en rechtstreeks uit bepaalde wetten voortvloeiende uitgaven (pensioenwetten, onderwijswetten, Wet Uitkeringen Wegen, Wet op het Rijkswegenfonds), huren, pachten enz., vallen buiten dit overzicht, dat zich beperkt tot die verplichtingen, die binnenlijns in de begroting zijn geraamd.

Wat de mate van binding betreft zij erop gewezen, dat de in dit overzicht bedoelde verplichtingen niet steeds zodanig vastliggen, dat zij, vooral op langere termijn, niet vatbaar zouden zijn voor wijziging of annulering. Overigens geldt ook voor het personeelsbestand alsmede voor de wetten, waaruit verplichtingen voor komende jaren voortvloeien, dat zij vatbaar zijn voor wijziging, hetgeen echter in het algemeen niet snel doorwerkt in de uitgaven.

De uitgavenbedragen sub B voor de verschillende jaren tezamen genomen stemmen niet steeds overeen met de in de laatste kolom vermelde bedragen, waartoe in de oorspronkelijke begroting 1968 machtiging tot het aangaan van verplichtingen is verleend. Voor een aantal begrotingsposten zullen de verleende machtigingen naar de verwachting van het ogenblik niet ten volle worden gebruikt. In het bijzonder geldt dit voor de bouw van particuliere psychopateninstellingen, de subsidies voor scholenbouw en de defensieuitgaven. Daar staat tegenover, dat enkele andere machtigingen, met name die betreffende woningbouwsubsidies, de nieuwbouw door de Rijksgebouwendienst, de aanleg van scheepvaartwegen en havens en de sanering van het midden- en kleinbedrijf, bij suppletoire begroting zullen moeten worden verhoogd.

De bedragen sub C in de kolommen 1970, 1971 en na 1971 corresponderen tezamen met de daarachter vermelde binnenlijnse verplichtingenramingen in de ont-

werp-begroting. In enkele gevallen blijft de op dit ogenblik meest reële verwachting omtrent de realisatie ten achter bij de gevraagde machtiging.

Bij de gevraagde machtigingen tot het aangaan van verplichtingen valt een belangrijke toeneming in 1969 ten opzichte van 1968 te constateren bij de posten voor de aanschaffing van groot materieel voor de marine en de luchtmacht, bij de woningbouwsubsidies en bij de post nieuwbouw door de Rijksgebouwendienst, bij de post voorzieningen voor het stedelijk openbaar vervoer, aanleg van scheepvaartwegen en havens en de Deltawerken alsmede bij de post betreffende de sanering van het midden- en kleinbedrijf. Ook de verplichtingen van het Staatsbedrijf der P.T.T. voor vernieuwing van de bedrijfsmiddelen vertonen een stijging ten opzichte van het lopende jaar.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat de vermelde uitgaven ten laste van 1969 (eerste kolom, A + B + C) tezamen uitkomen op de bedragen, die op de desbetreffende artikelen van de ontwerp-begroting 1969 zijn uitgetrokken. Het bedrag sub C (eventueel tezamen met het nog niet verbonden gedeelte van het bedrag sub B) vormt daarvan het thans nog flexibele deel.

¹⁾ Het totaal van salarissen en sociale lasten, die rechtstreeks of via subsidies ten laste van het Rijk komen bedraagt in 1969 8½ miljard.

Overzicht van verplichtingen

	Uitgaven ten laste van				Verplichtingen-ramingen
	1969	1970	1971	na 1971	
A. Vóór 1968 aangegane verplichtingen					
Algemene Zaken	—	—	—	—	
Buitenlandse Zaken	61	77	76	1	
Justitie	6	4	1	—	
Onderwijs en Wetenschappen.	—	—	—	—	
Financiën	2	—	—	—	
Defensie.	338	266	287	467	
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	548	286	226	455	
Verkeer en Waterstaat.	165	60	35	44	
Economische Zaken.	61	57	27	23	
Landbouw en Visserij	189	169	130	378	
Sociale Zaken en Volksgezondheid	0	0	0	0	
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.	10	10	3	1	
Totaal.	1 380	929	785	1 369	
Rijkswegenfonds	90	20	1	—	
P.T.T..	126	23	11	—	
B. In 1968 aangegaan of nog aan te gaan					
Algemene Zaken	0	—	—	—	0
Buitenlandse Zaken	7	6	3	2	18
Justitie	8	4	3	1	38
Onderwijs en Wetenschappen.	96	8	—	—	300
Defensie.	171	32	7	4	289
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	1 398	363	192	603	1 822 ¹⁾
Verkeer en Waterstaat.	286	136	75	86	509 ¹⁾
Economische Zaken.	30	46	43	119	112 ¹⁾
Landbouw en Visserij	32	60	57	190	339
Sociale Zaken en Volksgezondheid	0	0	0	0	3
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.	9	4	5	4	22
Totaal.	2 037	659	385	1 009	3 452
Rijkswegenfonds	185	50	15	—	400
Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf.	1	—	—	—	1
P.T.T..	275	191	25	25	470
C. In 1969 aan te gane verplichtingen					
Algemene Zaken	—	3	0	—	3
Buitenlandse Zaken	—	5	5	5	23
Justitie	4	7	4	3	18
Onderwijs en Wetenschappen.	133	221	44	—	265
Defensie.	552	289	154	126	569
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	599	1 348	350	865	2 583
Verkeer en Waterstaat.	559	365	211	323	901
Economische Zaken.	22	52	53	182	287
Landbouw en Visserij	9	35	51	215	306
Sociale Zaken en Volksgezondheid	0	0	0	0	3
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.	—	14	8	10	32
Totaal.	1 878	2 339	880	1 729	4 990
Rijkswegenfonds	245	240	100	60	400
Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf.	1	1	—	—	1
P.T.T..	185	340	145	35	520

¹⁾ Bij suppletore begroting zal verhoging van de machtiging worden aangevraagd.

	Uitgaven ten laste van			
	1969	1970	1971	na 1971
A + B + C tezamen				
Algemene Zaken	0	3	0	—
Buitenlandse Zaken	68	88	84	8
Justitie	18	15	8	4
Onderwijs en Wetenschappen	229	229	44	—
Financiën	2	—	—	—
Defensie	1 061	587	448	597
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	2 545	1 997	768	1 923
Verkeer en Waterstaat	1 010	561	321	453
Economische Zaken	113	155	123	324
Landbouw en Visserij	230	264	238	783
Sociale Zaken en Volksgezondheid	0	0	0	0
Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk	19	28	16	15
Totaal	5 295	3 927	2 050	4 107
Rijkswegenfonds	520	310	116	60
Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf	2	1	—	—
P.T.T.	586	554	181	60

7. De kasontwikkeling van het Rijk

A. De kasontwikkeling in 1967

De tabel op blz. 114 geeft een overzicht van de ontvangsten en uitgaven van het Rijk op kasbasis in de jaren 1966 en 1967, alsmede gedurende het eerste halfjaar van 1968.

De toeneming van het kastekort wegens begrotings-transacties in 1967 ten opzichte van 1966 met 74 miljoen is de resultante van een stijging van de begrotingsontvangsten met 2232 miljoen en van een toeneming der budgettaire betalingen met 2306 miljoen.

Het accres van de belastingmiddelen met 1858 miljoen (post 1) houdt onder meer verband met de groei van de belastbare inkomens en van de bestedingen. De hiermede samenhangende opbrengststijging werd beperkt als gevolg van de tariefverlaging van de loon- en de inkomstenbelasting per 1 juli 1967. Daartegenover leidde de vervroeging van de correctie van tot een te laag bedrag opgelegde voorlopige aanslagen tot hogere ontvangsten aan inkomstenbelasting. Ook de kostprijsverhogende belastingen namen toe, hetgeen mede een gevolg was van de per 1 januari 1967 in werking getreden dekkingsmaatregelen en van de tariefverhoging van de omzetbelasting per 1 juli 1967.

Tot de relatief grote stijging van de overige begrotingsontvangsten (post 2) droegen transacties met het Internationale Monetair Fonds voor 223 miljoen bij. Hiervan had 145 miljoen betrekking op de aflossing van een in 1964 in het kader van de Algemene Leningsarrangementen verstrekte lening, terwijl 78 miljoen voortvloeide uit aflossing van eerdere guldenstrekkings door derde landen. Voorts werd in 1967 65 miljoen meer ontvangen uit hoofde van rente en aflossing van woningwetleningen dan in het voorafgaande jaar.

In 1967 vonden geen aflossingen van buitenlandse schuld plaats (post 4), omdat deze in vorige jaren vervroegd geschieden.

Afgezien van netto betalingen van 202 miljoen in 1966 uit hoofde van transacties met het I.M.F., bedraagt het accres van de overige begrotingsbetalingen (post 5) ruim 2,5 miljard, tegen een, eveneens voor I.M.F.-transacties gecorrigeerde, toeneming van 1,8 miljard in 1966. De stijging van de begrotingsbetalingen in 1967 is voor globaal 600 miljoen toe te schrijven aan de in dat jaar tot stand gekomen algemene salaris- en pensioenmaatregelen. Deze werkten door in de afzonderlijke uitgavencategorieën. Dit geldt onder meer voor de onderwijsuitgaven die een groei vertoonden van 500 miljoen en voor de militaire kasuitgaven (exclusief die voor civiele verdediging) die met 410 miljoen toenamen tot 3200 miljoen. Andere stijgingen deden zich o.a. voor bij de uitgaven voor Verkeer en Waterstaat (375 miljoen, waarvan 175 miljoen voor betalingen aan provincies ingevolge de Wet Uitkeringen Wegen welke ten dele – voor 70 miljoen – betrekking hebben op een nabetaling over 1966), bij de uitgaven voor Sociale Zaken (330 miljoen, onder meer wegens betaling van 113 miljoen liquiditeits-

voorschotten aan het Algemeen Ouderdomsfonds en van 65 miljoen aan gemeenten ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening) en bij de woningwetleningen (met 257 miljoen tot 2061 miljoen, met name als gevolg van de stijging van de grond- en bouwkosten en van kwaliteitsverbetering van de woningen). Voorts liepen de netto betalingen via het Landbouw-Egalisatiefonds met ruim 120 miljoen op, welke vermeerdering voor ongeveer de helft werd veroorzaakt door voorraadmutaties. Mede als gevolg van een stijging van de verschuldigde rente namen de uitgaven voor de nationale schuld eveneens met ruim 120 miljoen toe. Tenslotte betaalde het Rijk aan de Bank voor Nederlandse Gemeenten 54 miljoen krachtens een eerder verstrekte liquiditeitsgarantie, in verband met tussentijdse aflossing door deze instelling van een rentespaarbrieflening.

Voor een beoordeling uit monetair oogpunt van het budgettaire kastekort en zijn financiering moet dit tekort worden gecorrigeerd voor enige bijzondere posten. Enerzijds moet een aantal posten buiten de eigenlijke budgettaire sfeer in de beschouwing worden betrokken. Dit geldt onder meer voor de wijzigingen in de schuldverhouding met de lagere overheid (post 11) die vrijwel geheel het tekort van het Gemeentefonds betreffen. Anderzijds moeten enkele monetair niet relevante posten worden geëlimineerd, zoals de transacties met het I.M.F. Ook in vorige miljoenennota's zijn correcties van deze aard aangebracht. In het op blz. 115 opgenomen overzicht zijn deze thans zodanig gekozen en gegroepeerd dat saldi resulteren die naar aard en omvang vrijwel overeenkomen met de in de monetair analyse van de Nederlandse Bank gehanteerde begrippen financierings- resp. liquiditeitstekort van het Rijk.

Uit het overzicht op blz. 115 blijkt, dat het financieringstekort van het Rijk in 1967 ca. 425 miljoen groter was dan in het voorafgaande jaar. Anderzijds overtrof het netto beroep op de binnenlandse kapitaalmarkt dat in 1966 met 550 miljoen.

Van het bedrag van 2474 miljoen dat het Rijk in 1967 reëel aan langlopende schuld plaatste (post 6 van de tabel op blz. 114), had 1683 miljoen de vorm van omzetting van op de voorinschrijfrekeningen gereserveerde middelen in drie onderhandse leningen aan de Staat. Doordat de onttrekkingen uit dezen en anderen hoofde het bedrag van de nieuwe reserveringen overtroffen, liep het saldo van deze rekeningen met 298 miljoen terug (post 10). Per saldo kwam derhalve in 1967 2176 miljoen aan langlopende middelen beschikbaar, waarvan 791 miljoen opgenomen op de open kapitaalmarkt en 1385 miljoen via voorinschrijfrekeningen.

Tegenover een liquiditeitstekort in 1967 van 507 miljoen stond een netto afgifte van schatkistpapier van 668 miljoen. Aangezien voor 243 miljoen werd afgelost op papier in de openmarktportefeuille van de Nederlandsche Bank, nam het in de geldmarkt ondergebrachte papier toe met 931 miljoen. Daarnaast werd 223 miljoen van het I.M.F. ontvangen en stegen andere vormen van vlot-

Ontvangsten en uitgaven van het Rijk op kasbasis

Ontvangsten	1966	1967			1968	Betalingen	1966	1967			1968
		1e half- jaar	2e half- jaar	gehele jaar	1e half- jaar			1e half- jaar	2e half- jaar	gehele jaar	1e half- jaar
Budgettaire ontvangsten en betalingen											
1. Belastingen	14 892	7 208	9 542	16 750	7 828	3. Aflossing van langlopende binnen- landse schuld	542	317	242	559	311
2. Overige begrotingsontvangsten . .	1 491	748	1 117	1 865	765	4. Aflossing van langlopende buiten- landse schuld	22	—	—	—	—
	16 383	7 956	10 659	18 615	8 593	5. Overige begrotingsbetalingen . . .	18 002	9 745	10 568	20 313	11 663
Kastekort wegens begrotingstrans- acties	2 183	2 106	151	2 257	3 381		18 566	10 062	10 810	20 872	11 974
	18 566	10 062	10 810	20 872	11 974						
Overige ontvangsten en betalingen											
6. Opneming van langlopende binnen- landse staatsschuld.	1 642	1 637	837	2 474	846	Kastekort wegens begrotingstrans- acties	2 183	2 106	151	2 257	3 381
7. Wijzigingen in de voorinschrijfreke- ningen betreffende deelnemingen in staatsleningen (zie ook post 10)	—	—	115	—	—	10. Wijzigingen in de voorinschrijfreke- ningen betreffende deelneming in staatsleningen (zie ook post 7). .	35	413	—	298	81
8. Netto plaatsing van schatkistpapier	610	594	94	688	1 394	11. Vermindering van de schuld aan pro- vincies en gemeenten (uit hoofde van belastingen) en aan het Pro- vinciefonds en het Gemeentefonds	121	181	126	307	312
9. Wijzigingen in diverse vorderingen en schulden op korte termijn . .	44	187	4	191	666		2 339	2 700	277	2 862	3 774
	2 296	2 418	1 050	3 353	2 906						
Afneming van de liquide middelen van het Rijk	43	282	—	—	868	Toeneming van de liquide middelen van het Rijk	—	—	773	491	—
	2 339	2 700	1 050	3 353	3 774		2 339	2 700	1 050	3 353	3 774

tende schuld, m.n. in samenhang met de storting in 's Rijks schatkist van onbelegde gelden van de Postcheque- en Girodienst, met 88 miljoen. Als gevolg van een en ander namen de liquide middelen van het Rijk per saldo toe met 491 miljoen.

In de miljoenennota 1968 (blz. 13) was de verwachting uitgesproken, dat bij een beroep op de open kapitaalmarkt in de omvang als in feite heeft plaatsgevonden, ca. 950 miljoen van de totale financieringsbehoefte met monetaire middelen zou moeten worden gedekt. Het in 1967 gerealiseerde liquiditeitsstekort van het Rijk ad ruim 500 miljoen is aanzienlijk lager uitgevallen.

De stijging van de begrotingsontvangsten komt vrijwel geheel voor rekening van de belastingmiddelen; deze gaven een accres te zien van 620 miljoen (post 1). Deze toeneming betrof geheel de kostprijsverhogende belastingen – m.n. de omzetbelasting – zulks onder invloed van de voortgezette expansie van de belastbare bestedingen. Ook de per 1 juli 1967 en 1 januari 1968 in werking getreden tariefverhogingen van de omzetbelasting en de per laatstgenoemde datum tot stand gekomen maatregelen met betrekking tot de in- en uitvoer droegen tot de opbrengststijging bij. Bij de directe belastingen werd het gunstige effect voor de ontvangsten van de

Financieringsoverzicht van het Rijk

	1966	1967	1968 1e halfjaar
Kastekort wegens begrotingstransacties		2 183	2 257
Wijziging in de schuldverhouding met de lagere overheid . .	121	307	312
Diverse mutaties	114	— 120	92
	<u>235</u>	<u>187</u>	<u>404</u>
	2 418	2 444	3 785
Te elimineren:			
Aflossing gevestigde binnenlandse schuld	542	559	311
Transacties met het I.M.F. e.d.	201	— 223	739
Overige	57	64	36
	<u>800</u>	<u>400</u>	<u>1 086</u>
Financieringstekort (—)	— 1 618	— 2 044	— 2 699
Kapitaalverkeer met het buitenland	— 93	— 80	— 46
Netto beroep op de binnenlandse kapitaalmarkt:			
— door plaatsing van leningen	1 642	2 474	846
— via voorinschrijfrekeningen	— 35	— 298	— 81
— aflossing van gevestigde schuld	— 542	— 559	— 311
	<u>1 065</u>	<u>1 617</u>	<u>454</u>
Liquiditeitsstekort (—)	— 646	— 507	— 2 291
Gefinancierd door:			
— netto plaatsing van schatkistpapier	610	688	1 394
— netto toeneming van andere vlottende schuld	— 7	310	29
— afneming van de liquide middelen van het Rijk	43	— 491	868

Afgezien van het feit, dat beide grootheden niet geheel vergelijkbaar zijn, kan het verschil voornamelijk worden toegeschreven aan een geringer tekort van het Gemeentefonds, aan geringere disposities van het E.E.G.-Ontwikkelingsfonds en aan een groter bedrag aan reserveringen op de voorinschrijfrekeningen dan destijds kon worden voorzien.

B. De kasontwikkeling in het eerste halfjaar 1968.

Zoals uit de eerste tabel blijkt, resulteerde de budgettaire kasontwikkeling van het Rijk in het eerste halfjaar 1968 in een tekort van 3381 miljoen of 1275 miljoen meer dan dat over de eerste zes maanden van 1967. De begrotingsontvangsten lagen 637 miljoen en de budgettaire betalingen 1912 miljoen hoger dan de in overeenkomstige periode van het voorafgaande jaar.

verdere groei der belastbare inkomens geheel te niet gedaan door de tariefverlaging van de loon- en inkomstenbelasting per 1 juli 1967 en, wat de inkomstenbelasting betreft, door het enigszins gewijzigde betalingspatroon met betrekking tot oudere belastingjaren.

Indien een netto ontvangst van 145 miljoen in het eerste halfjaar 1967 uit hoofde van transacties met het I.M.F. buiten beschouwing wordt gelaten, bedraagt de stijging van de overige begrotingsontvangsten (post 2) 162 miljoen. Deze toeneming was onder meer het gevolg van hogere ontvangsten wegens rente en aflossing van woningwettelingen (56 miljoen), ontvangsten uit hoofde van exploratievergunningen op het continentaal plat (38 miljoen) en de aflossing door Hoogovens op een in 1965 door het Rijk verleend krediet (27 miljoen).

De grote stijging van de begrotingsbetalingen in het eerste halfjaar 1968 met ruim 1,9 miljard is voor 725

miljoen het gevolg van bijzondere transacties met het I.M.F. In het kader van de Algemene Leningsarrangementen verstrekte het Rijk voor 308 miljoen guldenleningen aan het I.M.F. Daarnaast werd voor 431 miljoen aan bij het I.M.F. berustende notes verzilverd ingevolge guldenstrekkings op het Fonds door derde landen. Met laatstgenoemde transactie was in het eerste halfjaar 1967 slechts 14 miljoen gemoeid. Zonder de betalingen aan het I.M.F. beloopt het accres van de begrotingsuitgaven rond 1,2 miljard. Hogere uitgaven voor salarissen van het overheidsperoneel droegen voor circa 300 miljoen tot deze stijging bij. Ten dele ook door de salarismaatregelen namen de onderwijsuitgaven met 325 miljoen toe tot 2855 miljoen en stegen de militaire kasuitgaven (exclusief civiele verdediging) met 43 miljoen tot 1544 miljoen. Met de uitgaven op het gebied van Sociale Zaken was 239 miljoen meer gemoeid dan in het eerste halfjaar 1967, mede als gevolg van Rijksbijdragen in de uitgaven krachtens de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (134 miljoen), in het Algemeen Ouderdomsfonds (20 miljoen) en ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening (ca. 50 miljoen). De uitgaven voor de nationale schuld vergden 172 miljoen meer, hetgeen mede werd veroorzaakt door een stijging van de verschuldigde rente voor zowel de gevestigde als de vlottende schuld. Voorts namen de woningwetleningen toe met 45 miljoen tot 1005 miljoen en de uitgaven voor Verkeer en Waterstaat met 20 miljoen tot 910 miljoen. De uitgaven via het Landbouw-Egalisatiefonds gaven per saldo slechts een geringe mutatie te zien; hogere uitgaven in verband met voorraadmutaties werden nagenoeg gecompenseerd door van het Europese Ontwikkelings- en Garantiefonds voor de Landbouw ontvangen bijdragen. De krachtens een aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten verstrekte liquiditeitsgarantie verrichte betalingen namen toe met 22 miljoen tot 76 miljoen.

Door de opneming van langlopende binnenlandse staatsschuld (post 6) trok het Rijk een bedrag van reëel 846 miljoen aan, waarvan 249 miljoen werd verkregen uit inschrijvingen op een 6½% staatslening en 597 miljoen uit omzetting van tegoeden op de voorinschrijfrekeningen in een 6½% onderhandse lening. Door deze en andere onttrekkingen enerzijds en nieuwe reserveringen anderzijds verminderden de voorinschrijfrekeningen per saldo met 81 miljoen (post 10). In totaal nam het Rijk derhalve in het eerste halfjaar 1968 per saldo 765 miljoen aan kapitaalmarktmiddelen op, tegen 1224 miljoen in het eerste semester van 1967.

Zoals uit de tweede tabel blijkt, bleven de beschikbare langlopende dekkingsmiddelen in de eerste helft van 1968 ver ten achter bij het in deze periode gerealiseerde financieringstekort van het Rijk. Mede daardoor was het liquiditeitstekort belangrijk groter dan in de overeenkomstige periode van het voorafgaande jaar (resp. 2290 miljoen en 1330 miljoen). In de financiering van dit tekort werd voor een bedrag van 1394 miljoen voorzien door netto plaatsing van schatkistpapier (post 8). Van dit totaal werd netto 724 miljoen rechtstreeks ondergebracht bij de Nederlandsche Bank. Enerzijds werd bruto 739 miljoen aan papier geplaatst, zulks uit hoofde van financiering door de Bank ingevolge een desbetreffende overeenkomst van de eerdergenoemde transacties met het I.M.F., anderzijds werd voor 15 miljoen afgelost op schatkistpapier in de openmarktportefeuille van de Bank. Voorts namen andere vormen van vlottende schuld toe met 768 miljoen, onder meer als gevolg van het opnemen van kasgeldleningen. In de tabel zijn onder deze categorie mede begrepen de uit transacties met het I.M.F. voortvloeiende betalingen ad 739 miljoen. Voor het overige heeft het Rijk ter dekking van zijn financieringsbehoefte moeten interen op zijn bezit aan liquide middelen. Deze daalden daardoor met 868 miljoen. Het verloop van de liquide tegoeden van het Rijk is weergegeven in de volgende tabel.

Liquide middelen van het Rijk

	31 dec. 1965	31 dec. 1966	30 juni 1967	31 dec. 1967	30 juni 1968
Saldo bij de Nederlandsche Bank	394	326	64	775	— 44
Kas-, bank- en girosaldi van comptabelen	318	343	317	385	336
Overige liquide middelen	—	—	6	—	—
Totaal	712	669	387	1 160	292
Wijziging t.o.v. vorige datum	.	— 43	—282	773	—868

8. De nationale schuld

Van 1957 af heeft de nationale schuld zich in stijgende lijn bewogen. Varieerde het jaarlijkse accres sedertdien tot en met 1964 tussen de 100 en 600 miljoen, in de latere jaren is dit accres sterk toegenomen en wel tot 1,2 miljard in 1965; tot 1,6 miljard in 1966 en tot 2,5 miljard in 1967 (zie het hiernavolgende overzicht van de ontwikkeling van de nationale schuld). Deze stijging vloeide hoofdzakelijk voort uit de toeneming van de begrotingstekorten (zie hiervoor bijlage 5). Overigens zij in dit verband verwezen naar de gecomprimeerde staatsbalansen, voorkomende in bijlage 9, waaruit voor de jaren 1965, 1966 en 1967 ondanks de toeneming van de nationale schuld een balansverbetering blijkt van respectievelijk 1846, 1232 en 2296 miljoen. Deze verbetering is in hoofdzaak het gevolg van de overschotten op de Gewone Dienst van de begroting. De tekorten op de Buitengewone Dienst beïnvloeden het saldo van de staatsbalans in beginsel niet omdat daartegenover een toeneming staat van vorderingen – w.o. leningen woningwetbouw – en van nieuwe investeringen.

Sedert begin 1958 tot en met ultimo 1967 is de gevestigde schuld met rond 5,7 miljard gestegen van 12 649 miljoen tot 18 373 miljoen. Het bedrag aan schatkistpapier in omloop is in die periode opgelopen met rond 2,2 miljard en wel van 2782 miljoen tot 4953 miljoen. De overige schuld is afgenomen met 50 miljoen.

Uit een vergelijking van de nationale schuld per 30 juni 1968 met de stand per 30 juni 1967 blijkt, dat gedurende deze periode de totale staatsschuld is gestegen met 3324 miljoen tegen 2063 miljoen in de periode 30 juni 1966 tot 30 juni 1967. Deze stijging vloeit voort uit een toeneming van de binnenlandse schuld.

De liquide middelen en vorderingen op korte termijn zijn in deze periode gestegen met 349 miljoen. De nevenstaande tabel geeft van een en ander een beeld.

Omvang van de nationale schuld

	30 juni 1966	30 juni 1967	30 juni 1968
<i>Binnenlandse staatsschuld</i>			
Gevestigde binnenlandse schuld.	15 545	17 428	18 561
Schatkistpapier in omloop . . .	3 941	4 859	6 347
Muntbiljetten in omloop. . . .	72	47	28
Gemeentefonds en Provinciefonds	—	—	—
Stortingen door rijksfondsen en institutionele beleggers in anticipatie op een uit te geven lening.	1 609	1 215	1 249
Overige binnenlandse schulden op korte termijn	1 646	1 335	2 030
Vergoedingen wegens geleden oorlogsschade (incl. Grootboek voor de Wederopbouw)	46	38	31
Totaal binnenlandse schuld. . .	22 859	24 922	28 246
<i>Buitenlandse staatsschuld</i>			
Gevestigde buitenlandse schuld .	345	345	345
Kortlopende buitenlandse schuld	—	—	—
Totaal buitenlandse schuld. . .	345	345	345
Totaal staatsschuld	23 204	25 267	28 591
<i>Liquide middelen en vorderingen op korte termijn.</i>			
	682	625	974
Staatsschuld per saldo.	22 522	24 642	27 617

De gevestigde binnenlandse schuld is van 30 juni 1967 tot 30 juni 1968 gestegen met 1133 miljoen. In deze periode zijn nieuwe leningen op de open kapitaalmarkt aangegaan tot een totaalbedrag van 500 miljoen en is 1200 miljoen van de voorinschrijfrekeningen omgezet in vaste leningen. Tegenover deze toeneming van in totaal 1700 miljoen staat een daling door periodieke aflossingen en inkoop van in totaal 567 miljoen.

Het bedrag van uitstaand schatkistpapier is in de periode 30 juni 1967 tot 30 juni 1968 gestegen met 1488 miljoen. Bij het publiek is 871 miljoen en bij de Nederlandsche Bank 617 miljoen meer aan papier geplaatst dan afgelost. Ter financiering van trekkingen, welke op het Internationale Monetaire Fonds zijn uitgeoefend, is in de beschouwde periode netto 339 miljoen aan papier bij De Nederlandsche Bank ondergebracht. Het betrof hier de financiering van de trekkingen op het fonds door Canada ad 108,5 miljoen, door Amerika ad 363 miljoen en door onderscheidene andere landen tot een totaalbedrag van 102 miljoen enerzijds en de aflossing van schatkistpapier bij de Bank wegens terugbetalingen in guldens aan het fonds tot een bedrag van 234 miljoen anderzijds. Voorts is ter financiering van de door de Staat onder de Algemene Leningsarrangementen aan het fonds verstrekte leningen ter zake van trekkingen van het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk op het fonds, alsmede van een van Frankrijk overgenomen vordering op het fonds, 308 miljoen papier bij de Bank ondergebracht. Daarentegen is 30 miljoen papier bij de Bank afgelost, welk papier destijds is geplaatst ter financiering van vervroegde aflossing van buitenlandse schuld.

Het uitstaande bedrag aan schatkistpapier op 30 juni 1967 bestond voor 1118 miljoen aan promessen en 3741 miljoen aan biljetten. Gedurende de periode juni 1967 tot juni 1968 is geplaatst aan promessen 2245 miljoen en aan biljetten 1306 miljoen, terwijl in deze periode is afgelost 1214 miljoen aan promessen en 849 miljoen aan biljetten. Op 30 juni 1968 stond derhalve uit 2149 miljoen aan promessen en 4198 miljoen aan biljetten.

De afgifte van schatkistpapier over de toonbank heeft doorlopend opengestaan. De looptijden van de afgegeven promessen varieerden tussen 5 en 12 maanden. Daarnaast zijn schatkistbiljetten afgegeven voor 3 en 5 jaar.

Aanvankelijk werden eveneens 2-jarige biljetten afgegeven, welke afgifte evenwel op 4 augustus 1967 werd gesloten. Vanaf dat tijdstip tot medio november 1967 zijn tijdelijk 14-maands schatkistbiljetten afgegeven.

De afgiftetarieven van de 3- en 5-jarige schatkistbiljetten zijn van resp. $5\frac{5}{16}\%$ en $5\frac{9}{16}\%$ met $\frac{3}{16}\%$ gedaald tot respectievelijk $5\frac{1}{8}\%$ en $5\frac{3}{8}\%$.

De schuld uit hoofde van stortingen door rijksfondsen in anticipatie op een uit te geven lening (voorinschrijfrekeningen) is in de periode 30 juni 1967 tot 30 juni 1968 met 34 miljoen gestegen. Zoals reeds hiervoor vermeld, is 1200 miljoen van deze rekeningen omgezet in vaste leningen en opgenomen onder de binnenlandse gevestigde schuld. De mutaties in de overige posten van de binnenlandse schuld resulteerden per saldo in een stijging van 669 miljoen. De buitenlandse schuld onderging geen veranderingen. De oorspronkelijk gedurende deze periode vervallende aflossingstermijnen op deze schuld zijn namelijk reeds in de jaren 1962 en 1963 vervroegd afgelost.

Overzicht van de ontwikkeling van de nationale schuld sinds 1959

	31-12 1959	31-12 1960	31-12 1961	31-12 1962	31-12 1963	31-12 1964	31-12 1965	31-12 1966	31-12 1967	30-6 1968
Gevestigde binnenlandse schuld	11 539	12 523	12 748	12 953	14 090	14 407	15 015	16 104	18 028	18 561
Schatkistpapier in omloop	3 458	3 078	3 428	3 144	3 200	3 206	3 655	4 265	4 953	6 347
Muntbiljetten in omloop	105	109	68	63	62	65	71	71	34	28
Schuld aan gemeenten en provincies (ter zake van belastingen)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gemeentefonds en Provinciefonds	208	220	114	353	310	239	99	—	—	—
Stortingen door rijksfondsen en institutionele beleggers in anticipatie op een uit te geven vaste lening	823	537	990	1 218	986	1 465	1 663	1 628	1 330	1 249
Overige binnenlandse schulden op korte termijn	593	812	922	1 054	1 083	916	1 070	1 114	1 352	2 030
Vergoedingen wegens geleden oorlogsschade (incl. het Grootboek voor de Wederop- bouw).	266	240	188	134	103	78	55	40	35	31
Vergoedingen wegens geleden watersnood- schade	27	16	7	1	—	—	—	—	—	—
Totaal binnenlandse schuld	17 019	17 535	18 465	18 920	19 834	20 376	21 628	23 222	25 732	28 246
Gevestigde buitenlandse schuld	1 426	1 321	974	770	463	419	367	345	345	345
Vlottende buitenlandse schuld	236	207	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal buitenlandse schuld	1 662	1 528	974	770	463	419	367	345	345	345
Totaal binnenlandse en buitenlandse schuld .	18 681	19 063	19 439	19 690	20 297	20 795	21 995	23 567	26 077	28 591

Toelichtingen op de balanscijfers*Post 1. Kas-, bank- en girosaldi*

Specificatie:

	1966	1967
Nederlandsche Bank	326	775
Postrekening 1	18	35
Overige saldi.	325	350
	669	1 160

*Post 2. Vorderingen op korte termijn en vooruitbetalingen**a. Belastingen*

Als vorderingen wegens belastingen zijn opgenomen de belastingbedragen, welke ultimo 1967 materieel verschuldigd waren.

De samenstelling van het bedrag van 6635 miljoen luidt als volgt:

1. Kohierbelastingen:		
Reeds opgelegd (saldo kohierdebiteuren) . .	1 928	
Nog niet opgelegd (globale schatting):		
over 1966 en voorgaande jaren	650	
over 1967	3 290	
		5 868
2. Niet-kohierbelastingen:		
Omzetbelasting	790	
Loonbelasting	675	
Accijnzen	410	
Successierechten e.d.	175	
		2 050
		7 918
Hierop is in mindering gebracht:		
Aandeel Gemeentefonds en aandeel Provinciefonds	860	
Ultimo 1967 reeds ontvangen, doch nog niet ten gunste van de middelen of van de kohiervorderingen geboekt.	423	
		1 283
		6 635

c. Overige vorderingen en vooruitbetalingen

Deze post, welke is samengesteld uit een groot aantal individuele vorderingen en vooruitbetalingen, is in 1967 vrij aanzienlijk toegenomen, voornamelijk door stijging van de vordering in rekeningcourant met het Staatsbedrijf der P.T.T., stijging van de lopende rente inzake woningbouwleningen, hogere voorschotten op onderwijssubsidies en het ontstaan van een vordering op de Sociale Verzekeringsbank wegens het verstrekken van een voorschot ten behoeve van het Ouderdomsfonds.

Posten 3 en 11. Vorderingen resp. verplichtingen uit hoofde van contracten e.d.

De contractuele vorderingen en verplichtingen van de Ministeries van Defensie en van Verkeer en Waterstaat namen in 1967 toe met resp. 250 miljoen en 350 miljoen.

De balansbedragen per 31 december 1967 bevatten voor de genoemde twee ministeries resp. ca. 1080 miljoen en 1135 miljoen.

*Post 4. Vorderingen op lange termijn**a. Leningen woningwetbouw*

In 1967 werden leningen verstrekt tot een bedrag van 2064 miljoen; aan aflossingen werd in totaal 69 miljoen ontvangen.

b. Overige vorderingen

De balansbedragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	1966	1967
Op derden te verhalen ruil- en herverkavelingskosten.	356	408
Vordering op Indonesië ingevolge de kredietverstrekking 1950 en inzake het aandeel van Indonesië in de opbrengst van de staatslening 1962/1964	276	276
Overige vorderingen op Indonesië.	P.M.	P.M.
Studievoorschotten	229	253
Vordering op Suriname met betrekking tot het tienjarenplan	133	143
Voorschotten aan de Stichting Beheer Landbouwgronden	103	136
Werkfondsvoorschotten	61	59
Vordering op de Stichting voor de ontwikkeling van de machinale landbouw in Suriname.	56	56
Bank voor Nederlandsche Gemeenten wegens liquiditeitsgaranties	—	54
Lening aan Suriname voor de gezondmaking van zijn begroting	46	46
Overige vorderingen	170	248
	1 430	1 679

In 1966 is een overeenkomst gesloten met Indonesië betreffende de tussen Nederland en Indonesië nog bestaande financiële vraagstukken. Deze overeenkomst is nog niet geratificeerd, terwijl de aan derden uit te keren bedragen bedoeld in het wetsontwerp 9193 (R 602) nog niet vaststaan. In verband hiermede zijn de gevolgen van de overeenkomst niet in de Staatsbalans verwerkt.

Aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten is overeenkomstig de in 1952 verleende liquiditeitsgarantie een lening verstrekt voor het bedrag waarvoor door houders van spaarbrieven van de in 1952 geplaatste rentespaarbrieflening om vervroegde aflossing werd gevraagd.

Post 6. Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen

Post 12. Verplichtingen, verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen

Specificatie:

	Deelnemin- gen en leningen (balans- post 6)	Verplich- tingen (balans- post 12)
Internationale Monetaire Fonds	2 018	726
Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling	1 991	1 792
Europese Investeringsbank . . .	259	194
Internationale Ontwikkelings Associatie	160	40
Europese Fonds	109	95
Aziatische Ontwikkelingsbank .	40	36
Overige deelnemingen	33	4
	4 610	2 887

Op de aan het Internationale Monetaire Fonds verstrekte lening werd afgelost 145 miljoen, waardoor het uitstaande bedrag van deze lening verminderde tot 136 miljoen. Het bedrag van de deelneming is in 1967 niet gewijzigd. De verplichting aan het fonds nam toe met 78 miljoen, welk bedrag per saldo werd ontvangen door verzilvering resp. afgifte van „notes”.

De verplichting jegens de Internationale Ontwikkelings Associatie verminderde met een bedrag van 32 miljoen als gevolg van de verzilvering van „notes”.

Post 7. Staatsbedrijven en deelnemingen in ondernemingen

De waardering is in het algemeen gebaseerd op de intrinsieke waarde, zoals deze uit de gepubliceerde balansen van de desbetreffende bedrijven en ondernemingen kan worden afgeleid. In de gevallen dat de Staat een minderheidsdeelneming heeft in een onderneming, waarvan de aandelen aan de beurs genoteerd zijn (Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabrieken N.V., Nederlandsche Middenstandsbank N.V., Koninklijke Zout-Ketjen N.V.) is de beurskoers op de balansdatum als grondslag voor de waardebepaling gebruikt.

Specificatie van het balansbedrag:

	1966	1967
Staatsbedrijf der P.T.T.	3 100	3 540
Rijkspostspaarbank	505	540
	3 605	4 080
N.V. Nederlandse Spoorwegen	2 250	2 150
N.V. Nederlandse Staatsmijnen	875 ¹⁾	930 ¹⁾
Koninklijke Ned. Hoogovens en Staalfabrieken N.V.	168 ²⁾	339 ²⁾
De Nederlandsche Bank N.V.	191	229
Nationale Investeringsbank (Herstelbank) N.V.	206	210
Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	154	181
N.V. Luchthaven Schiphol	165	179
N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	72 ³⁾	81 ³⁾
Nederlandsche Middenstandsbank N.V. . .	40	52
Staatsbedrijf „Artillerie-Inrichtingen” . .	48	48
Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf . . .	30	31
N.V. Nederlandse Gasunie	25 ⁴⁾	30 ⁴⁾
Stoomvaart Maatschappij „Zeeland” . . .	25	26
Overige staatsbedrijven en deelnemingen .	66	79
	7 920	8 645

¹⁾ Inclusief verstrekte lening ad 75 miljoen.

²⁾ Inclusief converteerbare obligaties ad nominaal 42 miljoen.

³⁾ Waarvan nog te storten 42 miljoen, welk bedrag is opgenomen onder balanspost 10d.

⁴⁾ Waarvan nog te storten 10 miljoen (1966), resp. 11 miljoen (1967), welke bedragen zijn begrepen in balanspost 10d.

De mutaties in 1967 betreffen voornamelijk de netto-investeringen ten bedrage van circa 250 miljoen, de toename van reserves ad circa 305 miljoen en een waardeverhoging van circa 260 miljoen; laatstgenoemd bedrag is op de Staatsbalans gereserveerd onder post 15.

Post 8. Onroerende en roerende goederen

De goederen zijn in het algemeen gewaardeerd op de vervangingswaarde. In een aantal gevallen is voor de benadering hiervan uitgegaan van de historische kostprijs welke door middel van indexcijfers is herleid tot de vervangingswaarde.

De afschrijvingen zijn gebaseerd op de geschatte economische levensduur.

Voor zover zich na 31 december 1947 (de datum van de eerste Staatsbalans) resp. na de datum van verkrijging der goederen, belangrijke waardeverhogingen hebben voorgedaan zijn deze gereserveerd op de balans onder post 15.

De samenstelling van het balansbedrag en de mutaties in 1967 blijken uit onderstaand overzicht:

	(Gecorrigeerde) waarde per 31-12-1966	Investerings in 1967	Afschrijvingen in 1967	Waarde per 31-12-1967
Ministerie van Defensie:				
Marine	2 108	126	82	2 152
Landmacht	3 213 ¹⁾	199	246	3 166
Luchtmacht	1 860	277	274	1 863
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	7 916	628	133	8 411
Burgerlijke Rijksgebouwen	1 751	152	21	1 882
Agrarische eigendommen	2 182	97	11	2 268
Diversen	964	97	29	1 032
	19 994	1 576	796	20 774

¹⁾ Dit bedrag is 117 miljoen hoger dan het in de balans 1966 verwerkte bedrag; deze correctie is vrijwel geheel het gevolg van een inmiddels vastgestelde prijsstijging van bepaalde goederen.

Post 10. Schulden op korte termijn

c. Schulden uit hoofde van leveringen, werkzaamheden enz.

Deze schulden worden voornamelijk gevormd door de per 31 december 1967 nog ten laste van de begroting 1967 te betalen bedragen.

d. Diverse schulden op korte termijn

De hieronder opgenomen schulden omvatten een groot aantal posten van uiteenlopende aard, welke – in tegenstelling tot de in post 10c begrepen schulden – niet rechtstreeks voortvloeien uit de uitvoering van de begroting 1967.

Tot de belangrijke mutaties behoren de toeneming van de bij het Rijk belegde reserves van het Staatsbedrijf der P.T.T. van 456 miljoen tot 602 miljoen en van de lopende interest van de Staatsschuld van 362 miljoen tot 467 miljoen.

Post 13. Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op een uit te geven vaste lening

Het bedrag van 1330 miljoen heeft vrijwel geheel betrekking op de stortingen (ingevolge de Beleggingswet) door het Algemeen burgerlijk pensioenfonds.

De mutaties in 1967 bestaan uit:

Deelneming in de 7% onderhandse lening 1966 II, de 6% onderhandse lening 1967 en de 6½% onderhandse lening 1967	1 676
Uitbetalingen ten laste van de gestorte bedragen	130
	1 806
Stortingen ten bedrage van	1 508
Saldo afneming in 1967	298

Post 14. Schulden op lange termijn

a. Geconsolideerde binnenlandse schuld

In het „Algemeen verslag van de stand der Staatsschuld op 31 december 1967” is een specificatie van de ultimo 1967 openstaande leningsbedragen opgenomen.

De mutaties in 1967 worden gevormd door de plaatsing van nieuwe leningen tot een bedrag van 2500 miljoen en amortisatie ten bedrage van 576 miljoen.

b. Buitenlandse schuld

In het hierboven genoemde verslag is ook een specificatie gegeven van de buitenlandse schuld. In 1967 kwamen geen mutaties voor.

c. Verplichtingen betreffende het Algemeen burgerlijk pensioenfonds

De vermindering van de verplichtingen in 1967 bestaat uit de aflossingsbestanddelen van de in 1967 betaalde annuïteiten.

d. Verplichtingen betreffende andere pensioenfondsen

Specificatie:

Spoorwegpensioenfonds	1 082
Algemeen Mijnwerkersfonds	139
Stichting Administratie Indonesische pensioenen	151
	1 372

De verplichtingen jegens het Spoorwegpensioenfonds namen enerzijds toe met de contante waarde van de (nieuwe) annuïteit welke het Rijk met ingang van 1967 aan het fonds is verschuldigd uit hoofde van de Spoorwegpensioenwet (*Stb.* 1967, 138); anderzijds daalde de schuld met het bedrag van de aflossingsbestanddelen der in 1967 betaalde annuïteiten.

De verplichtingen betreffende de beide andere hierboven genoemde instellingen verminderden in verband met de in 1966 gedane betalingen.

e. Verplichtingen betreffende het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds

Het juiste bedrag van het tekort van het fonds bij liquidatie (ingevolge de Liquidatiewet Invaliditeitswetten)

kan thans nog niet worden vastgesteld. In verband hiermede is op de Staatsbalans 1967 het tekort onveranderd met 3 miljard opgenomen.

Post 15. Reserve waardeveranderingen

Voor de mutatie in deze reserve in 1967 moge worden verwezen naar de toelichting bij de balansposten 7 en 8.

Door het Rijk verstrekte garanties

	1966	1967
Export- en importgaranties	3 139	3 420
Garanties inzake door derden verstrekte leningen aan resp. ten behoeve van: het onderwijs:		
nijverheidsonderwijs	1 212	1 449
voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs en opleiding van onder- wijzers en kleuterleidsters	399	418
wetenschappelijk onderwijs	111	160
landbouwonderwijs	58	68
	1 780	2 095
de N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	604	570
de middenstand	336	398
de woningbouw	231	307
ziekenhuizen e.d.	230	270
de N.V. Luchthaven Schiphol	150	228
ontwikkelingslanden buiten het Koninkrijk	162	214
de ontwikkeling van Suriname en de Nederlandse Antillen	165	193
Indonesië (3½% N.I.-Lening 1935, 3% N.I.-Conversielening 1937, 3% N.I.- Lening 1937A)	211	179
de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	189	158
de N.V. Koninklijke Nederlandse Vliegtuigenfabriek „Fokker”	37	51
diverse bedrijven (zgn. bijzondere financieringen en kredieten ex artikel 71 Wet op de Materiële Oorlogsschaden)	41	42
hotels	27	35
de Europese Maatschappij tot financiering van spoorwagematerieel (Eurofima)	20	24
het Borgstellingsfonds voor de Landbouw	20	20
de N.V. Nederlandse Pijpleidingmaatschappij	—	18
de Vincent van Goghstichting	17	16
de emigratie	15	15
de N.V. Nederlands Congresgebouw	10	15
de Ned. Overzeese Financierings Maatschappij N.V.	13	13
overige doeleinden	33	30
	7 430	8 311

Balanssaldo

Het voordelige balanssaldo is in 1967 gestegen met 2296 miljoen. Deze verbetering houdt voor een belangrijk gedeelte verband met het vermoedelijk begrotingsoverschot van de Gewone Dienst 1967, hetwelk 1429 miljoen bedraagt; bijzondere factoren hebben per saldo een voordelige invloed ten bedrage van 867 miljoen op het balanssaldo uitgeoefend.

Laatstgenoemd bedrag kan als volgt worden geanalyseerd:

Voordelig verschil tussen de aan het jaar 1967 toe te rekenen belastingen en de ter zake in het vermoedelijk beloop van het dienstjaar 1967 opgenomen bedragen	648	
Ultimo 1966 te hoog opgenomen verplichtingen wegens nog ten laste van het dienstjaar 1966 te verrichten betalingen (de per 31 december 1967 bekende uitgaven van de Gewone Dienst 1966 bleken nl. lager te zijn dan de vorig jaar geraamde uitgaven)	216	
Toeneming van de reserves van de Staatsbedrijven enz.	306	
Opbrengst van de opcenten op de Motorrijtuigenbelasting ten behoeve van het Rijkswegenfonds (de met deze opbrengst gefinancierde investeringen zijn op de Staatsbalans geactiveerd onder post 8)	167	
Betalingen ten laste van de Gewone Dienst 1967 waarvoor reeds schuldverplichtingen op de balans 1966 waren opgenomen . . .	109	
Correctie van de op de balans 1966 opgenomen belastingvorderingen (achteraf is gebleken dat deze vorderingen te laag waren opgenomen)	100	
		1 546
Uitgaven ten laste van de Buitengewone Dienst, welke niet op de balans zijn geactiveerd (o.a. bijdragen in investeringskosten van instellingen van wetenschappelijk onderwijs) . .	435	
Toeneming van de verplichtingen jegens het Spoorwegpensioenfonds uit hoofde van de Spoorwegpensioenwet	170	
Diversen, per saldo	74	
		679
		867

Ten slotte volgt nog een opstelling, waarin de Staatsbalans ultimo 1967 en de balansen van de vier voorafgaande jaren in gecomprimeerde vorm zijn weergegeven.

Gecomprimeerde staatsbalansen

Activa

	31 dec. 1963	31 dec. 1964	31 dec. 1965	31 dec. 1966	31 dec. 1967
Kas-, bank- en girosaldi	1 353	914	712	669	1 160
Vorderingen op korte termijn en vooruitbetalingen:					
a. belastingen	4 185	4 875	5 579	5 989	6 635
b. overige	1 131	1 556	1 212	1 402	1 957
Vorderingen uit hoofde van contracten e.d., waartegenover verplichtingen staan	1 680	1 177	1 658	1 829	2 436
Vorderingen op lange termijn:					
a. leningen woningwetbouw . . .	3 473	4 523	5 934	7 680	9 675
b. overige vorderingen	957	1 114	1 284	1 430	1 679
Reparatievorderingen op voormalige vijandelijke mogendheden	P.M.	P.M.	P.M.	P.M.	P.M.
Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen	3 970	4 177	4 313	4 747	4 610
Staatsbedrijven en deelnemingen in ondernemingen	6 740	6 955	7 300	7 920	8 645
Onroerende en roerende goederen . .	15 638	17 347	18 674	19 964	20 774
Diverse activa	134	129	124	121	120
Saldo	2 303	96	—	—	—
	41 564	42 863	46 790	51 751	57 691

Passiva

	31 dec. 1963	31 dec. 1964	31 dec. 1965	31 dec. 1966	31 dec. 1967
Schulden op korte termijn :					
a. schatkistpapier in omloop . . .	3 200	3 206	3 655	4 265	4 953
b. overige	4 092	3 908	4 047	4 420	4 658
Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d., waartegenover vorderingen staan	1 680	1 177	1 658	1 829	2 436
Verplichtingen, verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen	2 898	2 869	2 635	2 841	2 887
Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op een uit te geven vaste lening	986	1 465	1 663	1 628	1 330
Schulden op lange termijn:					
a. binnenlandse en buitenlandse schuld	14 553	14 826	15 382	16 449	18 373
b. verplichtingen betreffende pensioenfondsen en het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds	9 505	9 437	9 335	9 637	9 701
Reserve waardeveranderingen	4 650	5975	6 665	7 700	8 075
Saldo	—	—	1 750	2 982	5 278
	41 564	42 863	46 790	51 751	57 691

Door het Rijk verstrekte garanties	5 920	6 423	6 877	7 430	8 311
Voor risico van het Rijk door de Nederlandsche Bank gevoerde rekeningen	736	708	898	814	607

10. De sterkte van het burgerlijke rijkspersoneel

Hoofdstuk/Fonds	Werkelijke sterkte					Geraamd in de begroting		
	31 jan. 1965	31 dec. 1965	31 dec. 1966	31 dec. 1967	30 juni 1968	1967	1968 ^{a)}	1969
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	404	411	423	438	438	464	472	492
III Algemene Zaken	154	156	163	170	171	178	180	186
IV Kabinet van de Vice-Minister-President	37	36	38	38	38	39	40	40
V Buitenlandse Zaken	2 544	2 647	2 641	2 688	2 713	2 761	2 846	2 948
VI Justitie ¹⁾	14 802	15 111	15 529	16 111	16 146	15 976	16 730	17 431
VII Binnenlandse Zaken	1 212	1 267	1 305	1 434	1 392	1 535	1 558	1 649
VIII Onderwijs en Wetenschappen ²⁾	16 268	17 481	18 545	20 405	21 346	20 885	22 352	23 845
IXB Financiën ³⁾	23 530	24 396	23 875	24 423	24 298	24 341	24 856	26 128
X Defensie	30 740	30 911	31 446	31 830	31 542	32 300	31 648	31 943
XI Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	2 423	2 529	2 493	2 509	2 521	2 598	2 609	2 744
XII Verkeer en Waterstaat ⁴⁾ . .	11 499	11 885	12 119	12 847	13 063	12 547	13 560	14 127
XIII Economische Zaken ⁵⁾ . . .	3 871	3 823	3 764	3 773	3 993	3 988	4 292	4 341
XIV Landbouw en Visserij ⁶⁾ . . .	9 226	9 359	10 686	10 910	10 919	11 375	11 454	11 670
XV Sociale Zaken en Volksgezondheid	6 081	6 283	6 203	6 386	6 410	6 488	6 595	6 721
XVI Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk ⁷⁾	2 769	2 959	2 969	2 982	2 858	3 156	3 061	2 797
Algemeen burgerlijk pensioenfonds	539	560	637	703	739	700	745	762
	126 099	129 814	132 836	137 647	138 587	139 331	142 998	147 824

¹⁾ Inclusief een nadere uitbreiding in 1968 met 254 man.

²⁾ Met ingang van 1968 is 117 man overgekomen van het departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

³⁾ Met ingang van 1969 komt 125 man over van het departement van Landbouw en Visserij. De vermelde aantallen zijn inclusief het personeel werkzaam t.b.v. sociale verzekeringsfondsen (2 080 man voor 1967, 2 180 man voor 1968 — volgens een latere berekening 2 600 man — en 2 800 man voor 1969).

⁴⁾ Inclusief een nadere uitbreiding in 1968 met 400 man.

⁵⁾ Inclusief 189 in 1968 i.v.m. de omzetting van de Geologische Stichting in een rijksdienst.

⁶⁾ Met ingang van 1969 komt 250 man over van het departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk; daartegenover gaat 125 man naar het departement van Financiën.

⁷⁾ Met ingang van 1968 is 117 man overgegaan naar het departement van Onderwijs en Wetenschappen; met ingang van 1969 gaat voorts 250 man over naar het departement van Landbouw en Visserij.

⁸⁾ Inclusief enkele nadere uitbreidingen in 1968 met in totaal 654 man boven de oorspronkelijke begrotingssterkte.

De sterkte van het burgerlijke rijkspersoneel (daarin niet begrepen het personeel werkzaam bij de staatsbedrijven) wordt voor het dienstjaar 1969 geraamd op 147 824 man. Voor het dienstjaar 1968 bedraagt de sterkte 142 998 man, waarbij rekening is gehouden met een aantal noodzakelijk gebleken nadere uitbreidingen in 1968 met in totaal 654 man boven de oorspronkelijke begrotingssterkte. Uitgaande van deze herziene cijfers is de toeneming in 1969 3,4 % terwijl die van 1968 2,6 % bedroeg.

Beziet men de groei per begrotingshoofdstuk, dan blijkt het volgende.

Bij de Hoge Colleges van Staat en het Kabinet der Koningin betreft de stijging met 20 man onder meer een uitbreiding bij de Raad van State.

De toeneming bij het departement van Buitenlandse Zaken komt voornamelijk voor rekening van de Directies Buitenlandse Dienst, Voorlichting Buitenland en de Internationale Technische Hulp.

Bij het departement van Justitie betreft de groei van de personeelsformatie (evenals de voor 1968 additioneel nodig gebleken uitbreiding van 254 man) vooral de politie en de strafrechtstoepassing.

Het accres bij het departement van Binnenlandse Zaken heeft verschillende oorzaken, zoals toeneming van de werkzaamheden bij de afdeling Financiële en Administratieve Zaken en de Rijksgeneeskundige Dienst, het op gang komen van enige politie-opleidingen en uitbreiding van de produktie bij de Rijks Mechanische Administratie.

De groei van de personeelsformatie van het departement van Onderwijs en Wetenschappen komt hoofdzakelijk voor rekening van de rijksinstellingen van wetenschappelijk onderwijs (1126 man); de personeelsformatie ten departemente geeft een accres te zien van 148 man. In verband met de stijging van het aantal klassen bij de middelbare scholen en met de overneming van gemeentelijke u.l.o.-scholen door het Rijk is bovendien de personeelsformatie uitgebreid met 210 man.

De toeneming van het personeel in dienst van het departement van Financiën komt voor een belangrijk deel voor rekening van de Belastingdienst wegens overneming van taken van andere diensten, groei van bestaande taken, onder meer door toeneming van het aantal belastingplichtigen in de inkomstenbelasting, en nieuwe taken zoals de uitvoering van het nieuwe omzetbelastingstelsel, de huurdersheffing en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Voor het administratiekantoor te Zwolle is meer personeel nodig ten einde een grotere produktie te bereiken. Bij het Rijksinkoopbureau vergt de uitbreiding van de omzet een grotere personeelsformatie.

Het accres bij het departement van Defensie komt in hoofdzaak voor rekening van de Marine als gevolg van uitbreiding bij de bedrijven door het in eigen beheer nemen van voordien uitbesteed werk.

De uitbreiding van de personeelsformatie van de onder het departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening vallende diensten is onder meer een gevolg van het in werking treden van de Wet Huurdersbijdragen (80 man). Daarnaast vindt uitbreiding plaats bij de afdelingen van algemene aard en de Rijksplanningologische Dienst als gevolg van de toegenomen werkzaamheden. Voorts is een belangrijke stijging geraamd (30 man) bij de Rijksgebouwendienst.

De sterke groei van de waterstaatsactiviteiten als gevolg van de voor de werkgelegenheid genomen maatregelen is een van de belangrijkste oorzaken van uitbreiding van de personeelsformatie van het departement van Verkeer en Waterstaat. Reeds in 1968 is hiervoor 400 man extra aangetrokken. De toeneming van het aantal motorrijtuigen in Nederland brengt mee dat bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer niet aan enige uitbreiding kan worden ontkomen. Ook de gestage groei van het luchtverkeer maakt een verdere uitbreiding van het personeelsbestand onvermijdelijk.

De regionale onderzoeken, waarmede door het Centraal Planbureau zal worden begonnen, zijn bij het departement van Economische Zaken de belangrijkste oorzaak van de stijging van de personeelsformatie.

De personeelsformatie van het departement van Landbouw en Visserij geeft – afgezien van interdepartementale verschuivingen – een stijging te zien van 90 man, voornamelijk door een stijging van het personeelsbestand bij het landbouwonderwijs (85 man).

De in de loonnota aangekondigde versterking van de gewestelijke arbeidsbureaus en de uitbreiding bij het Rijksinstituut voor de Volksgezondheid zijn de belangrijkste oorzaken van de toeneming van de personeelsbezetting van het departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid.

11. Enige gegevens over de financiën van de lagere publiekrechtelijke lichamen

A. Algemeen

De provinciale en gemeentelijke begrotingen zijn verdeeld in een gewone dienst en een kapitaaldienst. Tot de gewone dienst worden gerekend de kosten van de provinciale en gemeentelijke huishoudingen, met inbegrip van rente en afschrijvingen van investeringen. Deze uitgaven moeten in beginsel door gewone ontvangsten worden gedekt.

Voor 1969 kunnen de gewone ontvangsten globaal als volgt worden geraamd:

Provincies:

a. eigen heffingen	8
b. opcenten grondbelasting en personele belasting, inclusief compensatie	57
c. inkomsten uit bezittingen, inclusief rente	22
d. uitkeringen uit het Provinciefonds	196
e. doeluitkeringen en bijdragen	52
f. uitkeringen ingevolge de Wet Uitkeringen Wegen ¹⁾	264
	599

Gemeenten:

a. eigen heffingen	435
b. hoofdsom en opcenten grondbelasting en personele belasting	189
c. inkomsten uit bedrijven en bezittingen, inclusief rente	75
d. uitkeringen uit het Gemeentefonds, uitgezonderd de onder e opgenomen uitkering lager onderwijs	3240
e. doeluitkeringen en bijdragen, exclusief leningen woningwetbouw.	3132
	7071

Voor nadere gegevens betreffende de financiën van de afzonderlijke gemeenten moge overigens worden verwezen naar de begroting van het Gemeentefonds met de daarbij behorende stukken.

B. Grondbelasting en personele belasting

Aan de gemeenten komen rechtstreeks ten goede de hoofdsom van en de gemeentelijke opcenten op de grondbelasting en de personele belasting. De provincies ontvangen de provinciale opcenten op de beide belastingen. De provincies ontvangen bovendien ingevolge artikel 29 van de Financiële-Verhoudingswet 1960 ten laste van de rijksbegroting een compensatie-uitkering voor het verlies, dat zij lijden door de per 1 januari 1954 ingegane tariefverlaging van de personele belasting. Voor 1969 worden de volgende opbrengsten geraamd:

¹⁾ Van dit aandeel wordt een belangrijk deel onder onderhoudsplichtigen verdeeld.

	Gemeenten	Provincies
<i>Grondbelasting</i>		
hoofdsom	45	—
opcenten	25	26,5
totaal	70	26,5
<i>Personele belasting</i>		
hoofdsom	41	—
opcenten	78	20,5
compensatie opcenten	—	9,5
Totaal	119	30,0
Totaal	189	56,5

Bij deze ramingen is de voorgestelde wijziging van de bepalingen inzake de gemeentelijke en provinciale belastingen (wetsontwerp 9538) buiten beschouwing gelaten.

Indien deze wijziging uiterlijk met ingang van 1 februari 1969 in werking treedt brengt zulks voor de gemeenten mede, dat de gemeentelijke verordeningen tot heffing van opcenten op de personele belasting met ingang van het belastingjaar 1969/1970 vervallen, waartegenover met ingang van het uitkeringsjaar 1969 een hogere uitkering uit het Gemeentefonds ad circa 50 miljoen wordt ontvangen. Vervolgens kunnen de gemeenten zich hogere inkomsten verschaffen al naar gelang zij gebruik maken van de bevoegdheden tot belastingheffing, die de genoemde wet zal geven, waaronder het onmiddellijk doen herleven van de vervallen opcenten verordeningen.

Voor de provincies brengt deze wijziging mede, dat de in bovenstaande opstelling vermelde inkomsten per saldo met rond 10 miljoen zullen toenemen.

C. Uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds

Het aandeel van het Gemeentefonds in de opbrengst van de rijksbelastingen bedraagt met inbegrip van de voorgenomen belastingsmaatregelen voor 1969 13,14 % van 23 689 miljoen, dat is circa 3113 miljoen ²⁾.

De reserve van het Gemeentefonds zal, naar wordt verwacht, aan het einde van het uitkeringsjaar 1967 geheel zijn ingeteerd; raming van een bedrag wegens rentevergoeding ingevolge artikel 14 van de Financiële-Verhoudingswet 1960 vindt derhalve niet plaats.

²⁾ Ook hierbij is geen rekening gehouden met het aan het slot van onderdeel B genoemde wetsontwerp 9538. De inwerkingtreding van deze wet met ingang van 1 februari 1969 heeft tot gevolg, dat de middelen van het fonds met 52 miljoen zullen toenemen door een verhoging van het aandeel in de opbrengst der rijksbelastingen met 0,22%. In dat geval ontvangen de gemeenten een hogere uitkering ten bedrage van circa 50 miljoen.

De ontvangsten van het fonds dienen ter bestrijding van de belastinguitkering, de algemene uitkering, de aanvullende bijdrage, de garantie-uitkering en de kosten van de Raad voor de gemeentefinanciën. Hiervoor is in de fondsbegroting voor 1969 218,1 miljoen meer uitgetrokken dan nu voor 1968 wordt geraamd, te weten:

belastinguitkering		+	0,6
algemene uitkering		+	217,8 ¹⁾
aanvullende bijdrage		+	10,0
garantie-uitkering		—	10,3

De uitkering lager onderwijs, voor 1969 geraamd op 505 miljoen, wordt bestreden uit een uitkering ten laste van de rijksbegroting (hoofdstuk VII) tot eenzelfde bedrag.

Indien geen rekening wordt gehouden met het compenseren van de gevolgen die in 1968 en 1969 nog tot stand te brengen salarismaatregelen voor de gemeenten in de publieke sector ²⁾ zullen hebben, zal het uitkeringsjaar 1969 een nadelig saldo te zien geven van 127 miljoen. Inclusief deze compensatie zal het tekort 250 miljoen belopen.

Het aandeel van het Provinciefonds in de opbrengst van de rijksbelastingen bedraagt ingevolge artikel 159 van

lijke regelingen. Deze uitkeringen en bijdragen, welke dienen tot dekking van gewone zowel als van kapitaaluitgaven, zijn in het onderstaande overzicht ingedeeld naar onderwerpen van staatszorg. De in de ontwerp-begroting 1969 geraamde bedragen zijn bovendien nog verdeeld over gemeenten, provincies en andere lagere publiekrechtelijke lichamen (zoals waterschappen en gemeentelijke samenwerkingsorganen).

Het totaal van de voor 1969 ten behoeve van lagere publiekrechtelijke lichamen geraamde bedragen stijgt met ca. 10 % ten opzichte van de ontwerp-begroting 1968 (hierbij is de wijziging in het financieringssysteem voor scholen voor voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs buiten beschouwing gelaten). In de cijfers volgens de ontwerp-begrotingen is rekening gehouden met een aandeel in de stelpost voor nieuwe salarismaatregelen, die in het begrotingshoofdstuk Binnenlandse Zaken is opgenomen. Voor 1969 is dit aandeel ruim 100 miljoen.

De bijdragen voor politie en civiele verdediging ondergaan vooral de invloed van salarismaatregelen. De bijdragen voor de civiele verdediging belopen voor 1969 ruim 38 miljoen.

De groep verkeer en waterstaat bevat onder meer uitkeringen voor onderhoud en verbetering van land- en

	Voorlopige rekening 1966	Vermoedelijk beloop 1967	Vermoedelijke uitkomsten 1968	Ontwerp-begroting 1969			
				Totaal	Aan gemeenten	Aan provincies	Aan andere lagere publiek- rechtelijke lichamen
Politie en civiele verdediging	327	372	450	466	428	6	32
Verkeer en waterstaat ¹⁾	384	315	398	459	98	306	55
Onderwijs, cultuur en recreatie	1 159	1 219	1 462	1 383	1 375	2	6
Sociale voorzieningen en volksgezondheid	354	496	682	779	753	2	24
Volkshuisvesting ²⁾	1 996	2 262	2 393	2 295	2 295	—	—
Overige doeleinden	79	113	164	219	183	—	36
	4 299	4 777	5 549	5 601	5 132	316	153

¹⁾ Inclusief uitkeringen aan provincies ingevolge de Wet Uitkeringen Wegen.

²⁾ Inclusief leningen woningwetbouw.

de Provinciewet 0,829 %. Voor verdeling in 1969 komt beschikbaar 0,829 % van 23 689 miljoen, dat is circa 196 miljoen.

D. De doeluitkeringen en bijdragen ten laste van de rijksbegroting

De doeluitkeringen en bijdragen welke de lagere publiekrechtelijke lichamen rechtstreeks ten laste van de rijksbegroting ontvangen, steunen merendeels op wette-

¹⁾ Zie noot 2 blz. 128.

²⁾ Voor salarismaatregelen in de sectoren bedrijven en doeluitkeringen wordt uit het Gemeentefonds geen compensatie gegeven.

waterwegen, havens en hoogwaterkeringen. Evenals in 1968 wordt ook in 1969 een bijdrage aan gemeenten geraamd ten behoeve van gemeentelijke openbare vervoerbedrijven van 30 miljoen. De bijdragen voor verkeersvoorzieningen in en nabij steden en de bijdragen voor het treffen van voorzieningen ten behoeve van het openbaar vervoer in en nabij steden nemen van tweemaal 10 miljoen in 1968 toe tot respectievelijk 20 en 23 miljoen in 1969.

De uitkeringen aan provincies voor de kosten van onderhoud en van rente en afschrijving van kapitaaluitgaven voor de aanleg en de verbetering van wegen zijn in de Wet Uitkeringen Wegen gebonden aan het aantal motorvoertuigen. Daardoor nemen de uitkeringen sterk toe. Voor 1966 bedragen deze uitkeringen 298

miljoen (waaronder 109 miljoen voor nabetalings over 1963 tot en met 1965), voor 1967: 218 miljoen, voor 1968: 245 miljoen en voor 1969: 264 miljoen.

De onderwijsbijdragen zijn onderhevig aan een voortdurende stijging door loon- en prijsstijgingen, de groei van de bevolking en de toenemende belangstelling voor verschillende vormen van onderwijs. De uitkering aan het Gemeentefonds wegens de door dit fonds te verrichten uitkeringen voor de materiële kosten van het lager openbaar en bijzonder onderwijs bedraagt voor de jaren 1966 tot en met 1969 respectievelijk 530, 520, 683 (waaronder 100 miljoen voor nabetalings over 1963 en volgende jaren) en 505 miljoen. In het bedrag voor 1968 is bovendien 137 miljoen begrepen voor scholen voor voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs. Wijziging van het financieringssysteem met betrekking tot deze uitgaven maakt dat de raming van de doeluitkering aan het Gemeentefonds in 1969 lager kan worden gesteld. De overige onderwijssubsidies aan gemeenten ten behoeve van openbaar en bijzonder onderwijs vergen voor de jaren 1966 tot en met 1969 respectievelijk 622, 687, 752 en 862 miljoen.

De rubriek sociale voorzieningen en volksgezondheid heeft voor verreweg het grootste deel betrekking op de bijdragen voor complementaire arbeidsvoorzieningen, de vergoedingen ingevolge de Wet Werkloosheidsvoorziening en de bijdragen ten behoeve van aanvullende werken en de in het begrotingshoofdstuk Onvoorziene Uitgaven opgenomen reservepost voor kosten in verband met eventuele conjuncturele werkloosheid. Voorts zijn opgenomen de verschillende vormen van bijstandverlening en de bijdragen ten behoeve van de volksgezondheid.

De groep volkshuisvesting omvat in hoofdzaak de bijdragen in de exploitatie van woningwetwoningen (1969: 156 miljoen), de bijdragen ten behoeve van krotverruiming, krotontzuiming en sanering (1969: 83 miljoen) en de leningen voor de woningwetbouw (1966 tot en met 1969 respectievelijk 1805, 2064, 2121 en 2000 miljoen). De bijdragen aan gemeenten in de kosten van verbetering en splitsing van bestaande woningen worden thans geraamd op 40 miljoen (1968: 20 miljoen).

Binnen de groep overige doeleinden zijn de voornaamste uitgavenposten de uitgaven voor de industriële structuurverbetering, de infrastructuurverbetering en de stimulering van industrievestiging, tezamen in 1969 geraamd op 131 miljoen (1968: 84 miljoen) en de bijdragen in de kosten van ruil- en herverkavelingen betreffende waterschaps- en gemeentewerken, in 1969 geraamd op 43 miljoen (1968: 45 miljoen).

E. Financiering van de kapitaaluitgaven

De kapitaaluitgaven van provincies en gemeenten (exclusief aflossingen) zijn, zoals uit de volgende tabel blijkt, in 1967 met ca. 450 miljoen gestegen tot ca. 5680 miljoen. Hiervan kwam 250 miljoen voort uit stijging van de uitgaven voor volkshuisvesting. De kapitaaluitgaven, anders dan die voor volkshuisvesting, zijn bijgevolg met 200 miljoen toegenomen, d.i. met 100 miljoen meer dan het jaar te voren. Binnen het geheel van de kapitaaluitgaven, andere dan voor volks-

huisvesting, zijn de diverse uitgavencategorieën voor 1967 niet alle vergelijkbaar met die van 1966, daar de uitgaven die voor 1967 afzonderlijk verantwoord zijn onder de post „Bouwrijp maken van gronden voor woningbouw en industrie”, voordien begrepen waren onder de posten „Openbare werken” en „Overige kapitaaluitgaven”. Voor de som van deze posten in elk van beide jaren kan echter worden geconstateerd dat deze in 1967 een toeneming van 10% heeft ondergaan ten opzichte van 1966. Ook de uitgaven voor onderwijs, etc. namen in 1967 toe met 10%. Daarentegen daalden de uitgaven voor nutsbedrijven met eveneens 10%.

Het in totaal te financieren bedrag was in 1967 550 miljoen hoger dan in het voorafgaande jaar. In deze toeneming werd voor ca. 250 miljoen voorzien door toename van de van het Rijk ontvangen woningwetleningen. Voorts kon, behalve door een groei van de kapitaalinkomsten van ruim 100 miljoen in de gestegen financieringsbehoefte worden voorzien door een bedrag aan leningen uit de centrale financiering dat ruim 800 miljoen hoger was dan in 1966, namelijk ca. 2500 miljoen tegenover 1700 miljoen in 1966. In dit bedrag waren 100 miljoen begrepen die beschikbaar waren gesteld uit de voorinschrijfrekening van het Rijk bij het Algemeen burgerlijk pensioenfonds in verband met de maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid. De toeneming van de netto vlottende schuld, die in 1966 775 miljoen had bedragen, kon in 1967 beperkt blijven tot 143 miljoen.

Daar de situatie van overspanning op de kapitaalmarkt voortduurde, werd per begin december 1967 de centrale financiering voor een jaar verlengd. Ter goedkeuring van de desbetreffende beschikking (A7/17161 dd. 29 november 1967, *Stcrt.* 235) werd een wetsontwerp ingediend (Kamerstuk 9514).

In het eerste kwartaal 1968 lag het totaal van de kapitaaluitgaven ca. 80 miljoen boven het niveau in hetzelfde kwartaal van 1967. Ruim de helft hiervan kwam voor rekening van de uitgaven voor volkshuisvesting. De kapitaaluitgaven, exclusief die voor volkshuisvesting, vertoonden tezamen een stijging van 4½%. De grootste stijging ondergingen de uitgaven voor onderwijs (+ 25%) en die voor het bouwrijp maken van gronden (+ 18%). De uitgaven voor nutsbedrijven gaven een verdere daling te zien (— 16 %); ook bij de post „Overige kapitaaluitgaven” trad een — zij het lichtere — daling op (— 7%).

De middelen ter financiering van de kapitaaluitgaven konden in het eerste kwartaal van 1968 in belangrijk mindere mate worden gevonden in vaste leningen, verkregen onder het systeem van de centrale financiering, dan het geval was in het — in dit opzicht bijzonder gunstige — eerste kwartaal van 1967. De vermindering van bijna 400 miljoen werd ten dele gecompenseerd door een vergroting van vooral de kapitaalinkomsten en van het saldo op lopende rekening. Daarenboven is de netto vlottende schuld, die in het overeenkomstige kwartaal van 1967 was gedaald met bijna 150 miljoen, nu gestegen met ruim 100 miljoen.

Over het bedrag aan vaste leningen verkregen onder het systeem van de centrale financiering in het tweede

kwartaal 1968 staat thans op kasbasis nog geen cijfer van het C.B.S. ter beschikking. Er kan echter reeds mee worden gerekend dat dit bedrag in het tweede kwartaal aanzienlijk hoger zal zijn dan in het eerste kwartaal,

al zal voor het totaal van het eerste halfjaar 1968 het bedrag van het eerste halfjaar 1967, te weten 1377 miljoen, niet geheel worden bereikt.

Kapitaaluitgaven ¹⁾ van provincies en gemeenten op kasbasis en hun financiering

	1965	1966	1967	Eerste kwartaal	
				1967	1968
Volkshuisvesting	1 436	1 729	1 982	411	457
Bouwrijpmaken van gronden voor woningbouw en industrie . . .			928	182	214
Openbare werken	1 280	1 343	897	179	191
Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	452	486	533	107	134
Nutsbedrijven	648	730	659	152	128
Overige kapitaaluitgaven	1 027	941	683	177	165
Totaal.	4 843	5 229	5 682	1 208	1 289
Aflossing van opgenomen leningen	700	790	891	198	205
Totaal te financieren	5 543	6 019	6 573	1 406	1 494
<i>Gefinancierd door:</i>					
Saldo lopende rekening (vóór afschrijving)	718	829	833	99	150
Kapitaalinkomsten	798	855	964	202	333
Woningwetleningen	1 454	1 760	2 014	442	482
Overige vaste leningen	2 315	1 695	2 508	786	395
Ontvangen aflossingen op verstrekte vaste leningen	92	105	111	24	29
Saldo mutaties netto vlottende schuld	166	775	143	— 147	105
Totaal.	5 543	6 019	6 573	1 406	1 494

¹⁾ Inclusief kapitaalverstrekkingen.

12. Overzicht van de begrotingen van de fondsen en de staatsbedrijven voor 1969

A. Algemeen burgerlijk pensioenfonds

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Kosten van het Pensioenbestuur	21	Ontvangsten van het Pensioenbestuur, voornamelijk terzake van werkzaamheden voor derden	2
Pensioenen	1195	Pensioenen	3160
Pensioenen, overgangstoelagen en kindertoelagen	1059	Annuïteiten t.l.v. het Rijk	212
Meerdere uitgaven van pensioenen in verband met loon- en salarismaatregelen	58	Pensioenbijdragen (premies)	2030
Uitkering ineens bij huwelijk van vrouwelijke ambtenaren en bij emigratie	18	Drempeltijdbijdragen	28
Premie voor gepensioneerden ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet	5	Wachtgeldtijdbijdragen	8
Premie voor gepensioneerden ingevolge de A.O.W./A.W.W.	53	Bijdragen wegens inkoop van diensttijd	3
Overige uitgaven	2	Bijdragen wegens inkoop ex het Generaal Pardon	32
Beleggingen	3399	Pensioenbijdragen (premies) voor militaire weduwen- en wezenpensioenen	50
Kosten inzake beleggingen	4	Meerdere ontvangsten aan pensioenbijdragen in verband met loon- en salarismaatregelen	110
		Rente van beleggingen	673
		Netto revenuen uit onroerende goederen	13
		Overige ontvangsten	1
		Beleggingen	1457
		Aflossingen van leningen, verkoop van effecten en van onroerende goederen	1446
		Deel van revenuen uit beleggingen bestemd voor kosten, afschrijving en toevoeging aan reserves	11
	4619		4619

B. Rijkswegenfondsen

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Aanleg en uitbreiding van door het Rijk te beheren of beheerde wegen en oeververbindingen	520	Bijdrage van het Rijk voor de aanleg van wegen en oeververbindingen	301
Overige uitgaven	1	Bijdragen van derden	5
		Opcenten op de motorrijtuigenbelasting	215
	521		521

C. Landbouw-Egalisatiefonds

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Akkerbouw.	296	Akkerbouw.	669
Restituties bij de uitvoer van granen en produkten daarvan, alsmede pro- duktierestituties	230	Heffing op de invoer van enkelvoudige granen	565
Nadelig saldo op de aan- en verkoop van granen, alsmede denaturatie- vergoedingen	5	Heffing op de in- en uitvoer van graan- houdende produkten en van meel en bloem van granen	25
Restituties bij de uitvoer en verwerking van rijst en rijstprodukten	2	Heffing op de invoer van rijst en rijst- produkten	6
Restituties bij de uitvoer en produktie- restituties in de suikersector.	11	Heffing tot dekking van opslagkosten van suiker	18
Nadelig saldo op de aan- en verkoop van suiker, alsmede denaturatie- vergoedingen	27	Productieheffing op suiker	55
Vergoeding van opslagkosten van suiker	20		
Uitgaven in verband met bijzondere maatregelen.	1		
Vee en vlees	100	Vee en vlees	7
Uitvoerrestituties in de varkens- sector	100	Invoerheffingen in de varkenssector	2
		Invoerheffingen in de rundvleessector	5
Zuivel	468	Zuivel	1
Restituties bij de uitvoer van zuivel- produkten	367	Heffing op de invoer van zuivelpro- dukten	1
Nadelig saldo op de aan- en verkoop van boter en mager melkpoeder, premie voor opslag, alsmede toe- slagen daarop.	56		
Uitgaven in verband met bijzondere maatregelen.	45		
Margarine, vetten en oliën	10	Tuinbouw en sierteelt	1
Steun in de sector vetten en oliën	10	Heffing op de invoer in de sector groenten en fruit	1
Pluimvee en eieren.	13	Pluimvee en eieren.	2
Restituties bij de uitvoer van produk- ten in de pluimveesector	10	Heffing op de invoer van produkten van de pluimveehouderij	2
Uitgaven in verband met bijzondere maatregelen.	3		
Overige uitgaven	163	Overige ontvangsten	370
Restituties bij de uitvoer van verwerkte landbouwprodukten	25	Heffing op de invoer van verwerkte landbouwprodukten	3
Kosten wegens de uitvoering van maatregelen door de Produktschap- pen en het Voedselvoorzieningsin- ven verkoopbureau	10	Bijdrage van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw	125
Bijdrage aan het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Land- bouw	125	Bijdrage van hoofdstuk XIV (Land- bouw en Visserij)	242
Onvoorziene uitgaven	3		
	1050		1050

D. Gemeentefonds

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Uitkering lager onderwijs	505	13, 14 % van de zuivere opbrengst van de daarvoor aangewezen belastingen	3113
Belastinguitkering	17	Rijksuitkering lager onderwijs	505
Algemene uitkering	3163	Rente over de reserve	0
Aanvullende bijdrage	50		
Garantie-uitkering	10		
Vergoeding aan de Vereniging van Nederlandse Gemeenten	0		
	3745		3618

E. Provinciefonds

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Uitkeringen aan provincies, als bedoeld in artikel 160 van de Provinciewet, alsmede voorlopige uitkeringen te dezer zake	196	0,829 % van de zuivere opbrengst van de daarvoor aangewezen belastingen	196

F. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf**Lasten en baten van de exploitatie**

<i>Lasten</i>		<i>Baten</i>	
Bedrijfsrekeningen	20	Opbrengsten	48
Verbruik van papier en direct materiaal	11	Andere baten van de exploitatie	1
Werk door derden	14		
Afschrijvingen	1		
Overige uitgaven	3		
	49		49

Kapitaaluitgaven en -ontvangsten

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Aanschaffing van werktuigen en gereedschappen	1	Uitkering van het Rijk voor investeringen	1
Uitkering aan het Rijk wegens aflossing op het kapitaal	1	Afschrijvingen	1
	2		2

G. Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie en de Rijkspostspaarbank

Lasten en baten van de exploitatie van het Staatsbedrijf der P.T.T.

<i>Lasten</i>		<i>Baten</i>	
Posterijen	620	Posterijen	600
Telegrafie	81	Telegrafie	86
Telefonie.	1036	Telefonie.	1148
Draadomroep.	16	Draadomroep.	12
Omroep en televisie	28	Omroep en televisie	28
Postcheque- en Girodienst	217	Postcheque- en Girodienst	225
		Overige baten	110
	1998		
waarvan komt ten laste van afschrij- vingen en rente	457		
zodat wordt uitgetrokken.	1541		
Afschrijvingen	245		
Rente	211		
Overige lasten	0		
Toevoeging aan fondsen en reserves	197		
Uitkering aan het Rijk van het voordelige saldo	15		
	2209		2209

Kapitaaluitgaven en -ontvangsten van het Staatsbedrijf der P.T.T.

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Kosten van voorbereiding, oprichting, uitbreiding en vernieuwing van duurzame bedrijfsmiddelen.	531	Uitkering van het Rijk ter bekostiging van kapi- taaluitgaven	531
Deelneming „International telecommunications satellite consortium”	1	Uitkering van het Rijk wegens financiering deel- neming „International telecommunications sa- tellite consortium”	1
Deelneming Centraal Antennesysteem	5	Deelneming Centraal Antennesysteem	5
Het bedrag, waarmee de waarde van de voor- raden op het einde van het dienstjaar blijkt te zijn vermeerderd	10	Uitkering van het Rijk van het bedrag, waarmee de waarde van de voorraden op het einde van het dienstjaar blijkt te zijn vermeerderd	10
Uitkering aan het Rijk wegens afschrijvingen op duurzame bedrijfsmiddelen	245	Afschrijvingen op duurzame bedrijfsmiddelen	245
Deponering bij het Rijk wegens toevoeging aan fondsen en reserves	197	Toevoeging aan fondsen en reserves	197
	989		989

Lasten en baten van de exploitatie van de Rijkspostspaarbank

<i>Lasten</i>		<i>Baten</i>	
Bedrijfslasten	253	Bedrijfsbaten	283
Toevoeging aan fondsen en reserves	30		
	283		283

Kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de Rijkspostspaarbank

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Kosten van aanschaffing van bedrijfsmiddelen en voorraden	0	Beschikking over de middelen van de reserve voor de aanschaffing van bedrijfsmiddelen en voor- raden	0

H. Staatsmuntbedrijf**Lasten en baten van de exploitatie**

<i>Lasten</i>		<i>Baten</i>	
Personeelslasten	3	Bijdrage van het Rijk tot dekking van de exploitatielasten	3
Afschrijvingen en overige uitgaven	1	Opbrengst van voor derden uitgevoerde werkzaamheden	1
	4		4

Kapitaaluitgaven en -ontvangsten

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Aanschaffing van werktuigen en meubelen en aanmaak van werktuigen	} 0	Uitkering van het Rijk voor investeringen	} 0
Uitkering aan het Rijk wegens aflossing op het kapitaal		Afschrijvingen	

I. Staatsvissershavenbedrijf**Lasten en baten van de exploitatie**

<i>Lasten</i>		<i>Baten</i>	
Uitgaven voor havens, hallen, water, elektriciteit, terreinen, scheepshellings en droogdok e.d.	4	Inkomsten van havens, hallen, waterleiding, elektriciteit, terreinen, scheepshellings en droogdok e.d.	5
Afschrijvingen en reservering	2	Overige ontvangsten	1
Overige uitgaven	0		
	6		6

Kapitaaluitgaven en -ontvangsten

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Terreinen, gebouwen en inrichtingen	1	Uitkering van het Rijk voor investeringen	1
Uitkering aan het Rijk wegens aflossing op het kapitaal	1	Afschrijvingen en toevoeging aan de reserve	1
	2		2

J. Staatsbedrijf „Artillerie-Inrichtingen”**Lasten en baten van de exploitatie**

<i>Lasten</i>		<i>Baten</i>	
Bedrijfsrekening	51	Productie	54
Afschrijvingen	3	Overige ontvangsten	0
	54		54

Kapitaaluitgaven en -ontvangsten

<i>Uitgaven</i>		<i>Ontvangsten</i>	
Investeringen	7	Afschrijvingen	3
Beschikking ten laste van reserve-rekeningen en voorzieningen	0	Afneming van het ter voorziening in de vlottende middelen van het bedrijf opgenomen kapitaal	4
	7		7